

WAYNE PRICE

ΟΙ ΔΥΟ
ΚΥΡΙΕΣ ΤΑΣΕΙΣ
ΤΟΥ

ΑΝΔΡΟΚΡΙΣΜΟΥ
ΑΙΓΥΡΟΚΡΙΣΜΟΥ

ΕΚΟΣΕΙΣ
σοφίτα

ΓΟΥΕΪΝ ΠΡΑΪΣ

Ο Γουέιν Πράις είναι ένας μαχητικός ακτιβιστής, αρθρογράφος, συγγραφέας και θεωρητικός της αριστεράς στις ΗΠΑ. Συμμετείχε στους κοινωνικούς αγώνες για τη δημοκρατία των εργατικών συνδικάτων, τα πολιτικά δικαιώματα, την ειρήνη, την οικολογική δικαιοσύνη. Η πολιτική του διαδρομή ξεκινά από τον αναρχικό πασιφισμό, συναντιέται με τον αντιπολιτευόμενο ανορθόδοξο τροτσισμό και καταλήγει στον επαναστατικό-ταξικό αναρχοκομμουνισμό. Σήμερα, αυτοπροσδιορίζεται ως ένας μαρξιστικά καταρτισμένος αναρχικός. Αρθρογραφεί σε μόνιμη βάση στο www.Anarkismo.net. Έχει εκδώσει τρία βιβλία, εκ των οποίων το πιο πρόσφατο είναι: *The Value of Radical Theory: An Anarchist Introduction to Marx's Critique of Political Economy* (2013)
Ζει και εργάζεται στη Νέα Υόρκη.

WAYNE PRICE

ΟΙ ΔΥΟ
ΚΥΡΙΕΣ ΤΑΣΕΙΣ
ΤΟΥ
ΑΝΑΡΧΙΣΜΟΥ

Α' έκδοση: Δεκέμβριος 2016

Wayne Price

Οι δύο κύριες τάσεις του Αναρχισμού

Τίτλος πρωτοτύπου: The two main trends in Anarchism

Εισαγωγή: Αργύρης Αργυριάδης

Επιλογή - Μετάφραση κειμένων: Γιάννης Μπαζός

Επιμέλεια: Γιάννης Μπαζός

Εξώφυλλο - Σελιδοποίηση: Ιορδάνης Ρόζης

Εκδόσεις Σοφίτα

Τηλ.: 210 3304430

Ερεσσού 35, Αθήνα 10681

sofitabooks@gmail.com

ISBN: 978-618-80446-9-2

WAYNE PRICE

ΟΙ ΔΥΟ
ΚΥΡΙΕΣ ΤΑΣΕΙΣ
ΤΟΥ
ΑΝΑΡΧΙΣΜΟΥ

ΕΚΑΣΕΙΣ
σοφίτα

ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ

Ο διάλογος για την Αναρχία δεν σταμάτησε ποτέ. Στην πραγματικότητα είναι ο μόνος πραγματικός πολιτικός διάλογος, ο οποίος στηρίζεται από πράξεις και αγώνες. Είναι ο μόνος πολιτικός διάλογος που στηρίζει και στηρίζεται από τη ζωή. Όλοι οι άλλοι διάλογοι, αποτελούν απλά αναμασήματα ανθρώπινων επινοήσεων, ματαιωμένων πολιτικών ονείρων, και παραμένουν στο περιθώριο των κοινωνικών αγώνων, σαν τόποι εξορίας, και κενστάφια των ανθρώπινων επιθυμιών.

Ο Αμερικανός θεωρητικός και συγγραφέας Γουέιν Πράις, θέτει μερικά καίρια ερωτήματα που απασχολούν τον αναρχικό χώρο, και δίνει απαντήσεις που εμπλουτίζουν και διευρύνουν τον διάλογο για τον Αναρχισμό. Συμμετέχει μάλιστα στον ανοιχτό αυτό διάλογο, όχι απλά γράφοντας κάποια βιβλία, αλλά γράφοντας μαχητικά άρθρα σε τακτά χρονικά διαστήματα, κριτικάροντας βιβλία και άρθρα άλλων, δεχόμενος και ο ίδιος κριτική, ανταπαντώντας, κοκ.

Ο τρόπος γραφής του Πράις, μου αρέσει ιδιαίτερα γιατί είναι μαχητικός χωρίς να γίνεται αφοριστικός, είναι σαφής χωρίς να γίνεται επιστημονικός, και τέλος είναι απλός χωρίς να είναι καθόλου απλοϊκός. Ο Πράις επιχειρεί να σκιαγραφήσει τις δύο κύριες τάσεις του σύγχρονου Αναρχισμού, επιχειρώντας πρώτα από όλα να κάνει σαφέστερη τη διάκριση μεταξύ «επαναστατών» αναρχικών και «ρεφορμιστών» αναρχικών. Μάλιστα κάνει μια χρήσιμη διάκριση μεταξύ τακτικής και στρατηγικής. Όπως ξέρουμε, στρατηγική είναι ο τελικός στόχος, ενώ τακτική είναι ο τρόπος ή οι τρόποι μέσω των οποίων επιτυγχάνουμε τον τελικό μας στόχο.

Ο Πράις δηλώνει αναρχοκομμουνιστής και κριτικάρει

τον στείρο ρεφορμισμό, χωρίς όμως να παραβλέπει κάποια ενοποιητικά κομμάτια μεταξύ των δύο αυτών βασικών τάσεων του Αναρχισμού, όπως την κοινή συμμετοχή στους κοινωνικούς αγώνες. Κάνει μάλιστα μια σημαντική παρατήρηση: Πολλές φορές αιτήματα μεταρρυθμίσεων -ειδικά όταν το σύστημα βρίσκεται σε κρίση- έχουν πυροδοτήσει ευρύτερες κοινωνικές εξελίξεις, ενώ αρκετές φορές τέτοια αιτήματα έχουν πυροδοτήσει εξεγέρσεις και επαναστάσεις. Συμφωνώ απόλυτα με αυτό. Μην ξεχνάμε τις γυναίκες του Παρισιού που ζητώντας ψωμί, ξεκίνησαν από το Φομπόρ Σαιντ Αντουάν, διέσχισαν όλη την πόλη, και πολιόρκησαν το ανάκτορο των Βερσαλλιών, στη Γαλλική Επανάσταση. Το ίδιο έγινε αργότερα και στη Ρωσία. Συμφωνούμε βέβαια πως οι μεταρρυθμίσεις από μόνες τους δεν μπορούν να αλλάξουν τη γενική εικόνα. Ο Πράις γράφει επίσης πως ο ρεφορμισμός σε συνθήκες ευημερίας -όταν το σύστημα δεν έχει προβλήματα- χρησιμεύει ως «παρακαταθήκη για το μέλλον». Και η δεύτερη αυτή παρατήρηση είναι σωστή. Για να δούμε μάλιστα πόσο δυσδιάκριτα μπορούν να γίνουν τα όρια, ας θυμηθούμε ένα πραγματικά παράδοξο κινηματικό φαινόμενο της δεκαετίας του 1960, όπου στην Ευρώπη, και μάλιστα στην Ολλανδία της μεταπολεμικής ευημερίας, οι «ρεφορμιστές» Ρτονος δημιούργησαν «εκ του μηδενός» τριβές και εντάσεις με το κράτος, και έθεσαν τις βάσεις του σύγχρονου μητροπολιτικού ακτιβισμού, με καταλήψεις σπιτιών, πλατειών, ανακτόρων, με σοβαρότατες αντί-απαγορευτικές καμπάνιες για τη μαριχουάνα, με οικολογικές προτάσεις για απαγόρευση των αυτοκινήτων μέσα στην πόλη και τη χρήση κοινόχρηστων ποδηλάτων, με δομές υγείας και παιδικής μέριμνας, κλπ. Βλέπουμε λοιπόν ότι οι Ολλανδοί «ρεφορμιστές» έδωσαν όλα τα εργαλεία που τώρα χρησιμοποιούνται στην Ευρώπη από τους πλέον μαχητικούς αναρχικούς. Αυτό που μετρά λοιπόν δεν είναι οι ταμπέλες, αλλά το πώς δίνει κανείς τους αγώνες του, και κυρίως αν επιδιώκει τη ρήξη με το σύστημα.

Προσωπικά, πιστεύω ότι η Αναρχία έχει το προνόμιο να μάχεται με όλους τους τρόπους. Είναι ένα προνόμιο πληρωμένο

με αίμα, ένα προνόμιο που δεν μπορεί να χαριστεί σε κανέναν. Η Αναρχία είναι ένα οργανικό σύνολο -ένας ζωντανός οργανισμός- και νομοτελειακά πρέπει να έχει τη δυνατότητα να δρα με όλους τους τρόπους. Είναι καθαρά θέμα επιβίωσης. Κάθε ζωντανός οργανισμός πρέπει να έχει την ιδιότητα της «ομοιόστασης», δηλαδή πρέπει να μπορεί να προστατεύει και να διατηρεί τις ζωτικές λειτουργίες του, στις συνεχείς αλλαγές του εξωτερικού περιβάλλοντος. Εάν δούμε τα πράγματα από αυτό πρίσμα, θα διαπιστώσουμε ότι οι βασικοί διαχωρισμοί σε ρεφορμιστές και επαναστάτες αναρχικούς, έχουν περισσότερο θεωρητικό χαρακτήρα. Στην πράξη πολλά από αυτά τα όρια χάνονται. Σίγουρα υπάρχουν κάποιες διαφοροποιήσεις, -στις ΗΠΑ λόγω χάριν-, αλλά σε γενικές γραμμές οι προβληματισμοί είναι ίδιοι. Στην Ελλάδα για παράδειγμα, υπάρχουν οι διακρίσεις μεταξύ των «εξεγερτικών αναρχικών» και των «κοινωνικών αναρχικών», ή των «κοινωνικών αναρχικών» και των «ατομικιστών αναρχικών», ή των « σύγχρονων life style αναρχικών» και των «πρωτογονιστών αναρχικών», για να αναφέρω τις βασικότερες από αυτές. Στην πράξη όμως, στον καθημερινό αγώνα, δηλαδή μέσα στο αυθεντικό κινηματικό περιβάλλον, οι διαχωρισμοί παραμερίζονται πολλές φορές από την κοινή δράση. Αυτό δεν πρέπει να μας εκπλήσσει, γιατί η Αναρχία είναι ένα προϊόν σύνθεσης. Δεν πρέπει λοιπόν να μας εκπλήσσει το γεγονός ότι σαν αναρχικοί στηρίζουμε τους αγώνες που γίνονται για καλύτερα μεροκάματα, ή για δημόσια υγεία, ή για την προστασία του περιβάλλοντος. Όπως δεν πρέπει να μας ξενίζει που ζητάμε και απαιτούμε από το κράτος την απελευθέρωση κάποιων φυλακισμένων συντρόφων μας. Μπορεί σε κάποιους να φαντάζει ρεφορμισμός το να ζητάς κάτι από το κράτος, αλλά δεν είναι ακριβώς έτσι. Στηρίζουμε τα κινήματα αυτά, γιατί πολλοί από εμάς είμαστε εργαζόμενοι και νιώθουμε πως ανήκουμε σε αυτό το υποσύνολο του εργατικού κόσμου. Στηρίζουμε λοιπόν αυτούς τους αγώνες, και κάθε αγώνα που διαμορφώνει συνειδήσεις. Όπως λέει και ο Πράις: «Το θέμα είναι με ποιο τρόπο παλεύουμε

για μεταρρυθμίσεις. Το κλειδί, η στρατηγική επιλογή μας είναι πως: δεν δεχόμαστε τα όρια του καπιταλισμού!»

Ρεφορμισμός κατά τη γνώμη μου είναι να εγκαταλείψεις το στρατηγικό σου στόχο, δηλαδή την ανατροπή του κράτους και του καπιταλισμού. Ρεφορμισμός είναι να εγκαταλείψεις το δικαίωμά σου να συγκρούεσαι με το άδικο, και να αναθέσεις σε κάποιον άλλο -εκλεγμένο- να σε εκπροσωπήσει σε διαβουλεύσεις συμβιβασμού. Ρεφορμισμός είναι να εγκαταλείψεις την «άμεση δράση» σε προσωπικό και κινηματικό επίπεδο. Ρεφορμισμός είναι να απαρνηθείς την ίδια την επανάσταση.

Ο Πράις τα δέχεται όλα αυτά (στις ΗΠΑ οι «επαναστάτες αναρχικοί του ταξικού αγώνα» είναι αυτοί που στην Ελλάδα αποκαλούνται «κοινωνικοί αναρχικοί») και προχωρά παραπέρα, προσθέτοντας το «ταξικό» ζήτημα που πάντα είναι ακανθώδες. Το ταξικό ζήτημα μπαίνει -από τον Πράις- τόσο σε επίπεδο αυτό-καθορισμού, (εφόσον είναι εργαζόμενος), όσο και σε επίπεδο απεύθυνσης, αφού: πρώτον θεωρεί την εργατική τάξη την μόνη ικανή δύναμη να μπλοκάρει το σύστημα (και να το επανεκκινήσει σε άλλες βάσεις), και δεύτερον γιατί θεωρεί ότι οι ένοπλες δυνάμεις της κάθε χώρας είναι «οι γιοι και οι κόρες της εργατικής τάξης», και αυτό το τελευταίο θα παίξει κύριο ρόλο σε μια μελλοντική ταξική σύγκρουση. Εδώ λοιπόν μπαίνει κατά πόσον το ταξικό ζήτημα είναι «κεντρικό», κάτι που επίσης θίγει ο συγγραφέας. Προσωπικά πιστεύω ότι το ζήτημα αυτό επιδέχεται πολλές ερμηνείες, αλλά οι βασικές γραμμές είναι αυτές. Ο Πράις, προχωρά σημειώνοντας ότι την εξουσία δεν θα την πάρει η εργατική τάξη «αν δεν μας πει πρώτα τι θα κάνει με αυτή την εξουσία». Οι αναρχικοί δεν παζαρεύουν με αυτά τα πράγματα, ούτε αγωνίζονται για να παραδώσουν την εξουσία σε κάποιο κοινωνικό υποσύνολο. Ακριβώς στο σημείο αυτό ο Πράις προχωρά στις βασικές διαφορές που έχουν οι αναρχικοί με τους μαρξιστές. Οι αναρχικοί επιδιώκουν την καταστροφή του κράτους, ενώ οι μαρξιστές θέλουν ένα άλλο κράτος, ή ένα «εργατικό κράτος» ή ένα «γραφειοκρατικό κράτος». Δεν μπορούν να φανταστούν τη ζωή χωρίς κράτος. Αυτή η διαφορά

είναι κεφαλαιώδης! Για τον λόγο αυτό οι αναρχικοί υπήρξαν από τα πρώτα θύματα κάθε μαρξιστικού καθεστώτος. Ο Πράις δέχεται την οικονομική ανάλυση του Μαρξ, αλλά σαν αναρχικός δεν μπορεί να μοιραστεί το ασαφές του όραμα. Ο μαρξισμός βασίζεται στην οικονομική ανάλυση που δείχνει με ξεκάθαρο τρόπο πώς λειτουργεί ο καπιταλισμός. Το βιβλίο του Καρλ Μαρξ, *Das Kapital*, είναι στην πραγματικότητα ένα μηχανιστικό, ή -για πούμε και ένα αστείο- είναι στην πραγματικότητα ένα *kapital*-ιστικό βιβλίο. Περιγράφει τους μηχανισμούς του καπιταλισμού, εξετάζοντας τα πράγματα κυρίως από οικονομική σκοπιά και δεν κάνει κάποια σύνθεση. Η κριτική που ασκεί στον καπιταλισμό, βασίζεται πάνω στην κριτική της αξίας παραγωγής (*value production*). Είναι στ' αλήθεια παράξενο πώς ένα βιβλίο οικονομικής ανάλυσης της πρώτης βιομηχανικής περιόδου του καπιταλισμού αποτέλεσε τον θεμέλιο λίθο μιας ιδεολογίας. Πιθανότατα δόθηκε μεγάλη βαρύτητα στην επιστημονικότητα του όλου έργου, και κατ' επέκταση στην επιστημονικότητα της μαρξιστικής ιδεολογίας. Για τον λόγο αυτό, η βιομηχανική ανάπτυξη των «κομμουνιστικών κρατών» ακολούθησε τον ίδιο δρόμο και υιοθέτησε τις ίδιες ακριβώς μεθόδους με την καπιταλιστική βιομηχανία. Για τον λόγο αυτό, οι μαρξιστές ποτέ δεν ενδιαφέρθηκαν και τόσο για θέματα ελευθερίας και δημοκρατίας, και γι' αυτό: «οι επαναστάτες μαρξιστές μην έχοντας κανένα ελευθεριακό και ανθρωπιστικό όραμα, αποδέχτηκαν τις τυραννικές μεθόδους του Στάλιν».

Ο Πράις υπογραμμίζει αυτά τα τελευταία θέματα, ξεκαθαρίζοντας ότι «στόχος του επαναστατικού αναρχισμού είναι η πλήρης δημοκρατία στους αυτό-οργανωμένους χώρους δουλειάς, στα εργοστάσια, στα χωράφια, στις γειτονιές...». Έτσι ο συγγραφέας θέτει με τον πλέον ξεκάθαρο τρόπο, το οργανωτικό ζήτημα. Εδώ κάνει αναφορά και στις «προοιωνιζόμενες πολιτικές» δηλαδή στα οργανωτικά μοντέλα και τους θεσμούς που οι αναρχικοί στήνουν στο εδώ και τώρα, και που αποτελούν μοντέλα που προοιωνίζονται τις πολιτικές και οργανωτικές δομές του μέλλοντος. Για τον λόγο αυτό

είναι πολύ σημαντικά τα αυτό-οργανωμένα εγχειρήματα και αφιερώνει ένα ολόκληρο άρθρο στις εργατικά αυτό-διαχειριζόμενες επιχειρήσεις, δίνοντας πολλές πληροφορίες που θα βοηθήσουν τον αναγνώστη να ψάξει να βρει και άλλο υλικό για το θέμα αυτό. Αφιερώνει επίσης σκέψεις για τη Δημοκρατία, θεωρώντας τα ζητήματα της ομοφωνίας και της πλειοψηφίας, περισσότερο πρακτικά ζητήματα και όχι ζητήματα αρχών.

Ο Γουέιν Πράις στο τέλος προχωρά ακόμη παραπέρα, διατυπώνοντας μια ιδιαίτερη άποψη για την ταξική πάλη, την οποία δεν θεωρεί απλά μια μηχανιστική διαδικασία, όπως την αντιλαμβάνεται ο μαρξισμός. Συγκεκριμένα αναφέρει: «Η ταξική πάλη δεν είναι μια μηχανική σύγκρουση δυνάμεων. Η ταξική σύγκρουση είναι μια σύγκρουση θελήσεων!» Με τη δήλωση αυτή κατά τη γνώμη μου ανοίγει ένα νέο κεφάλαιο στην αναρχική αντίληψη του 21ου αιώνα. Ακριβώς με αυτή τη διάκριση ανάμεσα στο «μηχανικό» και το «οργανικό» στοιχείο. Το αναφέρω αυτό, γιατί η διάκριση αυτή κρύβει πίσω της έναν θησαυρό, που ξεκινά από το αξιακό μας σύστημα, και μάς οδηγεί ακόμη και σε οργανωτικά μοντέλα. Πιστεύω μάλιστα, πως σύντομα θα έχουμε να παρουσιάσουμε στους αναγνώστες μας κάτι ολοκληρωμένο επ' αυτού.

Τελειώνοντας, αποφασίσαμε να δώσουμε στο βιβλίο τον συγκεκριμένο τίτλο, όχι μόνον γιατί είναι ο τίτλος ενός εκ των βασικών άρθρων αλλά διότι οι διακρίσεις που περιγράφει αντηχούν σε όλα σχεδόν τα άρθρα του βιβλίου. Για τον λόγο αυτό προσθέσαμε -με υπόδειξη του Γουέιν- και ένα δεύτερο άρθρο επί του θέματος («Υπερασπίζοντας τον Επαναστατικό Αναρχισμό») το οποίο γράφτηκε τέσσερα χρόνια αργότερα από το πρώτο. Το τελευταίο άρθρο του βιβλίου, με τίτλο: «Το Όραμα του Επαναστατικού Αναρχισμού», γράφτηκε ειδικά για την έκδοση που κρατάτε στα χέρια σας, και θέλουμε να ευχαριστήσουμε τον συγγραφέα γι' αυτό.

ΠΡΟΑΓΩΓΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ

Ο καπιταλισμός από την αυγή του 21ού αιώνα έδειξε το πραγματικό του πρόσωπο. Από την κοινωνία της αφθονίας, έχουμε περάσει στην κοινωνία της επισφάλειας. Η ανισότητα που μεγεθύνεται, ο κοινωνικός κανιβαλισμός, ο ρατσισμός και η ξενοφοβία αποτελούν τις αναδυόμενες σχέσεις της νέας δυστοπίας που οδήγησαν ήδη σε ολέθριες επιλογές. Η αποσταθεροποίηση της κοινωνίας, η συνεχής επίθεση του καπιταλισμού και η οπισθοχώρηση των μαζικών κοινωνικών κινημάτων, έκανε τη ζωή κενή, δίχως νόημα, υποβάλλοντας τους ανθρώπους σ' ένα διαρκή εξευτελισμό, κάνοντας την ίδια την επιβίωση μια ανταγωνιστική διαδικασία.

Ο καπιταλισμός παρ' όλες τις κρίσεις του παραμένει ακλόνητος. Το σημερινό διεθνές οικονομικό σύστημα αν και βρίσκεται σε μια γενικότερη δομική κρίση, μάλλον έχει την δυνατότητα να επιβιώσει και να επιβληθεί παρά να καταρρεύσει αν δεν σπάσουν οι υφιστάμενες κοινωνικές σχέσεις. Στον αντίποδα τα κοινωνικά κινήματα, ανταγωνιστικά ή επαναστατικά, τοπικά ή διεθνή, δεν έχουν καταφέρει να δημιουργήσουν ένα καινούργιο φανταστικό που να αποτελεί το αντίπαλο δέος, με την Αριστερά απλά να προσπαθεί να πάρει το μερίδιο που της αναλογεί στην αναδιανομή της εξουσίας.

Μέσα σε όλο αυτό τον χαοτικό κόσμο της κυριαρχίας των αγορών η εξουσία δείχνει τα δόντια της εγκαθιδρύοντας και θεσμοποιώντας την κατάσταση εξαίρεσης, την υποχώρηση της πρόνοιας έναντι του κέρδους και την αναγωγή του κράτους σε γεωγραφικό σύστημα (εντός ευρύτερων κυριαρχικών συστημάτων), που συγκροτούν την ασφάλεια ως το κυρίαρχο αφήγημα. Οι αναρχικοί με τις μικρές τους δυνάμεις έχουν προσπαθήσει να

αναδείξουν όλες αυτές τις τάσεις και αντιφάσεις του σημερινού κόσμου. Παρόλο όμως το πάθος του αγώνα τους, αρκετές φορές εγκλωβίζονται στην αυτό-αναφορικότητα του χώρου τους και το μήνυμα αδυνατεί να φτάσει στον αποδέκτη του. Πρέπει λοιπόν να γίνει εκ νέου μια προσπάθεια εξωστρέφειας ώστε το διαχρονικό μήνυμα των αναρχικών ενάντια στην εξουσία να διαδοθεί στους καταπιεσμένους και στις κοινότητες τους, όχι ως ένα εναλλακτικό σχέδιο διαχείρισης της υπάρχουσας κατάστασης αλλά μιας προοπτικής δημιουργίας ενός νέου εύτακτου κόσμου.

Για την επίτευξη αυτού του στόχου δεν αρκεί μόνο το αναρχικό πάθος του «ενάντια», αλλά και η επικαιροποίηση των ιδεών στο σήμερα χωρίς φυσικά το στρογγύλεμα ή τον αναθεωρητισμό τους. Σε αυτό συνηγορεί και ο Αμερικανός αναρχικός Wayne Price, μέλος της αναρχικής ομοσπονδίας *Common Ground*, του οποίου κείμενα επιλέξαμε με τον Πάννη Μπαζό από τις εκδόσεις «Σοφίτα» να μεταφράσουμε και να παρουσιάσουμε σε αυτό το βιβλίο. Ο Wayne Price, με σπουδές ψυχολογίας και μακρά εμπειρία ως σχολικός ψυχολόγος, αποτελεί μια ενδιαφέρουσα περίπτωση σύγχρονου αναρχικού λόγου. Όπως υποστηρίζει και ο ίδιος, θεωρεί ότι είναι αναρχικός με καλή γνώση του μαρξισμού και αν αυτή η δήλωση ξενίζει τον αναγνώστη της αναρχικής καθαρότητας παρόλα αυτά οι απόψεις του είναι άξιες λόγου, πόσο μάλλον διαλόγου, άσχετα αν συμφωνεί ή διαφωνεί κανείς με αυτές. Στο πλαίσιο αυτό έγινε η έκδοση του βιβλίου που κρατάτε στα χέρια σας.

Ο τίτλος του βιβλίου, *Οι Δυο Κύριες Τάσεις του Αναρχισμού*, αν και μπορεί να φαντάζει «ιντριγκαδόρικός», άλλωστε ζούμε σε μια τέτοια εποχή, μόνο αυτό δεν θέλει να επιτελέσει. Στο πρώτο κείμενο του ο Wayne Price επιχειρεί να περιγράψει αυτές τις δυο κύριες τάσεις δίνοντας βάρος στις διαφοροποιήσεις τους, όσον αφορά τα θέματα: «της επανάστασης ή του ρεφορμισμού, της δημοκρατίας, αυτού που αποκαλούμε προοιωνιζόμενες πολιτικές (*prefigurative politics*), και τη στάση τους απέναντι στην εργατική τάξη». Στο κείμενο αυτό ο Price υποστηρίζει την «Ευρεία Αναρχική Παράδοση» με λόγο μεστό αλλά όχι

καταγγελτικό. Αν και τα τελευταία χρόνια έχει αναπτυχθεί εντός του αναρχικού χώρου διεθνώς μια στροφή προς τον αντί-κοινωνισμό, τον ατομικισμό, τον μηδενισμό, και έναν ιδιότυπο πρωτογονισμό ενάντια στον πολιτισμό, η οποία δεν είναι απλά μετεξέλιξη του lifestyle αναρχισμού όπως τον είχε περιγράψει ο Μάρεϊ Μπούκτσιν, ο Wayne Price προσπαθεί να κατανοήσει το φαινόμενο αποφεύγοντας τους αφορισμούς.

Όπως θα διαπιστώσει ο αναγνώστης το βιβλίο αυτό είναι σπονδυλωτό και δείχνει την εξέλιξη της σκέψης συγγραφέα πάνω σε σημαντικά θέματα που προβληματίζουν μέχρι και σήμερα τους αναρχικούς. Ένα τέτοιο ζήτημα είναι η βία. Σε αυτό το κείμενο ο Price εξηγεί πολύ εύστοχα γιατί δεν είναι Πασιφιστής και γιατί η επίκληση στη «μη-βία» δεν αποδίδει πάντα. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να γίνει κατανοητό όπως λέει και ο ίδιος -στο οποίο συμφωνώ και εγώ- ότι : Απορρίπτοντας (κάποιος-α, σημείωση δική μου) τον πασιφισμό δεν σημαίνει πως είναι υπέρμαχος της βίας. Τα κοινωνικά κινήματα πιστεύουν στην ήπια μεταστροφή των ανθρώπων και στη διεξαγωγή συμβολικών πιο αναβαθμισμένων δράσεων ένοπλης βίας όταν είναι απαραίτητο, ποτέ όμως με στόχο αποκλειστικά τους ανθρώπους και ειδικά τον γενικό πληθυσμό. Ο λόγος είναι ότι θέλουν να τους πάρουν με το μέρος τους σπάζοντας την υφιστάμενη κοινωνική σχέση ώστε όταν επικρατήσει ο επαναστατικός πυρετός -ως αποτέλεσμα της αρχικής εξέγερσης- οι άνθρωποι να είναι πρόθυμοι να υποβληθούν ακόμα και στις πιο απίστευτες κακουχίες για χάρη της επανάστασης που είναι πλέον πέρα για πέρα δική τους υπόθεση.

Αυτό έγινε σαφές τόσο από τη Γαλλική και τη Ρωσική επανάσταση, αλλά ακόμα πιο έκδηλο από τους Ισπανούς αναρχικούς που επένδυσαν ογδόντα και πλέον χρόνια αγώνα μέχρι να φτάσουν στην έφοδο στον ουρανό τον Ιούλιο του 1936. Ποτέ δεν θεώρησαν τους ανθρώπους εχθρούς αλλά αντίθετα διεξήγαγαν έναν αδιάλλακτο πόλεμο με τους θεσμούς στην προσπάθειά τους αυτή. Κάτι ανάλογο γίνεται και με τους Ζαπατίστας αλλά νομίζω ότι αυτά είναι γνωστά

και δεν χρειάζεται να επεκταθούμε περισσότερο. Αξίζει να σημειωθεί ότι μπορεί σε όλες αυτές τις περιπτώσεις να υπήρχε μόνο μια μειονότητα του πληθυσμού που να ήταν έτοιμη να δεσμευτεί μέχρι το τέλος και να φτάσει στην απέναντι όχθη προς την ελευθερία, αλλά αυτή η ενεργή μειονότητα ήταν πραγματικά αρκετή ως δύναμη στην κοινωνία και προσέλκυσε ακόμα περισσότερη έστω και σιωπηρή αποδοχή.

Το διακύβευμα παραμένει πάντα επίκαιρο αφού σύμφωνα με τον συγγραφέα: «ως αναρχικοί, θέλουμε έναν κόσμο χωρίς πολέμους και κάθε είδους βία. Για να το πετύχουμε όμως αυτό, χρειάζεται μια κοινωνική επανάσταση η οποία θα αλλάξει ριζικά την κοινωνία, ανατρέποντας την άρχουσα τάξη και το κράτος. Εμείς, από τη μεριά μας, θα προσπαθήσουμε να περιορίσουμε την επαναστατική βία στο ελάχιστο, όμως η μοχθηρή και κτηνώδης φύση της καπιταλιστικής τάξης, επιβάλλει -τουλάχιστον- τη διάχυτη απειλή μιας μαζικής βίας».

Συνεπώς, αναγκαστικά η επανάσταση αποτελεί το ύστατο μέσο για την κοινωνική απελευθέρωση μιας και καμία εξουσία δεν πρόκειται να παραχωρήσει τα προνόμιά της επειδή έχουμε «δίκιο» ή θέλουμε την ελευθερία. Ποια λοιπόν είναι η εναλλακτική έναντι του καπιταλισμού; Σε αυτό το κείμενο του ο Price επισημαίνει: «Όσον αφορά την ανάλυση της καπιταλιστικής οικονομίας, η οικονομική θεωρία του Μαρξ υπερτερεί σε σχέση με άλλες, περιλαμβανομένων και κάποιων αναρχικών οικονομικών θεωρήσεων. Όσον αφορά όμως το μετά-καπιταλιστικό όραμα, και τον επιδιωκόμενο κοινωνικό σκοπό, τότε ο Αναρχισμός είναι ανώτερος του Μαρξισμού». Στο κείμενο αυτό ο αναγνώστης θα διαπιστώσει την βαθιά και επαρκή γνώση που έχει ο συγγραφέας επάνω στον Μαρξ και όσο και αν φαίνεται «αιρετική» η επίκληση του Price ότι «αξίζει να ξαναδιαβάσουμε ως αναρχικοί τον Μαρξ», δεν ξεχνά να υπενθυμίσει όμως ότι: «... υπήρξαν και άλλοι που είχαν αρχίσει να εργάζονται για μια συμμετοχική, συνεταιριστική, ανθρωπιστική, ελεύθερη εναλλακτική ενάντια στον καπιταλισμό» -και αυτοί οι άλλοι έχουν όνομα

και λέγονται: επαναστάτες αναρχικοί. Το να αγνοεί κανείς κάτι τέτοιο, είναι σαν να εγκαταλείπει μια μεγάλη παράδοση».

Τη σημερινή εποχή αρκετοί άνθρωποι αρχίζουν να συνειδητοποιούν τι κάνει η εξουσία «σε» αυτούς αντί «για» αυτούς, ειδικά με την υποχώρηση του κράτους δικαίου και τη μετατόπιση προς το κράτος ασφάλειας. Αυτό από μόνο του δεν είναι αρκετό. Η εξουσία αποτελεί μια συγκροτημένη ιδεολογική δομή η οποία δημιουργεί, κατασκευάζει και ανασυνθέτει συνεχώς τις κοινωνικές σχέσεις, σε σημείο που η ατομική αντίσταση δεν φαντάζει απλώς, αλλά είναι εκτός περιεχομένου όσο και αν μεμονωμένες εξαιρέσεις έρχονται να επιβεβαιώσουν τον κανόνα. Στο σημείο αυτό ο Wayne Price ασχολείται με ένα βασικό ζήτημα των μεταμοντέρνων υποστηρικτών της αποϊδεολογικοποίησης, την «Μη Κατάληψη Εξουσίας» θέμα προσφιλές σε κινήσεις «αντί-εξουσιαστών», με αφορμή το βιβλίο του Χόλγουοι: Μπορούμε να αλλάξουμε τον Κόσμο χωρίς να πάρουμε την Εξουσία; Για τους αναρχικούς δεν τίθεται ποτέ το ζήτημα αυτό μιας και όχι μόνο δεν θέλουν να καταλάβουν την εξουσία, ούτε επιζητούν να την διατηρήσουν, αλλά είναι συγκεκριμένοι και θέλουν να την καταστρέψουν. Ο Wayne κατά την άποψη μου είναι πολύ ευγενικός με το ερώτημα και την απάντηση του Χόλγουοι: «Μπορεί να αλλάξει ο κόσμος χωρίς την κατάληψη της εξουσίας; Η απάντηση είναι προφανής: δεν γνωρίζουμε!» Το οποίο είναι ένα λογικό σφάλμα διότι επαναφέρει την δυστοπία από το παράθυρο αφού παραδέχεται είτε ότι η εξουσία είναι αήττητη, είτε ρέπει προς το Φουκωκικό επιχείρημα ότι η εξουσία ενυπάρχει παντού και εφόσον δεν μπορούμε να απαλλαγούμε από αυτή τότε θα πρέπει να την καταλάβουμε. Στην ουσία επιχειρήματα τέτοιου τύπου έχουν ως αποτέλεσμα την υλοποίηση του μύθου του Σίσυφου εντός των ανταγωνιστικών κοινωνικών κινημάτων τα οποία είναι καταδικασμένα να εξεγείρονται πάντα αλλά να ηττούνται πριν φτάσουν τον στόχο τους και να ξεκινάνε πάλι από την αρχή αυτόν τον αέναο αγώνα που δεν θα δικαιωθεί ποτέ. Η ρητορική αυτή είναι πολύ θελκτική

διότι ζούμε σε μια εποχή συγχυτική και η μεταμοντέρνα ρητορική τελείωσε τον κόσμο, τις ιδέες του και την ιστορία του, αποϊδεολογικοποιώντας τον άνθρωπο που πλέον μπορεί μόνο να αντιστέκεται αλλά δεν μπορεί να νικήσει ποτέ. Κάτι που το χρειάζονται οι εκάστοτε Μ.Κ.Ε. οργανώσεις για την ύπαρξη τους και την διάχυση του λόγου τους που στην ουσία δεν είναι κάτι παραπάνω από αυτό-ηττώμενος και πέραν της επιφανειακής γοητείας του δεν αποτελεί κίνδυνο για την εξουσία, παρά την μηκιοποίηση του ανταγωνιστικού κινήματος. Συμφωνώ με τον Price ότι δεν είναι απλά άγνοια, αλλά α-νοησία.

Η σημερινή συγκυρία δεν είναι αποτέλεσμα της τύχης. Δεν είναι τίποτε άλλο, παρά το αποτέλεσμα των συνθηκών που επιβάλλει το κράτος στην υποχώρηση των συλλογικών διεκδικήσεων της θεσμικής ανομίας απέναντι στην κοινωνία και του εγκιβωτισμού του ατόμου που πλέον είναι μόνο και γυμνό. Η κρίση αποτελεί τη βίαιη αναδιανομή του πλούτου δημιουργώντας μια νέα καμπή στην καπιταλιστική ιστορία. Στη νέα εποχή που ανατέλλει, η κυριαρχία προσπαθεί να εφαρμόσει την εξής δυστοπική συνθήκη: Οι θεσμοί δεν θα προσαρμόζονται για να εξυπηρετούν τους ανθρώπους. Αντίθετα ο άνθρωποι θα προσαρμόζονται στις απαιτήσεις των θεσμών. Δηλαδή δημοκρατίες από το κράτος, για το κράτος και προς το κράτος. Όσο εντείνεται το καθεστώς εκτάκτου ανάγκης, η καταστολή για να επιβληθεί θα χρησιμοποιεί υγειονομικές ή ακόμα και ανθρωπιστικές δικαιολογίες, π.χ. υγειονομικές βόμβες, ανθρωπιστική κρίση, κοκ.

Το σύστημα δημιουργεί πάντα τρόπους εκτόνωσης στα γήπεδα για τη νεολαία, στις ομάδες αυτοβοήθειας, στην αστική φιλανθρωπία και την εκκλησιαστική αλληλεγγύη. Όπως και η τηλεόραση, δεν τα επιβάλλει, η χρήση τους είναι «εθελοντική» και προαιρετική. Κανένας δεν απαιτεί από τον άλλον να καταναλώσει, να υιοθετήσει μια μόδα, ή να δει τηλεόραση με ποινικούς όρους. Αντίθετα τους το επιβάλλει δημιουργώντας νέες κοινωνικές σχέσεις που υποθάλπουν αυτήν την εξάρτηση. Μπορεί οι μέχρι στιγμής επαναστάσεις να μην κατάφεραν να

απελευθερώσουν τους ανθρώπους, αλλά το πάθος για την ατομική χειραφέτηση και την κοινωνική απελευθέρωση παραμένει. Για να κερδίσει μια ιδέα ή ένα κοινωνικό κίνημα μια έστω και υποτυπώδη υποστήριξη, θα πρέπει να έχει ένα θετικό ιδανικό.

Η ρητορική της «Μη Κατάληψης της Εξουσίας» (που στην ουσία αποτελεί παραδοχή της διαιώνισης της) δεν αποτελεί κάτι τέτοιο. Αυτός ο μεταμοντέρνος ρεφορμισμός ενδεδυμένος με «αντί-εξουσιαστικό» μανδύα έρχεται σε απόλυτη αντίθεση με την επαναστατική και ταξική τάση του Ιστορικού Αναρχισμού, γι' αυτό και είναι πολέμιος «σε κάθε -ισμό». Συμφωνώ με την κατάληξη του Ρίτσε που λέει ότι: «Απορρίπτω την επιμονή του Χόλογουεϊ, πως δεν ξέρουμε, και δεν μπορούμε να αλλάξουμε τον κόσμο. Αυτό δεν σημαίνει βέβαια πως πάμε στο άλλο άκρο και πως ισχυριζόμαστε ότι διαθέτουμε όλες τις απαντήσεις. Μια ερώτηση, δεν μπορούμε να απαντήσουμε: «θα τα καταφέρουμε;» Ακόμα και έτσι όμως... «Επανάσταση σήμερα σημαίνει να αλλάξουμε τον κόσμο, μέσα από την ενδυνάμωση των εργατικών τάξεων και των καταπιεσμένων όλου του κόσμου. Τίποτε άλλο, δεν είναι αρκετό».

Όπως θα έχετε διαπιστώσει από τα παραπάνω, ο Wayne Rίτσε είναι υπέρ του Ιστορικού Αναρχισμού και την ευρείας αναρχικής παράδοσης. Δεν θα μπορούσε λοιπόν να μην υπερασπισθεί στο αντίστοιχο κείμενο που παρουσιάζουμε στο βιβλίο αυτό, τον Μπακούνιν και τον Αναρχισμό. Τα τελευταία χρόνια υπήρξε μια κριτική του Αναρχισμού και του Μπακούνιν από μαρξιστές όπως ο Γκάμπεργκ. Σε αυτή τους την ανάλυση, υπό το πρόσχημα της κριτικής στον Αναρχισμό στην ουσία στόχευαν στον Μπακούνιν θεωρώντας ότι είχε και αυτός όλα τα αρνητικά στοιχεία που είχε η ελιτίστικη και πατερναλιστική αριστερά που δημιούργησε Μαρξιστές, Λενινιστές, Τροτσικιστές Σταλινικούς κοκ. Σε αντίθεση με αυτό ο Αναρχισμός δεν ήταν ποτέ προσωποπαγής (πχ Μπακουνικοί) αλλά αποτελούσε και φυσικά αποτελεί συλλογικό προϊόν. Και όπως είναι φυσικό ούτε ο συγγραφέας του βιβλίου, όπως και ο γράφων δεν διεκδικούμε την «αυθεντία», ούτε καμία «επιστημονική αλήθεια».

Φυσικά, ο Μπακούνιν δεν ήταν μια άγια και άσπιλη προσωπικότητα. Όπως όλοι οι άνθρωποι είχε τα αρνητικά και τα πάθη του. Η απέχθειά του προς τους Εβραίους και τους Γερμανούς ως προϊόν των κοινωνικών αναπαραστάσεων της εποχής του είναι δύο από αυτά. Ένα άλλο ήταν η συμμετοχή του σε κρυφές εταιρείες, σε επίπεδο που δίνει τροφή στην συνωμοσιολογία και σίγουρα αποτελεί μια βασική αντίφαση στον λόγο του. Αλλά όλα αυτά δεν μειώνουν τη σημασία του στην ανάπτυξη της αναρχικής θεωρίας.

Σίγουρα κάθε πολιτική ιδεολογία ή κίνημα πρέπει να απευθύνεται σε όλους και όχι μόνο σε αυτούς που είναι πιο «έξυπνοι», «σκεπτόμενοι», «λογικοί» ή πιο «εργάτες», «αγρότες», «επαναστάτες» από τους άλλους. Η εξουσία κατασκευάζει ταυτότητες και ρόλους, τα επαναστατικά κινήματα πρέπει να οικοδομούν - συνδιαμορφώνουν συνειδήσεις. Στόχος η καλλιέργεια των επιχειρημάτων, η επίλυση των προβλημάτων, η επιλογή μεθόδων και σκοπών, η επεξεργασία των αμφισημιών και αντινομιών που αυτοί μπορεί να προκαλέσουν κ.ο.κ. Η διαστρέβλωση των γεγονότων προς μια και μοναδική αλήθεια - τη δική μας, καθώς και η ακραία γλώσσα αποτελούν εμπόδιο στην επικοινωνία, γι' αυτό και κατά τη γνώμη μας θα πρέπει να αποφεύγεται.

Κατά τον 19ο αιώνα οι Αναρχικοί στην πλειονότητά τους συμμετείχαν στο αναδυόμενο κίνημα της εργατικής τάξης και υποστήριζαν αρχικά μια γενική σοσιαλιστική φιλοσοφία. Την εποχή τους, ο καπιταλισμός γίνονταν αντιληπτός με τους εξής ταξικούς όρους: Υπήρχε μια «άρχουσα τάξη» η οποία εκμεταλλεύεται και καταπιέζει «τις μάζες». Ωστόσο για τους αναρχικούς, η «άρχουσα τάξη» δεν ερμηνευόταν σύμφωνα με τον μαρξισμό, με στενούς οικονομικούς όρους, αλλά θεωρούνταν πως περιλαμβάνει όλους εκείνους που ελέγχουν τον πλούτο, την εξουσία ή τα προνόμια στην κοινωνία. Περιελάμβανε δηλαδή βασιλείς, και πρίγκιπες, πολιτικούς, κρατικούς & κρατικούς αξιωματούχους, δικαστές και αστυνομικούς, ιερείς & επισκόπους, όπως επίσης βιομηχάνους και τραπεζίτες. Ο

Μπακούνιν υποστήριξε πως σε κάθε ανεπτυγμένη κοινωνία μπορούν να αναγνωρισθούν τρεις κοινωνικές ομάδες: Μια ευρεία πλειονότητα που είναι θύμα εκμετάλλευσης, μια μειονότητα που επίσης αποτελεί αντικείμενο εκμετάλλευσης αλλά και που εκμεταλλεύεται άλλους στον ίδιο βαθμό, και τέλος μια ακόμη πιο μικρή μειονότητα από «νέτους σκέτους εκμεταλλευτές και καταπιεστές οι οποίοι απαρτίζουν την ανώτατη κυβερνώσα τάξη».

Ο Ιστορικός Αναρχισμός ως κοινωνικό κίνημα ταυτίστηκε με τους φτωχούς και τους καταπιεσμένους επιδιώκοντας τη διεξαγωγή μιας κοινωνικής επανάστασης στο όνομα των μαζών που γίνονταν θύματα εκμετάλλευσης. Στην επανάσταση αυτή τόσο ο καπιταλισμός, όσο και το κράτος θα εξαλείφονταν πλήρως. Καταλαβαίνει κανείς λοιπόν γιατί η δικτατορία του προλεταριάτου αποτελούσε εξίσου «απεχθές ιεραρχικό σύστημα». Αυτό κυρίως για δυο βασικούς λόγους: Πρώτον, αυτό σήμαινε την επιβολή μιας μειονότητας, αν αναλογιστούμε ότι -σύμφωνα με τον Μαρξ- προλεταριάτο ήταν μόνο οι εργάτες, αυτό αυτομάτως απέκλειε μια μεγάλη μερίδα πληθυσμού -εργαζομένων ή μη- που δεν πληρούσαν τους όρους. Στη δικτατορία αυτή ο Μπακούνιν διέβλεπε την ανάδυση μιας νέας αριστοκρατίας και τη δημιουργία ενός εξουσιαστικού κράτους, απλά με άλλο όνομα. Ο δεύτερος λόγος, ήταν ότι κατ' ουσία «το προλεταριάτο» δεν θα μπορούσε να ηγηθεί της «δικτατορίας» του αλλά να κυβερνηθεί από αυτήν, μέσω λίγων και εκλεκτών. Κάτι που επιβεβαίωσε μετέπειτα ο Λένιν και το καθεστώς του. Συνεπώς η εναντίωση του Μπακούνιν στο «εργατικό» κράτος δεν είχε να κάνει με την οργάνωση ή την υπεράσπιση της επανάστασης όπως οι μαρξιστές επικαλούνται.

Η βασική ένσταση του ήταν στο ζήτημα της δύναμης και της επιβολής της. Εφόσον η χειραφέτηση της εργατικής τάξης είναι ο απώτερος στόχος τότε το κράτος θα πρέπει να καταργηθεί. Εφόσον υπάρχει κράτος θα συνεχίσουν να υπάρχουν εξουσιαστές και εξουσιαζόμενοι. Γι' αυτό και οι αναρχικοί αρνούνται ακόμα και στην φάση του επαναστατικού μετασχηματισμού, την ύπαρξη «μεταβατικών» κυβερνήσεων. Το

όραμα του Μπακούνιν εμπεριέχει την ταυτόχρονη κατάργηση του κράτους με την ανατροπή του καπιταλισμού. Η ελεύθερη κοινωνία που οραματιζόταν, είχε συλλογική ιδιοκτησία και οργάνωση μέσω ελεύθερων αγροτικών και κοινωνικών ενώσεων. Γι αυτό και η επανάσταση θα πρέπει εκτός από οικονομική, να είναι ταυτόχρονα πολιτική και κοινωνική. Η νέα κοινωνία κατά τον Μπακούνιν θα πρέπει να οργανωθεί από τη βάση, από την κοινότητα (κομμούνια). Στην συνέχεια η οργάνωση προχωράει ένα συλλογικό επίπεδο παραπάνω που είναι η φεντεραλιστική (ομοσπονδιακή) συνεργασία. Με τον τρόπο αυτό «εξασφαλίζεται η υλική και ηθική δυνατότητα του ανθρώπου να αναπτύξει την ανθρώπινη φύση του». Στο σημείο αυτό αξίζει να παρατηρήσουμε ότι ο Μπακούνιν δεν χρησιμοποιεί στα γραπτά του τη λέξη άτομο (individual) αλλά τη λέξη άνθρωπος (human). Είναι πασιφανής η επιδίωξη του για την κατάργηση όλων των εξουσιαστικών σχέσεων ως βασικό απαιτούμενο για αυτή την ανάπτυξη, στοιχείο βασικό, ενδεδειγμένο και διακριτό του Αναρχισμού ως ιδεολογία.

Όπως πολύ σωστά επισημαίνει ο Price: «Οι αναρχικοί είναι με το μέρος των καταπιεσμένων και ενάντια στους καταπιεστές, σε κάθε περίπτωση και για οποιοδήποτε θέμα. Αυτό όμως δεν σημαίνει πως εναντιώνονται σε κάθε μη-εξουσιαστική «αυθεντία», όπως για παράδειγμα στην τεχνολογία (ενός παπουτσή ή ενός χειρουργού), όπως ψευδώς ισχυρίζεται ο Γκάμπεργκ. Ούτε σημαίνει ότι απορρίπτουν τη σημασία της σύγχρονης βιομηχανικής εργατικής τάξης». Σίγουρα όμως απορρίπτουν τις λυκοσυμμαχίες, μιας και για τους αναρχικούς ο σκοπός δεν αγιάζει τα μέσα, αλλά τα μέσα πρέπει απαραίτητα να εξυπηρετούν τον σκοπό. Και εδώ ο Wayne είναι ξεκάθαρος και προς τους εκφραστές του «ρεαλισμού» που δεν είναι τίποτα άλλο παρά συγκεκαλυμμένος ρεφορμισμός, λέγοντας ότι: «στο βαθμό λοιπόν που η οικολογική καταστροφή μπορεί να επιβραδυνθεί -χωρίς επανάσταση- αυτό θα γίνει μέσα από μαζικούς αγώνες ενάντια στους καπιταλιστές και το κράτος τους, και όχι μέσα από κάποια «αριστερή

συμμαχία» με κάποια πτέρυγα της υπεύθυνης για την οικολογική καταστροφή καπιταλιστικής άρχουσας τάξης».

Για το λόγο αυτό, επιδίωξη του Αναρχισμού ήταν και παραμένει η κοινωνική επανάσταση. Πέραν τούτου, αν και έχουμε κάποιες ιδέες για την οργάνωση του κόσμου μετά την απελευθέρωση από το κράτος και την εξουσία, δεν έχουμε προαποφασισμένα και προδιαγεγραμμένα λεπτομερή σχέδια και εγχειρίδια. Θα πειραματισθούμε και αυτό δεν πρέπει να ακούγεται ούτε ως κακό, ούτε ως αναποτελεσματικό. Ως γνωστόν, σε αρκετές περιπτώσεις ένα από τα στοιχεία του κοινωνικού πειραματισμού είναι η συνεργασία που συνδυαζόμενη με την αλληλεγγύη και την αλληλοβοήθεια θέλουμε να πιστεύουμε ότι θα έχει θετική έκβαση, αλλά ακόμα και αν δεν έχει πρόσκαιρα αποτελέσματα, αυτό δεν σημαίνει ότι θα σταματήσουμε την προσπάθειά μας. Άλλωστε ο αγώνας για την Αναρχία δεν είναι η αναζήτηση της ουτοπίας, αλλά η επίτευξη της ευτοπίας και εδώ χωράνε όλοι όσοι θέλουν με το δικό τους μοναδικό και ξεχωριστό τρόπο να το επιτύχουν αυτό πάντα μαζί με τους άλλους, και όχι εις βάρος των άλλων. Αυτό κατ' εμέ είναι το αζεπέραστο στοιχείο του αναρχικού επιχειρήματος. Είναι δεδομένο ότι ακόμα και λίγο πριν την τελική έκβαση του αγώνα δεν περιμένουμε ως επαναστάτες, πόσο μάλλον ως αναρχικοί, ότι θα έχουμε την πλειονότητα στο πλευρό μας. Αντίθετα εμείς θα είμαστε στο πλευρό όσων εξεγείρονται με στόχο την ελευθερία και για να συντελέσουμε στην ακόμα μεγαλύτερη ριζοσπαστικοποίησή τους. Αυτό και πάλι δεν διασφαλίζει ότι θα επιλέξουν τον τρόπο μας. Ο κοινωνικός αγώνας είναι μια σύγκρουση μεταξύ κυρίαρχων και κυριαρχούμενων για να τερματιστεί η κυριαρχία. Όταν αυτή η σύγκρουση φτάσει να γίνεται μόνο ανάμεσα στους επαναστάτες και τους απλούς ανθρώπους, τότε η στρατηγική αυτή οδηγεί μόνο στην αλληλοεξόντωση μεταξύ των καταπιεσμένων προς όφελος της εξουσίας.

Φυσικά μέχρι να γίνει η πολυπόθητη έφοδος στον ουρανό, οι αναρχικοί δεν θα σταματήσουν να συμμετέχουν στο εργατικό και κοινωνικό κίνημα, ούτε θα είναι αδιάφοροι στην επίτευξη

αιτημάτων και διεκδικήσεων προς όφελος των καταπιεσμένων. «Όταν οι καπιταλιστές άρχισαν να επιτίθενται στο βιοτικό επίπεδο των εργατών –πράγμα που γίνεται εδώ και μια δεκαετία- αμέσως υποδείξαμε πως αθετούν την κοινωνική τους υπόσχεση. Εάν δεν είναι σε θέση να εγγυηθούν ευημερία και ελευθερία για όλους σε αυτή την υψηλά βιομηχανοποιημένη χώρα, ας αφήσουν κάποιον άλλο να κάνει κουμάντο –δηλαδή τους εργάτες. Αν η εταιρεία επικαλείται πτώχευση, ας αφήσει τους εργάτες να δουν τα λογιστικά βιβλία και τις μεθόδους παραγωγής. Αν τα αφεντικά δεν μπορούν να διαχειριστούν την εταιρεία και να πληρώσουν τους εργάτες, τότε πρέπει να γίνει απαλλοτρίωση και η επιχείρηση (είτε είναι γραφείο, ναυπηγείο, ή ότι άλλο) να διοικηθεί από τους εργάτες και την κοινότητα. Το κράτος ισχυρίζεται πως δεν μπορεί να πληρώσει για δημόσιες υπηρεσίες (μην ξεχνάμε πως άφησε στην τύχη της ολόκληρη την πόλη της Νέας Ορλεάνης). Ας αντικαταστήσουμε λοιπόν το κράτος με ένα δίκτυο κοινωνικών υπηρεσιών. Εν τω μεταξύ, δεν δεχόμαστε περικοπές μισθών, ούτε περικοπές των κοινωνικών υπηρεσιών. Αποκηρύσσουμε μάλιστα τους ηγέτες των συνδικάτων και τους υποστηριζόμενους από τα συνδικάτα πολιτικούς οι οποίοι αποδέχονται την επίθεση στους εργάτες».

Αναμενόμενο λοιπόν στον αναγνώστη θα είναι το επόμενο κείμενο που ακολουθεί με τίτλο «Αυτό-διαχειριζόμενες Εργατικές Επιχειρήσεις –Ένα Επαναστατικό Πλάνο». Σε αυτό το άρθρο ο Price αναλύει με σαφήνεια τον τρόπο που εκείνος θεωρεί ότι μπορεί να επιτευχθεί το είδος της οικονομίας που στοχεύουμε. Στο σημείο αυτό θα ήθελα να υπενθυμίσω ότι ο συγγραφέας ζει στις ΗΠΑ και τα παραδείγματα που αναφέρει στηρίζονται στην εμπειρία που έχει από την άλλη πλευρά του Ατλαντικού και ίσως ξενίσουν τον αναγνώστη, δεν στερούνται όμως σημασίας ούτε και αξίας. Στην συνέχεια αναφέρει την ιστορική εξέλιξη των οικονομικών συστημάτων και των αντιπροτάσεων από το ανταγωνιστικό κίνημα μέχρι τις ημέρες μας με εκτενή αναφορά στις δυνατότητες και τις προκλήσεις που

εμπεριέχει η αυτοδιαχείριση εντός του καπιταλιστικού κόσμου. Υπερασπίζοντας τον ταξικό αναρχισμό, ο Wayne Price αναπτύσσει διεξοδικότερα την άποψη του για τις δυο κύριες τάσεις του αναρχισμού και την υποστήριξη του στην επαναστατική - ταξική τάση. Και σε αυτό το κείμενο ο αναγνώστης θα πρέπει να έχει υπόψη του ότι ο Price γράφει με βάση την εμπειρία του στο αμερικανικό κίνημα και σίγουρα η ανάλυση του θα δημιουργήσει περισσότερες ερωτήσεις, παρά θα δώσει απαντήσεις στον αναγνώστη που δεν γνωρίζει τα τεκταινόμενα του αναρχικού χώρου στην Αμερική. Αυτό δεν το θεωρώ αρνητικό, αλλά μια ευκαιρία για περισσότερη έρευνα, μιας και βιβλία όπως το συγκεκριμένο δεν εξαντλούν τα θέματα, αλλά τα ανοίγουν παραπέρα.

Και φτάνοντας στο τέλος της εισαγωγής, θα αναφερθώ αναλυτικά στο τελευταίο κείμενο του βιβλίου το οποίο είναι ένα δημοσίευτο κείμενο που του ζήτησα να γράψει αποκλειστικά για αυτή την έκδοση όταν τον Αύγουστο του 2016 επικοινωνήσα μαζί του ενημερώνοντας τον για την διάθεση που υπήρχε από τις εκδόσεις «Σοφίτα» για δημοσίευση στα ελληνικά κάποιων άρθρων του, που θεωρήσαμε ότι με την επικαιρότητα τους θα ενδιαφέρουν το ελληνικό κοινό τόσο εντός όσο και εκτός του αναρχικού χώρου. Ως αποτέλεσμα του ενθουσιασμού του για αυτή την εκδοτική προσπάθεια, ο Wayne Price μας έστειλε το όραμα του για τον επαναστατικό αναρχισμό. Οι περισσότεροι άνθρωποι σήμερα βρίσκονται σε σύγχυση για το μέλλον το δικό τους, των παιδιών τους, της κοινωνίας και γενικά πού οδηγούνται τα πράγματα. Η εσωστρέφεια και η μετάθεση της ευθύνης στους ίδιους, η συννενοχή του «μαζί τα φάγαμε», δημιουργεί μια μεγάλη ψυχική σύγκρουση. Η υπόσχεση της ευμάρειας με αντάλλαγμα την πολιτική δράση, οδήγησε αρκετούς στην ανάθεση, την απάθεια, και να μην μπορούν να σκεφτούν ούτε σοβαρά, ούτε πολύ σύνθετα σε σχέση με δύσκολα ή δυσνόητα θέματα.

Σε μια εποχή συγχυτική, διαστρεβλωμένη, που αντίθετα απ' ότι πιστεύουν οι πιστοί της αποϊδεολογικοποίησης, είναι τόσο ιδεολογική όσο ποτέ. Επιτρέπει ως ατομικό και συλλογικό το δικαίωμα στον φόβο, μπορούμε να θυμώσουμε ατομικά ακόμα και να αγανακτήσουμε μπροστά στην τηλεόραση, αλλά απαγορεύεται η συλλογική κάθοδος των πολιτών στον δρόμο για διαμαρτυρία. Το σύστημα αλλοτριώνει εξαναγκάζοντας τους ανθρώπους να γίνονται όλο και πιο απομακρυσμένοι από έναν πιο συμβιωτικό τρόπο συμπεριφοράς. Αυτή η επιβολή δεν τους αναγάγει όμως σώνει και καλά ως συνεργούς στη διατήρηση του καθεστώτος. Αν το αποδεχθούμε αυτό θα είναι σαν να αποδεχόμαστε ότι τα θύματα και όχι οι θύτες φταίνε για τη σημερινή κατάσταση. Εξαιτίας της πίεσης για κανονιστική ρύθμιση της υπακοής των ανθρώπων σε έναν πιο πειθήνιο πολίτη υπάρχει μια σταδιακή αύξηση των ανθρώπων που βρίσκονται εντός της ενταγμένης κοινωνικής σφαιράς και εκτός των συνεχών συρρικνωμένων προγραμμάτων κοινωνικής πρόνοιας.

Η ιστορία έχει μέχρι στιγμής δείξει ότι παρά της ατέλειες της, η ιδεολογία που προέρχεται από ένα κοινωνικό επαναστατικό κίνημα έχει τη δυνατότητα να παρέχει ένα συλλογικό φαντασιακό όραμα και ιδανικό στο οποίο οι άνθρωποι θα ήταν διατεθειμένοι να κινδυνεύσουν και να κάνουν μεγάλες θυσίες ακριβώς και εξαιτίας της υπόσχεσης για τη δημιουργία ενός τελείως καινούργιου και διαφορετικού κόσμου. Αυτό είναι και η αξεπέραστη δυνατότητα του Αναρχισμού και σε αυτό το επιχείρημα στηρίζεται το εν λόγω κείμενο του Wayne Price. Σύμφωνα με τον ίδιο: «Υπάρχουν πολλές προσεγγίσεις του Αναρχισμού, για μένα όμως το βασικότερο θέμα είναι το όραμα μιας αντί-εξουσιαστικής, α-κρατικής, αταξικής, αντί-καταπιεστικής κοινωνίας. Είναι το όραμα για μια παγκόσμια κοινωνία που θα βασίζεται στη συνεργασία, και στη συμμετοχική δημοκρατία, η οποία θα παράγει προϊόντα για τη χρησιμότητά τους και όχι για το κέρδος, μια κοινωνία με ελεύθερο και ισότιμο συνεταιρισμό σε όλους τους τομείς της

ζωής, μια κοινωνία που θα βρίσκεται σε οικολογική ισορροπία με τον φυσικό κόσμο που μας περιβάλλει. Θα περιλαμβάνει δίκτυα και ομοσπονδίες αυτό-διαχειριζόμενων χώρων δουλειάς, εργοστασίων, κοινοτήτων, γειτονιών, και (αν χρειάζεται) μονάδων πολιτοφυλακής (ο ένοπλος λαός). Όλα αυτά θα πραγματοποιηθούν μέσα από την άμεση, κατά πρόσωπο δημοκρατία -την αυτό-οργάνωση του ίδιου του λαού». Μπορεί κάποιος να διαφωνήσει σε επιμέρους σημεία με την προταγματική διατύπωση του Price αλλά σε καμία περίπτωση δεν μπορεί κανείς να του προσάψει δογματισμό, αφού στο όραμα του χωράνε σχεδόν οι πάντες και τα πάντα της ελευθεριακής παλέτας.

Φυσικά ένα πρόταγμα -και όχι πρόσταγμα- που εμπνέεται από την ιστορική αναρχική παράδοση έχει αρκετά στοιχεία χλιασμού, κάτι που και ο ίδιος παραδέχεται. «Το να έχεις όμως ένα όραμα για μια ελευθεριακή, ανθρωπιστική, κομμουνιστική κοινωνία, δεν σημαίνει ότι έχεις και ένα σχέδιο για το πώς θα λειτουργήσει μια τέτοια κοινωνία». Συμφωνώ μαζί του στην τελική διαπίστωση η οποία είναι και η ρίζα της επικαιρότητας της αναρχικής σκέψης: «Ετσι, το όραμα ενός καινούριου κόσμου είναι όχι μόνο δυνατό, αλλά και απαραίτητο, στο βαθμό που επιλέγουμε να αποφύγουμε τις μιλιταριστικές, οικονομικές καταστροφές, και τη συνεχιζόμενη δυστυχία που προκαλεί ο καπιταλισμός στο σύνολό του. Αυτό εννοούσε η Ρόζα Λούξεμπουργκ όταν έλεγε πως οι εναλλακτικές είναι: «σοσιαλισμός ή βαρβαρότητα» συγκεφαλαιώνοντας κάποια από τα λεγόμενα των Μαρξ και Ένγκελς. Στο ίδιο κλίμα, ο Μάρει Μπούκτσιν εστιάζοντας στην οικολογική κατάσταση αναβάθμισε το ρητό λέγοντας: «αναρχισμός ή όλεθρος».

Φυσικά και ο υποφαινόμενος που είναι θερμός υποστηρικτής του Αναρχισμού ως ιδεολογία και τρόπο οργάνωσης της κοινωνίας δεν πιστεύω ότι: **ΜΟΝΟ Ο ΑΝΑΡΧΙΣΜΟΣ ΣΩΖΕΙ!!!** Πολλοί μας λένε ουτοπικούς, θεωρούμε όμως ότι είμαστε ρεαλιστές. Μια κοινωνία χωρίς εξουσία είναι εφικτή. Αλλά όπως επισημαίνει και ο Wayne Price: «αυτό δεν κάνει τον

αναρχισμό, ή τον ελευθεριακό κομμουνισμό αναπόφευκτο». Η ευτοπία ενός δίκαιου και καλύτερου κόσμου δεν είναι μια μηχανιστική ιστορική διαδικασία για να δανειστώ τα λόγια του: αλλά μια «ηθική επιλογή και δέσμευση». Μήνυμα που μας έρχεται από την εποχή του Π. Κροπότκιν που έλεγε ότι ο Αναρχισμός είναι «ηθικός σοσιαλισμός». Η υπενθύμιση αυτή επανέρχεται επιτακτικά στη σημερινή εποχή της αγοραίας ανηθικότητας της εξουσίας ώστε να αντιπροτάξουμε την αλληλέγγυα ηθικής της Αναρχίας. Αυτή είναι και η βέλτιστη προαγωγή του σήμερα για την ελευθερία του αύριο.

Αργύρης Αργυριάδης

Ψυχοπαθολόγος, Κλινικός Καθηγητής Ψυχιατρικής. Επιστημονικός Συνεργάτης Π.Ο.Υ. Συντονιστής του Παρατηρητηρίου ΒιοΨυχοΚοινωνικών Δικαιωμάτων. Μέλος του ιστορικού συνδικάτου των Βιομηχανικών Εργατών του Κόσμου (IWW) και του εκδοτικού & θεραπευτικού εγχειρήματος **anap^ssy**.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΟΙ ΔΥΟ ΚΥΡΙΕΣ ΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΑΝΑΡΧΙΣΜΟΥ	
ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΑΝΑΡΧΙΣΜΟΥ	33
Η ΕΥΡΕΙΑ ΑΝΑΡΧΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ	35
ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΤΩΝ ΔΥΟ ΤΑΣΕΩΝ: ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ	37
ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΔΙΑΦΟΡΕΣ: ΤΑΞΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ	40
ΜΠΟΥΚΤΣΙΝ ΚΑΙ ΆΛΛΕΣ ΔΙΑΦΟΡΕΣ	41
ΓΙΑΤΙ ΔΕΝ ΕΙΜΑΙ ΠΑΣΙΦΙΣΤΗΣ	
ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ, ΒΙΑ ΚΑΙ ΜΗ-ΒΙΑ	44
Η ΜΗ-ΒΙΑ ΔΕΝ ΑΠΟΔΙΔΕΙ ΠΑΝΤΑ	45
ΚΑΠΟΙΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΧΡΕΙΑΖΟΝΤΑΙ ΜΑΧΗ	49
ΠΟΙΑ Η ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΤΟΥ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΥ;	53
ΧΕΓΚΕΛΙΑΝΙΣΜΟΣ;	55
ΜΑΡΞΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΝΑΡΧΙΣΜΟΣ	56
ΚΡΑΤΙΚΟΣ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΣ	58
ΜΠΟΡΟΥΜΕ ΝΑ ΑΛΛΑΞΟΥΜΕ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΧΩΡΙΣ ΝΑ ΠΑΡΟΥΜΕ ΤΗΝ ΕΞΟΥΣΙΑ;	
ΑΛΛΑΖΟΝΤΑΣ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΜΙΑ ΑΚΡΑΤΙΚΗ ΕΞΟΥΣΙΑ	60
«ΤΟ ΝΟΗΜΑ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ ΣΗΜΕΡΑ»	63
ΑΝΑΡΧΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΜΑΡΞΙΣΜΟΣ	66

ΠΡΟΣ ΥΠΕΡΑΣΠΙΣΗ ΤΟΥ ΜΠΑΚΟΥΝΙΝ ΚΑΙ ΤΟΥ ΑΝΑΡΧΙΣΜΟΥ	70
ΕΚ ΝΕΟΥ ΥΠΕΡΑΣΠΙΣΗ ΤΟΥ ΑΝΑΡΧΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ	77
Ο ΡΕΦΟΡΜΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΓΚΑΜΠΕΡΓΚ	79
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΑΣ Η ΑΝΑΡΧΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ	
ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΤΟΥ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΟΥ ΑΝΑΡΧΙΣΜΟΥ	82
ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΙΣ ΕΓΙΝΑΝ	84
ΠΡΕΠΕΙ ΟΙ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΕΣ ΝΑ ΖΗΤΟΥΝ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΙΣ;	87
ΠΡΕΠΕΙ ΟΙ ΑΝΑΡΧΙΚΟΙ ΝΑ ΥΠΟΣΤΗΡΙΖΟΥΝ ΡΕΦΟΡΜΙΣΤΙΚΑ ΑΙΤΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ;	91
ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΟΧΙ ΡΕΦΟΡΜΙΣΜΟΣ	92
ΑΥΤΟΔΙΑΧΕΙΡΙΖΟΜΕΝΕΣ ΕΡΓΑΤΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ: ΕΝΑ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΟ ΠΛΑΝΟ	
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΚΑΙ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ	96
ΑΥΤΟ-ΔΙΕΥΘΥΝΟΜΕΝΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ	99
ΠΟΙΟ ΕΙΔΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΣΤΟΧΕΥΟΥΜΕ;	101
ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ Ή ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ;	105
ΕΡΓΑΤΙΚΗ ΑΥΤΟ-ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΚΑΙ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ	108
ΥΠΕΡΑΣΠΙΖΟΝΤΑΣ ΤΟΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΟ ΤΑΞΙΚΟ ΑΝΑΡΧΙΣΜΟ	113
Η ΔΙΑΜΑΧΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ	117
ΤΟ ΜΗ-ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΑΝΑΡΧΙΣΜΟΥ ΤΗΣ «ΕΞΟΔΟΥ»	122
ΑΝΑΡΧΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ	125

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ	128
ΤΟ ΟΡΑΜΑ ΤΟΥ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΟΥ ΑΝΑΡΧΙΣΜΟΥ	131
ΤΟ ΟΡΑΜΑ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΠΡΑΓΜΑΤΩΘΕΙ	137
Η ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ	142

ΟΙ ΔΥΟ ΚΥΡΙΕΣ
ΤΑΣΕΙΣ
ΤΟΥ ΑΝΑΡΧΙΣΜΟΥ
(2009)

ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΑΝΑΡΧΙΣΜΟΥ

Uri Gordon, *Anarchy Alive!* (2008).

Michael Schmidt & Lucien van de Walt, *Black Flame*
(2009).

Έχει διατυπωθεί από πολλούς θεωρητικούς πως υπάρχουν δύο κύριες τάσεις στον σύγχρονο αναρχισμό. Το πώς αυτές γίνονται αντιληπτές εξαρτάται από τον κάθε συγγραφέα. Θα επιχειρήσω να περιγράψω τις δύο κύριες τάσεις του αναρχικού κινήματος, με αφορμή τα παραπάνω βιβλία (δεν κάνω επισκόπηση του *Black Flame*). Θα επιχειρήσω να τις περιγράψω, δίνοντας βάρος στις διαφοροποιήσεις τους όσον αφορά τα θέματα: της επανάστασης ή του ρεφορμισμού, της δημοκρατίας, αυτού που αποκαλούμε προοιωνιζόμενες πολιτικές (*prefigurative politics*), και τη στάση τους απέναντι στην εργατική τάξη.

Στις πρώτες σελίδες ενός πρόσφατου βιβλίου για τον αναρχισμό που έγραψε ο Ισραηλινός Γιούρι Γκόρντον (2008), ο συγγραφέας αναφέρεται σε αυτόν τον «προεξέχοντα διαχωρισμό», μεταξύ των αναρχικών. Αρχίζει λοιπόν με τον τρόπο που τον περιγράφει και ο Αμερικανός Ντέιβιντ Γκρέμπερ (David Graeber, 2002), ως ένα διαχωρισμό ανάμεσα: «σε μια μειοψηφι-

κή τάση των σεκταριστικών ομάδων ή αναρχικών ομάδων με κεφαλαίο-Α» οι οποίες έχουν εξελίξει δογματικά πολιτικά προγράμματα, και «μια πλειοψηφική τάση των αναρχικών με μικρό-α, οι οποίοι αποτελούν το πραγματικό επίκεντρο του ιστορικού δυναμισμού στο εδώ και τώρα» και οι οποίοι είναι πολύ πιο χαλαροί προγραμματικά. (Gordon 2008, p.23-24).

Στην πραγματικότητα, η μόνη ομάδα την οποία ο Γκρέμπερ χαρακτήριζε σεκταριστική, δογματική, και αναρχική με κεφαλαίο-Α, ήταν η Βορειοανατολική Ομοσπονδία Αναρχοκομμουνιστών (Northeastern Federation of Anarchists-Communists), έχω την τιμή να είμαι μέλος της NEFAC, όμως δεν είμαι εξουσιοδοτημένος να μιλώ εκ μέρους της.

Ο Γκόρντον, πιστεύει πως υπάρχει «κάτι σωστό» στη διάκριση που κάνει ο Γκρέμπερ, αλλά πρέπει να εξηγηθεί περισσότερο.

Πρώτα απ' όλα «οι ομάδες με κεφαλαίο-Α, δεν αποτελούν μειοψηφική τάση αφού έχουν πολλές χιλιάδες μέλη» (p. 24). Αυτό είναι αλήθεια ειδικά αν συνυπολογίσουμε τα μέλη των αναρχοσυνδικαλιστικών ενώσεων στην Ευρώπη και αλλού. Αντιθέτως στις κατηγορίες του «σεχταρισμού» και του «δογματισμού» ο Γκόρντον σημειώνει ότι οι περισσότεροι «πλατφομιστές» δεν αντιμετωπίζουν την Οργανωτική Πλατφόρμα του Μαχνό (του 1926) σαν ιερό κείμενο, αλλά σαν αφετηρία για μια ευρύτερη συζήτηση. (Στην πραγματικότητα όταν ένας συγγραφέας αποκαλεί κάποιον «δογματικό», σημαίνει πως αυτός διαφωνεί με τον συγγραφέα και με πείσμα αρνείται να δεχθεί την άποψη του συγγραφέα.)

Αντιθέτως, ο Γκόρντον βλέπει τη διάκριση μεταξύ των δύο τάσεων, σαν μια διαφορά «πολιτικής κουλτούρας» (όμως αυτός είναι ένας μη-ιδεολογικός τρόπος συζήτησης των διαφορών).

Η μία τάση (αναρχικοί με κεφαλαίο-Α), ταυτοποιείται ως: «η παραδοσιακή πολιτική κουλτούρα του αναρχικού κινήματος πριν τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο» (p. 25). Ο Γκόρντον αναφέρει ότι -οι αναρχικοί αυτής της τάσης- έχουν φορμαλιστικές

δομές (formal structures) με εκλεγμένους υπεύθυνους, και ότι συχνά οι αποφάσεις παίρνονται με ψηφοφορία. Δίνουν επίσης έμφαση στην οργάνωση στους χώρους δουλειάς, στον αντιπολεμικό ακτιβισμό, και στην έκδοση-δημοσιοποίηση των ιδεών τους.

Η άλλη τάση (αναρχικοί με μικρό-α) δεν δίνει τόση σημασία στις αναρχικές παραδόσεις, έχει μόνον αφορμαλιστικές ομάδες (informal groups), οι αποφάσεις παίρνονται με συναίνεση, και –όπως γράφει ο Γκόρντον- δίνει έμφαση στην οικολογία, στις πολιτικές ταυτότητας (identity politics), στις πειραματικές κοινότητες, και την πνευματικότητα της Ανατολής.

«Η διαφορά των δύο αναρχισμών είναι γενεαλογική – η Παλιά Σχολή και η Νέα Σχολή». Έτσι χωρίς να θέλει να αποκηρύξει την Παλιά Σχολή, ο Γκόρντον –όπως και ο Γκρέμπερ- τάσσεται εμφανώς υπέρ της Νέας Σχολής του αναρχισμού.

Ενώ λοιπόν ο Γκόρντον ξεχωρίζει με ακρίβεια τα δύο κύρια ρεύματα του σύγχρονου αναρχισμού, εγώ δεν πιστεύω ότι το σχήμα «Παλιό - Νέο» είναι ο ενδεδειγμένος τρόπος για να κατανοήσουμε αυτό το διαχωρισμό. Για παράδειγμα, πολλές από τις απόψεις της Νέας Σχολής που αναφέρει, βρίσκονται πολύ πίσω στην ιστορία της αναρχίας, ξεκινώντας από τον Προυντόν, τον Στίρνερ και άλλους. Ο Γκόρντον, επικαλείται τις απόψεις του Γκούσταβ Λαντάουερ -από το 1911- προκειμένου να εικονογραφήσει τις δικές του απόψεις. Πολλές από τις απόψεις αυτές, διατυπώθηκαν από τον Πολ Γκούντμαν, τον Κόλιν Γουόρντ, και άλλους στις δεκαετίες του 1960 και 1970. Έτσι, βλέπουμε πως κάποιες απόψεις της Νέας Σχολής, δεν είναι και τόσο νέες.

Η ΕΥΡΕΙΑ ΑΝΑΡΧΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ

Παρόλα αυτά, η διάκριση αυτή καθαυτή έχει κάποια αξία. Αυτό που ο Γκόρντον αποκαλεί «Παλιά Σχολή», και ο Γκρέμπερ αποκαλεί «αναρχισμό με κεφαλαίο-Α», αποκαλείται «ευρεία αναρχική παράδοση» από τον Σμιτ και τον Φαν ντερ Βελτ (2009)

που ανήκουν στο Zabalaza Anarchist Communist Front, της Νοτίου Αφρικής. Αυτή η αναρχική παράδοση ξεκινά από τον Μιχαήλ Μπακούνιν, τον Πήτερ Κροπότκιν, την Έμμα Γκόλντμαν, τον Νέστορα Μαχνό, και περιλαμβάνει όλους όσους αποκαλούνται αναρχο-κομμουνιστές και αναρχο-συνδικαλιστές. Στην πραγματικότητα η πλειονότητα των ανθρώπων που αποκαλούνταν αναρχικοί, ιστορικά προέρχονταν από αυτή την παράδοση.

Στην πραγματικότητα, στο μόνο πράγμα που διαφωνώ με το βιβλίο *Black Flame*, είναι πως οι συγγραφείς του θεωρούν ότι όποιος δεν ανήκει σε αυτή την ευρεία αναρχική παράδοση δεν είναι «αναρχικός», αλλά μπορεί να είναι «ελευθεριακός». Για παράδειγμα: «Ο "αναρχισμός της πάλης των τάξεων" που μερικές φορές λέγεται επαναστατικός αναρχισμός ή κομμουνιστικός αναρχισμός, δεν είναι ένας Τύπος αναρχισμού. Κατά τη δική μας άποψη είναι ο Μόνος αναρχισμός!» (Schmidt & van der Walt, 2009, p. 19).

Δηλαδή ο Προυντόν που δεν υποστήριζε την πάλη των τάξεων, ούτε την επανάσταση, ούτε τον κομμουνισμό, δεν έχει τις προδιαγραφές να είναι αναρχικός, και απλώς «επηρέασε» τον αναρχισμό, όπως ο Μαρξ;

Μια τέτοια προσέγγιση είναι πραγματικά ανούσια. Υπήρξαν, και ακόμη υπάρχουν, πολλοί αξιόλογοι άνθρωποι που αποκαλούν τον εαυτό τους «αναρχικό» οι οποίοι δεν βολεύονται στο κυρίως ρεύμα του αναρχισμού. Ταυτόχρονα όμως είναι αντί-κρατιστές και αντί-καπιταλιστές, και πολλές φορές θεωρούν τους εαυτούς τους «επαναστάτες». Είναι άλλο πράγμα λοιπόν να υποδεικνύουμε ότι οι άνθρωποι αυτοί δεν ανήκουν στην ευρεία αναρχική παράδοση, και άλλο πράγμα να αναρωτιόμαστε αν είναι ή όχι «αναρχικοί».

Αυτό ακριβώς είναι που μας κάνει όλους να φαινόμαστε «σεκταριστές» και «δογματικοί». Πρέπει λοιπόν να εξετάζουμε το περιεχόμενο των πεποιθήσεών τους (αν κάνουν λάθος στην πολιτική τους άποψη) και όχι να τους βάζουμε ταμπέλες.

Όπως σημειώσαμε προηγουμένως, ο Γκόρντον δεν αρνείται πως η Νέα Σχολή δεν ακολουθεί «την παραδοσιακή πολιτική

κουλτούρα του αναρχικού κινήματος». Αυτό είναι κάτι που δεν τον ενδιαφέρει, και ίσως μάλιστα το θεωρεί αρετή.

ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΤΩΝ ΔΥΟ ΤΑΣΕΩΝ: ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

Για να καταλάβουμε τις πραγματικές διαφορές των δύο τάσεων του αναρχισμού, είναι απαραίτητο να δούμε τις σοβαρές πολιτικές διαφορές τους όχι σε μία μη-ιδεολογική «κουλτούρα» αλλά στην πολιτική πράξη.

Η ευρεία αναρχική παράδοση (ταξικός αναρχο-κομμουνισμός ή Παλιά Σχολή του αναρχισμού ή όπως αλλιώς θέλετε πείτε τον) ήταν πάντοτε επαναστατική. Αυτό σημαίνει ότι τα μέλη αυτής της παράδοσης πάντοτε πίστευαν πως η άρχουσα τάξη δεν θα εγκαταλείψει την εξουσία χωρίς αντίσταση, μια αντίσταση που θα έχει σαν επίκεντρο το κράτος. Ένα ευρύ κίνημα καταπίεσης των καταπιεσμένων τάξεων πρέπει να εξεγερθεί συντρίβοντας το κράτος και διαμελίζοντας την καπιταλιστική οικονομία και κάθε μορφή καταπίεσης. Αυτές οι δομές θα αντικατασταθούν από νέες μορφές αυτό-οργάνωσης και αυτό-διαχείρισης. Αυτό δεν έρχεται σε αντίθεση με τον αγώνα για καθημερινές μεταρρυθμίσεις και βελτιώσεις, αλλά θέτει έναν ξεκάθαρο τελικό στρατηγικό στόχο.

Ο Γιούρι Γκόρντον, σαν τυπικός αναρχικός της Νέας Σχολής (ή όπως αλλιώς λέγεται) απορρίπτει μια τέτοια επαναστατική προσέγγιση. Οι παραδοσιακοί αναρχικοί, γράφει, συνήθιζαν να διαφωνούν στο πώς θα οργανωθεί η κοινωνία μετά την επανάσταση. «Αντίθετα, σήμερα, η αναρχική διαβούλευση δεν περιέχει την προσδοκία μιας μελλοντικής επαναστατικής λύσης» ούτε κάποιο ενδιαφέρον για κάποια οράματα μιας μετά-επαναστατικής κοινωνίας (Gordon, p. 40). Επιπροσθέτως «οι αναρχικοί σήμερα δεν σκέφτονται την επανάσταση -πολλές φορές δεν χρησιμοποιούν καν αυτό τον όρο- σαν ένα μελλοντικό γεγονός, αλλά μάλλον σαν μια καθημερινή διαδικασία...» (p. 41). Αντί να αλλάξουν την κοινωνία συνολικά, κάτι που μπορεί να είναι ή να μην είναι δυνατόν,

-γράφει ο Γκόρντον- οι αναρχικοί πρέπει να προωθούν «την αναρχία σαν κουλτούρα» κάτι που μπορεί να περιλαμβάνει κάποια μεγάλα κεντρικά γεγονότα αλλά μπορεί να αφορά και «φευγαλέες στιγμές αντι-κονφορμισμού και ξέγνοιαστου εγκαλιταριανισμού» (p. 41). Πρέπει να υπάρξουν Προσωρινές Αυτόνομες Ζώνες όπως τις ορίζει ο Χακίμ Μπέη, κάτι που μπορεί να περιλαμβάνουν κοινωνικές συναθροίσεις ή ένα dinner-party.

Βέβαια ο αντι-κονφορμισμός σε ένα dinner-party δεν είναι καθόλου κακό πράγμα, ακριβώς το αντίθετο. Όμως αυτό δεν μπορεί να αποτελεί μια δημοφιλή στρατηγική για την ανατροπή του καπιταλισμού. Όμως ο Γκόρντον δεν ανησυχεί για αυτό: «Η διαμόρφωση των μη-ιεραρχικών δομών... είναι για τους περισσότερους αναρχικούς αυτοσκοπός» (p. 35).

Ο Γκόρντον, δεν μας λέει ανοιχτά ότι η τάση στην οποία ανήκει έχει εγκαταλείψει την ιδέα της επανάστασης, όμως εγώ δεν μπορώ να το δω διαφορετικά.

Προκειμένου να φανεί ριζοσπάστης ο Γκόρντον -και άλλοι αναρχικοί- επιμένουν πως είναι αντί-αναρχικό να έχεις αιτήματα από το κράτος, το να προσπαθείς να κερδίσεις οφέλη απειλώντας το κράτος ή την τάξη των καπιταλιστών. «Η πολιτική των αιτημάτων... προσδίδει μη οφειλόμενη αναγνώριση και νομιμοποίηση στην κρατική εξουσία... και είναι μια στρατηγική πολύ απομακρυσμένη από τον αναρχισμό» (p. 151). Αντιθέτως οι αναρχικοί υποτίθεται πως πρέπει να δημιουργήσουν έναν καλύτερο κόσμο δρώντας άμεσα και διαφορετικά μεταξύ τους.

Όμως οι αναρχικοί πάντοτε είχαν αιτήματα από το κράτος, όπως να σταματήσει η χρηματοδότηση των πολέμων, την απελευθέρωση αιχμαλώτων ή φυλακισμένων συντρόφων, ή την απόδοση κοινωνικών παροχών. Αυτός ήταν πάντα ένας τρόπος να δείχνουμε σε όσους δεν ήταν αναρχικοί ότι δεν πρέπει να βασίζονται στο κράτος, αλλά ότι πρέπει να απειλούν το κράτος για να κερδίσουν κάτι. Έχουμε θέσει επίσης αιτήματα στους καπιταλιστές, αγωνιζόμενοι για την αναγνώριση των συνδικάτων, και για καλύτερες συνθήκες εργασίας. Μπορεί

να ακούγεται πολύ ριζοσπαστικό το να μην έχεις αιτήματα από το κράτος και τους καπιταλιστές (λες και ενδιαφέρονται αν θα λάβουν την «αναγνώριση» και τη «νομιμοποίηση» των αναρχικών!), όμως στην πραγματικότητα είναι μια ρεφορμιστική δικαιολογία, μια παραίτηση από τον αγώνα.

Ο Γκόρντον, δίνει έμφαση στις «προοιωνιζόμενες πολιτικές». Και οι δύο «σχολές» του αναρχισμού συμφωνούν στη σημασία δημιουργίας αντί-ιεραρχικών δομών στο εδώ και τώρα. Όμως για τον Γκόρντον -και την τάση που εκπροσωπεί- αυτό που μετράει είναι η διαπροσωπική δυναμική των ανεπίσημων δικτύων των αναρχικών, ασχέτως αν είναι αποτελεσματικά για παραπέρα σκοπούς.

Για την ευρεία αναρχική παράδοση, αυτό που μετρά είναι το χτίσιμο μιας δημοκρατικής, λαϊκής αντί-κουλτούρας της αντίστασης. Αναφερόμενοι σε αυτό οι Σμιτ και Φαν ντερ Βελτ αναφέρουν: «...όσον αφορά το χτίσιμο μιας αντί-κουλτούρας, οι μαζικοί-κοινωνικοί αναρχικοί χτίζουν στιβαρά και αλληλοκαλυπτόμενα δίκτυα, λαϊκής συμμετοχικής ζωής. Αυτά -τα δίκτυα- περιλαμβάνουν θεατρικούς θιάσους, συνελεύσεις γειτονιών, νυκτερινά σχολεία εργατών, και...» (p. 181).

Ο Γκόρντον, δεν δέχεται αυτή την αντίληψη, πρώτον διότι δεν πιστεύει στη δημοκρατία, ακόμη και την πιο ριζοσπαστική εκδοχή της συμμετοχικής άμεσης δημοκρατίας. Πολλοί λίγοι αναρχικοί της τάσης αυτής απορρίπτουν τόσο ανοιχτά τη δημοκρατία. (Ο Γκρέμπερ, για παράδειγμα, είναι υπέρ της δημοκρατίας την οποία όμως ταυτίζει με τη συναίνεση).

Ο Γκόρντον λέει: «Ο Αναρχισμός... δεν αντιπροσωπεύει την ριζοσπαστικότερη μορφή δημοκρατίας...» αλλά κάτι άλλο (p.70). Λέγοντας αυτό, φαίνεται να εννοεί κατ' αρχάς τη συναίνεση-ομοφωνία, όμως σύντομα εξηγεί ότι εννοεί την ηγεσία μιας άτυπης ελίτ όσον αφορά την οργάνωση του κινήματος.

«Οι αναρχικοί πρέπει να συνειδητοποιήσουν ότι αυτή η αθέατη, υπόγεια, απροσμέτρητη χρήση δύναμης, δεν είναι απλώς αναπόφευκτη... αλλά πρέπει και να γίνει αποδεκτή αφού συμβαδίζει με την κοσμοαντίληψη που έχουν σε σοβαρά θέματα» (p. 75).

Αυτό το τελευταίο, όμως, απηχεί τις πλέον αντί-δημοκρατικές απόψεις του Προυντόν και του Μπακούνιν, απόψεις τις οποίες το μεγαλύτερο κομμάτι του Αναρχισμού έχει προ πολλού εγκαταλείψει.

Αντιθέτως, η άποψη των επαναστατών αναρχικών του ταξικού αγώνα είναι η εξής: «Ο Αναρχισμός, δεν θα είναι τίποτε λιγότερο από την πιο ολοκληρωμένη υλοποίηση της δημοκρατίας –δημοκρατία στα χωράφια, στα εργοστάσια, και στις γειτονιές, που θα συντονίζεται μέσω ομόσπονδων δομών και συμβουλίων, από τα κάτω προς τα πάνω» (Schmidt & van der Walt, 2009, p. 70). Αντιμετωπίζουν δηλαδή τη συναίνεση ή την ψηφοφορία ως πρακτικό ζήτημα, και όχι ως ζήτημα αρχών.

ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΔΙΑΦΟΡΕΣ: ΤΑΞΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ

Για την ευρεία αναρχική παράδοση, το επίκεντρο της πολιτικής είναι το ταξικό ζήτημα: υποστηρίζοντας και αναγνωρίζοντας το ριζωμά της στην εργατική τάξη -και την αγροτική τάξη. Αυτό βέβαια περιλαμβάνει και αγώνες χωρίς ταξικό πρόσημο, όπως: αγώνες για το φύλο, τη φυλή, την εθνικότητα, τον σεξουαλικό προσανατολισμό, τον πόλεμο, και την οικολογία –όλα τα θέματα που υπερβαίνουν αλλά και αλληλεπιδρούν με την τάξη. Αναγνωρίζει όμως στην εργατική τάξη μία ιδιαίτερη δύναμη –τουλάχιστον δυνητικά-, τη δύναμη να μπορεί να σταματήσει το μηχανισμό του συστήματος και τη δύναμη να τον ξαναβάλει μπρος διαφορετικά. (Μια εξαιρετη υπεράσπιση της εργατικής τάξης μπορεί να βρει κανείς στο βιβλίο της Meiksins Woods, 1998). Για αυτό το λόγο, η ευρεία αναρχική παράδοση της ταξικής πάλης, συμπίπτει με τις ελευθεριακές ερμηνείες του Μαρξ.

Ο Γκόρντον, σε κανένα σημείο του βιβλίου του δεν επιχειρεί μια ταξική ανάλυση της αναρχικής τάσης που περιγράφει, ούτε κάποιου άλλου θέματος. Περιγράφοντας το κίνημα της «απελευθέρωσης των ζώων» ανάμεσα στα άλλα γράφει: «αυτός ο αγώνας είναι το ίδιο σημαντικός, όπως ο εργατικός αγώνας. Στο

σύγχρονο -κοινωνικό- τοπίο, ο βιομηχανικός τομέας και ο παραδοσιακός συνδικαλισμός έχουν αντικατασταθεί από εργασιακές σχέσεις τύπου *Μακ Ντόναλντ (Mc Jobs)* και αυτό-οργανωμένα σωματεία *επισφαλών εργατών*» (p. 5).

Αυτό το μικρό κομμάτι άγνοιας, είναι το μόνο που μπορεί να προσφέρει η τάση αυτή του αναρχισμού στα εκατομμύρια εργαζομένων ανά την υφήλιο.

ΜΠΟΥΚΤΣΙΝ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΦΟΡΕΣ

Μερικοί αναγνώστες ίσως αναρωτηθούν πώς η αντίληψη αυτών των δύο τάσεων του Αναρχισμού, συνδέεται με την διάκριση που έκανε ο Μάρει Μπούκτσιν (το 1995) ανάμεσα σε «κοινωνικό αναρχισμό» και «lifestyle αναρχισμό». Παραμερίζοντας το δηλητηριώδες ύφος του επιχειρήματος, θα δούμε πως υπάρχουν κάποιες ομοιότητες. Ο κοινωνικός αναρχισμός του Μπούκτσιν, βασίζεται στον αναρχο-κομμουνισμό, και υποστηρίζει τη ριζοσπαστική δημοκρατία. Επίσης πολλά από αυτά που περιγράφει σαν lifestyle αναρχισμό, αντιστοιχούν με αυτό που ο Γκόρντον ονομάζει Νέα Σχολή του αναρχισμού.

Όμως υπάρχουν και προβλήματα. Είναι σίγουρα άδικο να συνοψίσουμε τις απόψεις του Γκόρντον υπό τον όρο «lifestyle». Γιατί και αυτός -όπως και πολλοί άλλοι- πιστεύει στη συμμετοχή μέσα στα μαζικά κινήματα ενάντια στο κεφάλαιο και το κράτος. Αρχίζει λοιπόν το βιβλίο του αναφέροντας τη συμμετοχή του στις διαδηλώσεις ενάντια στο G-5, που έγιναν το 2005. Ο Μπούκτσιν από την άλλη, ασπάζεται πολλές από τις απόψεις των ρεφορμιστών αναρχικών.

«Ο Μπούκτσιν... *επιχείρησε να θέσει μια νέα αναρχική στρατηγική -απαλλαγμένη από την ταξική πάλη και εχθρική προς την οργανωμένη εργατική τάξη...*» (Schmidt & van der Walt, 2009, p. 79).

Η στρατηγική αυτή ήταν η «ελευθεριακή αυτοδιοίκηση» (libertarian municipalism) και βασιζόταν στο να εκλέγεται κανείς στα τοπικά συμβούλια της αυτοδιοίκησης. Αυτό είναι ακόμα πιο ρεφορμιστικό από ότι οι αναρχικοί με «μικρό-α».

Τελικά, ο Μπούκτσιν σταμάτησε να αυτό-προσδιορίζεται ως αναρχικός.

Υπάρχει λοιπόν μια τάση του επαναστατικού αναρχισμού που βασίζεται στο ευρύ ιστορικό αναρχικό κίνημα, το οποίο είναι επαναστατικό ως προς τις μεθόδους και τους στόχους του, το οποίο είναι ριζοσπαστικά δημοκρατικό ως προς τα μέσα και τον προοιωνιζόμενο/επιδιωκόμενο σκοπό του, που επικεντρώνει στην εργατική τάξη, αλλά ταυτόχρονα υποστηρίζει κάθε αγώνα ενάντια στην καταπίεση, και το οποίο επιδιώκει την εγκαθίδρυση μιας ελευθεριακής σοσιαλιστικής (κομμουνιστικής) κοινωνίας.

Στον αντίποδα, ο Γκόρντον υποστηρίζει μια μεγάλη τάση του σύγχρονου αναρχισμού, την οποία εγώ θα αποκαλέσω «ρεφορμιστικό αναρχισμό», αφού δεν είναι επαναστατικός στις μεθόδους του και τη στρατηγική του (αν και ισχυρίζεται πως επιδιώκει μια νέα κοινωνία). Δεν βασίζεται στα οράματα του παραδοσιακού αναρχισμού. Είναι πολλές φορές αντιδημοκρατικός, στη θεωρία τουλάχιστον. Υποτιμά τα ταξικά ζητήματα ή τα αγνοεί στην πράξη. Είναι ανοιχτά αντικαπιταλιστικός και υποθετικά σοσιαλιστικός ή κομμουνιστικός, αλλά χωρίς μια επαναστατική στρατηγική που θα δημιουργήσει μια τέτοια κοινωνία, αυτό δεν σημαίνει και πολλά πράγματα στην πράξη.

Υπάρχουν και άλλες διαφορές ανάμεσα στις δύο τάσεις, όπως υπάρχουν διαφοροποιήσεις και μέσα σε κάθε τάση, τις οποίες δεν κάλυψα. Ο Γκόρντον για παράδειγμα συμπαθεί τον αναρχο-πρωτογονισμό και τον αναρχο-πασιφισμό, χωρίς όμως να συμφωνεί απόλυτα με κανέναν από τους δύο. Όπως επισημαίνουν οι Σμιτ και Φαν ντερ Βαλτ, η ευρεία αναρχική παράδοση περικλείει ένα «σχίσμα» ανάμεσα στους εξεγερσιακούς αναρχικούς και τους αναρχικούς των μαζικών αγώνων (chapter 3), όπως και ανάμεσα σε ανθρώπους που έχουν διαφορετικές απόψεις για το αν οι αναρχικοί πρέπει να οργανωθούν ξεχωριστά (chapter 8, platformism), αν πρέπει να μπαίνουν στα σωματεία (chapters 6,7), αν πρέπει να

υπεραμύνονται την αυτοδιάθεση των καταπιεσμένων εθνών (chapter 10) κλπ. Για αυτόν ακριβώς το λόγο ονομάζεται ΕΥΡΕΙΑ αναρχική παράδοση! Όμως οι βασικές αρχές της είναι ξεκάθαρες.

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

▪ Booksin, Murray (1995), *Social Anarchism or Lifestyle Anarchism: An Unbridgeable Chasm*, San Francisco: AK Press.

▪ Gordon Uri (2008), *Anarchy Alive! Anti-authoritarian Politics from Practice to Theory*. London/Ann Arbor MI: Pluto Press

▪ Graeber David (2002), "The New Anarchists" *New Left Review* 13.

▪ Meiksins Wood, Ellen (1998), *The Retreat from Class: A New "True" Socialism*, London/ NY: Verso.

▪ Price Wayne (2009), *The Palestinian Struggle and the Anarchist Dilemma; Comments on Gordon's Anarchy Alive!* www.anarkismo.net

▪ Price Wayne (2007), "Fragments of a Reformist Anarchism: A Review of David Graeber's (2004) *Fragments of an Anarchist Anthropology*". www.anarkismo.net

Schmidt, Michael, & van der Walt, Lucien (2009), *Black Flame: The Revolutionary Class Politics of Anarchism and Syndicalism*, Vol. 1. Oakland CA: AK Press.

ΓΙΑΤΙ ΔΕΝ ΕΙΜΑΙ

ΠΑΣΙΦΙΣΤΗΣ

(2007)

ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ, ΒΙΑ, ΚΑΙ ΜΗ-ΒΙΑ

Ενώ οι άτεγκτοι πασιφιστές (ειρηνιστές) είναι συνήθως μια μικρή μειονότητα στον γενικό πληθυσμό της χώρας, στον αναρχικό χώρο αποτελούν μια μεγάλη πλειονότητα. Οι πασιφιστές είναι εναντίον του πολέμου και κάθε μορφής μαζικής βίας ανεξαρτήτως συνθηκών, εναντιώνονται για παράδειγμα ακόμα και στην άμυνα σε περίπτωση στρατιωτικής εισβολής, εναντιώνονται ακόμη και στην περίπτωση μιας δημοκρατικής επανάστασης. Φυσικά, πολλοί πασιφιστές είναι επίσης αναρχικοί, και καθώς είναι ενάντιοι στους στρατούς, εναντιώνονται και στην αστυνομία.

Όταν έγινα αναρχικός, ανήκα και εγώ στην τάση των πασιφιστών αναρχικών. Θαύμαζα τον πασιφιστή Πολ Γκούντμαν, ο οποίος ήταν μάλλον ο πλέον επιφανής αναρχικός της δεκαετίας του 1960. Θαύμαζα επίσης μερικούς εξέχοντες ριζοσπάστες πασιφιστές, όπως τον μέγα Α. J. Muste, τον Ντέιβιντ Ντέλιντζερ, τον Ντέιβιντ Μακ Ρέινολντς και τον Μπάγιαρντ Ράστιν. Όλοι αυτοί οι άνθρωποι συνδύαζαν τον πασιφισμό με μια ριζοσπαστική, σχεδόν επαναστατική κριτική ενάντια στον καπιταλισμό και το πολεμοχαρές κράτος. Μελέτησα επίσης τον Γκάντι, ο οποίος δεν ήταν αναρχικός (έφτιαξε ένα κίνημα προκειμένου να δημιουργηθεί εθνικό κράτος στην Ινδία) ήταν όμως αποκεντρωτικός (decentralist).

Δεν πρέπει να μας ξενίζει που πολλοί αξιόλογοι ριζοσπάστες ασπάστηκαν τον πασιφισμό και το μη-βίαιο πρόγραμμαμά του. Η ιστορία των πολέμων φαινόταν πως είχε φτάσει στο αποκορύφωμά της με τα πυρηνικά όπλα. Η ανθρωπότητα έπρεπε να βρει έναν τρόπο να σταματήσει τον πόλεμο αν ήθελε να επιζήσει. Η ιστορία των βίαιων επαναστάσεων είχε βέβαια παράγει κάποια οφέλη, αλλά πάλι έδινε στην ανθρωπότητα κοινωνίες που κυβερνούνταν από (ισχυρές) μειονότητες που συνέχιζαν να εκμεταλλεύονται τους εργαζόμενους και να διεξάγουν καταστροφικούς πολέμους. Οι «τρομοκρατικές» βίαιες τακτικές μικρών (κλειστών) ομάδων ατόμων που ονειρεύονταν να γίνουν επαναστάτες-ήρωες, έφερναν μικρά αποτελέσματα, με εξαίρεση το κράτος που εύρισκε την ευκαιρία να αυξήσει την καταστολή.

Τελικά, πείστηκα ότι ο πασιφισμός (και εκείνη η τάση του αναρχισμού που τον εφάρμοζε) δεν αρκούσε για να γίνει η επανάσταση που χρειαζόταν -συνεχίζω όμως να σέβομαι όσους πιστεύουν σε αυτόν. Έτσι, δεν ασπάζομαι την άποψη του Γουόρντ Τσόρτσιλ (*Ward Churchill, Pacifism as Pathology, Winnipeg: Arbeiter Ring, 1998*), ο οποίος υποστηρίζει ότι ο πολιτικός πασιφισμός είναι πνευματική ασθένεια.

Απορρίπτοντας τον πασιφισμό δεν σημαίνει πως είμαι υπέρμαχος της βίας. Προσωπικά απεχθάνομαι τη βία, όπως κάθε λογικός άνθρωπος. Όμως, όπως το 99,99% της ανθρωπότητας, έτσι κι εγώ πιστεύω ότι κάποιες φορές η βία είναι δικαιολογημένη, ειδικά όταν πρόκειται για άμυνα ενάντια στη βία των άλλων. Πιστεύω μάλιστα, ότι ο πασιφισμός έχει δύο βασικές προγραμματικές αδυναμίες, διότι: πρώτον, ο πασιφισμός δεν λειτουργεί πάντοτε, και δεύτερον, κάποιες συγκρούσεις δεν συμφιλιώνονται.

Η ΜΗ-ΒΙΑ ΔΕΝ ΑΠΟΔΙΔΕΙ ΠΑΝΤΑ

Οι πασιφιστές υποστηρίζουν πως εάν οι διαπραγματεύσεις αποτύχουν, είναι δυνατόν να εφαρμοστούν τεχνικές μη-βίας

σε μαζικό επίπεδο. Αυτό περιλαμβάνει απεργίες, μποϊκοτάζ, καθιστικές διαμαρτυρίες, διαδηλώσεις, και άλλες μορφές πολιτικής ανυπακοής. Στις μαζικές εκδηλώσεις μη-βίας, οι ακτιβιστές αφήνονται να συλληφθούν ή να χτυπηθούν από την αστυνομία ή το στρατό, χωρίς να αντισταθούν με κάποιο τρόπο. Οι πασιφιστές λένε: «Εάν είναι να χυθεί αίμα, ας είναι το δικό μας». Υποθέτουν ότι αυτή η στάση θα υπερνικήσει κάποτε τον αντίπαλο, πυροδοτώντας το καλό που ενυπάρχει μέσα του. Δίνουν όμως μικρότερη έμφαση στο γεγονός ότι αυτή η ειρηνική στάση εμπεριέχει και κάποια χρήση δύναμης: οι απεργίες και τα μποϊκοτάζ προκαλούν οικονομικές απώλειες στους επιχειρηματίες οι οποίοι πιέζονται να κάνουν κάτι που δεν θέλουν να κάνουν, να διαπραγματευτούν δηλαδή με τους διαδηλωτές. Επίσης, η βάρβαρη χρήση αστυνομικής βίας απέναντι σε ειρηνικούς διαδηλωτές όταν αναμεταδίδεται ευρέως από τα ΜΜΕ, δημιουργεί άσχημες εντυπώσεις στους αξιοπρεπείς και καλόπιστους ανθρώπους σε όλο τον κόσμο, φέρνοντας τελικά σε δύσκολη θέση την κυβέρνηση, και προκαλεί την αφύπνιση κάποιων εξωτερικών δυνάμεων που πιέζουν τις τοπικές δυνάμεις να υποχωρήσουν (την ώρα που οι τοπικοί μπάτσοι είναι έτοιμοι να μακελέψουν τον κόσμο).

Αυτές οι τεχνικές, ίσως αποδίδουν κάποιες φορές. Το πρόβλημα όμως είναι, ότι δεν αποδίδουν πάντα! Όμως οι πασιφιστές δεν λένε: «Ας δούμε πώς μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε τη μη-βία όταν μπορούμε ή στο βαθμό που μπορούμε». Οι πασιφιστές, αντιθέτως, λένε: «Μόνο τακτικές μη-βίας θα χρησιμοποιήσουμε! Βία στα πλαίσια της αυτό-άμυνας δεν πρέπει να χρησιμοποιηθεί ποτέ!»

Για να αρνηθείς τον πασιφισμό, δεν είναι απαραίτητο να αποδείξεις ότι η μη-βία δεν αποδίδει ποτέ. Αρκεί να αποδείξεις ότι δεν αποδίδει πάντα, και ότι μερικές φορές ο ένοπλος αγώνας είναι απαραίτητος.

Οι τακτικές της μη-βίας πάντα αποτυγχάνουν απέναντι σε έναν απόλυτα αδίσταχτο αντίπαλο. Ο Γκάντι ισχυρίστηκε

κάποτε πως οι Εβραίοι θα έπρεπε να χρησιμοποιήσουν μη-βία απέναντι στους Ναζί. Κάτι τέτοιο όμως θα ήταν ανούσιο! Το Ολοκαύτωμα μπορούσε να είχε αποφευχθεί, μόνον από μια επανάσταση των εργατών στη Γερμανία. Τελικά τερματίστηκε με τη στρατιωτική νίκη των Συμμάχων. Με τον ίδιο τρόπο, εάν οι Ναζί καταλάμβαναν την Ινδία ή αν οι Ιάπωνες εισέβαλαν στην Ινδία, θα σκότωναν επιτόπου τον Γκάντι και όλα τα μέλη του Κόμματος του Κογκρέσου. Για να πετύχουν οι τακτικές της μη-βίας, χρειάζεται οπωσδήποτε δημοσιότητα, ώστε όλος ο υπόλοιπος κόσμος να μάθει τι συμβαίνει και να ασκήσει πίεση στους καταπιεστές. Οι Ναζί ή οι Ιάπωνες δεν θα επέτρεπαν ποτέ να αναμεταδοθούν οι μη-βιαιες διαδηλώσεις και η βάρβαρη καταστολή που θα υφίσταντο. Ο Γκάντι και ο Νεχρού θα εξαφανίζονταν από προσώπου γης, χωρίς να το μάθει κανείς. Το ίδιο θα συμβεί σε κάθε μη-βίαη διαμαρτυρία ενάντια σε απολυταρχικά και μυστικοπαθή καθεστώτα.

Τα δύο πιο διάσημα μη-βίαια κινήματα, ήταν ο αγώνας για ανεξαρτησία στην Ινδία, και το κίνημα για τα πολιτικά δικαιώματα των μαύρων της Αμερικής. Στην Ινδία το κίνημα νίκησε χάρη στις αδυναμίες των Βρετανών ιμπεριαλιστών. Στο παρελθόν θα μακέλευαν με ευκολία τους Ινδούς, όπως το έκαναν στη σφαγή του Αμριτσάρ (όπως το δείχνει και η ταινία «Γκάντι»). Όμως γρήγορα αντικαταστάθηκαν από τις ΗΠΑ (και τη Σοβιετική Ένωση) που στη συνέχεια αποδείχθηκαν οι μεγαλύτεροι ιμπεριαλιστές του κόσμου. Οι Βρετανοί δεν είχαν πλέον τη δύναμη και τον πλούτο για να κρατήσουν την Ινδία. Ο στρατός των Ιαπώνων τους έκανε πιο μαλθακούς κατά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Καταστέλλοντας οι Άγγλοι το κίνημα του Γκάντι, ήξεραν πως θα είχαν να αντιμετωπίσουν ένοπλο αγώνα (εξ' άλλου η κινεζική επανάσταση συνέβαινε στη διπλανή πόρτα). Τελικά κατάλαβαν πως για τον βρετανικό καπιταλισμό, το παιχνίδι δεν ήταν «όλα ή τίποτα», απόδειξη ότι μετά την ανεξαρτησία της, η Ινδία δέχτηκε πολύ περισσότερες επενδύσεις από πριν.

Στην Αμερική, το κίνημα της μη-βίας πέτυχε τους στόχους

του επειδή ο Νότος ήταν κομμάτι των ΗΠΑ. Οι αμερικανοί καπιταλιστές, ενώ δεν υποστήριζαν τον μαύρο πληθυσμό, δεν είχαν κανένα όφελος από τον φυλετικό διαχωρισμό του Νότου. Οι Αμερικανοί πολιτικοί έγιναν διεθνώς ρεζίλι, την ώρα που κατήγγειλαν τους Κομμουνιστές. Σε διεθνές επίπεδο, η «δημοκρατία» και η «ελευθερία» που με πάθος υποστήριζαν, αποδείχθηκε σκέτη απάτη. Έτσι, άρχισαν να ασκούν πιέσεις στους ρατσιστές του Νότου προκειμένου να ξεκαθαρίσουν τη θέση τους και να σταματήσουν την εφαρμογή των νόμων του Τζιμ Κρόου. Οι Αφροαμερικανοί, παρέμειναν βέβαια στον κοινωνικό πάτο των ΗΠΑ, αλλά τουλάχιστον, απελευθερώθηκαν από τον νόμιμο ρατσιστικό διαχωρισμό.

Εάν όμως οι ρατσιστές του Νότου ήταν μόνοι τους, ανεξέλεγκτοι από τις ομοσπονδιακές δυνάμεις, σίγουρα θα είχαν πνίξει αυτό το ειρηνικό, μη-βίαιο κίνημα στο αίμα.

Η μη-βία, ήταν πάντα περιορισμένη. Έτσι, οι μη-βίαιοι διαδηλωτές, προστατεύονταν τις νύχτες από ντόπιους μαύρους που περιπολούσαν τις γειτονίες τους με καραμπίνες. Επίσης στον αγώνα συνέβαλαν μια σειρά από απεργίες και μποϊκοτάζ, και όχι συμβολικές ενέργειες που απλώς θα «αφύπνιζαν» τη συνείδηση των ρατσιστών. Οι προσπάθειες που έγιναν σε δικαστικό και νομοθετικό επίπεδο θεωρούνται μη-βίαιες, αφού έχουμε συνηθίσει να αγνοούμε τη βία του κράτους. Στην πραγματικότητα όμως, οι αποφάσεις των δικαστηρίων για μικτά σχολεία και οι νόμοι κατά του φυλετικού διαχωρισμού, μπόρεσαν να υλοποιηθούν μόνον όταν υποστηρίχθηκαν από τα όπλα του ομοσπονδιακού κράτους. Αυτό έγινε σαφές όταν η ομοσπονδιακή κυβέρνηση κάλεσε την Εθνοφυλακή προκειμένου να εποπτεύσει και να επιβάλει τη λειτουργία των μικτών σχολείων και κολεγίων στο Νότο.

Ένα άλλο κρίσιμο τεστ, έγινε στη Νότιο Αφρική μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Καθώς κάποια τμήματα της Αφρικής απόκτησαν την ανεξαρτησία τους, οι Αφρικάνερς (ευρωπαίοι ρατσιστές άποικοι της χώρας με βρετανική και ολλανδική κυρίως καταγωγή) επέβαλαν στον γηγενή μαύρο

πληθυσμό της Νοτίου Αφρικής το περίφημο καθεστώς του απαρτχάιντ (διαχωρισμού).

Οι μαύροι τότε οργάνωσαν ένα μαζικό μη-βίαιο κίνημα. Το καθεστώς του απαρτχάιντ κατέστειλε με πρωτοφανή βαρβαρότητα το κίνημα αυτό, πυροβολώντας και δολοφονώντας εν ψυχρώ τους διαδηλωτές στην πόλη Σάρπσβιλ και αλλού. Το κίνημα αποδιοργανώθηκε, και αναγκάστηκε να κινηθεί υπογείως. Ο Νέλσον Μαντέλα και οι σύντροφοί του αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τη μη-βία και να ασπαστούν τον ένοπλο αγώνα. Το ρατσιστικό καθεστώς άντεξε για δεκαετίες, μέχρις ότου η οικονομική δυσπραγία συνδυασμένη με μια βίαιη εξέγερση (στο Σοβέτο) ανάγκασε τους δυνάστες να εγκαταλείψουν το απαρτχάιντ (παρόλα αυτά το καπιταλιστικό σύστημα διατηρήθηκε και οι μαύροι εργάτες παραμένουν θύματα στυγνής καταπίεσης και εκμετάλλευσης). Στη Νότια Αφρική λοιπόν, αποδείχτηκε περίτρανα πως ένα αδίστακτο δολοφονικό σύστημα εξουσίας μπορεί εύκολα να νικήσει τις μη-βίαιες μεθόδους.

ΚΑΠΟΙΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΧΡΕΙΑΖΟΝΤΑΙ ΜΑΧΗ

Κάποιες κοινωνικές διαμάχες είναι αγεφύρωτες. Οι δύο πλευρές δεν μπορούν να έρθουν σε συμφωνία. Ο εχθρός δεν μπορεί να ηττηθεί συνολικά, παρά μόνον αν απομονωθούν κάποια μέλη του, εδώ και εκεί.

Στην Ινδία, και το Νότο των ΗΠΑ, μπορεί να έγιναν κάποιες πολιτικές αλλαγές, όμως ο καπιταλισμός παρέμεινε ανέγγιχτος. Το ίδιο έγινε στη Νότια Αφρική, το ίδιο έγινε με τις ραγδαίες αλλαγές στην Ανατολική Ευρώπη και την πρώην Σοβιετική Ένωση. Οι πλούσιοι διατήρησαν τον πλούτο και την εξουσία τους (οι κομμουνιστές γραφειοκράτες μετεξελίχθηκαν σε ιδιώτες καπιταλιστές). Ήταν όμως πρόθυμοι –όταν αυτό ήταν αναπόφευκτο- να κάνουν (πολιτικές) αλλαγές οι οποίες βέβαια δεν έπλητταν την ιδιοκτησία τους και τον έλεγχο που ασκούσαν στην οικονομία.

Μια κοινωνική επανάσταση, όμως, θα είναι πολύ διαφορετική. Οι εργάτες θα πρέπει να πάρουν στα χέρια τους τον πλούτο, την εξουσία και τη θέση της άρχουσας τάξης. Η τάξη των καπιταλιστών, δεν είναι μόνον καλά εκπαιδευμένη, αλλά είναι και πεπεισμένη πως είναι θεματοφύλακας του Θεού και του πολιτισμού. Δεν πρόκειται λοιπόν να επιτρέψει σε κανέναν να την ανατρέψει εύκολα. Θα παλέψει με λύσσα και αγριότητα. Τη στιγμή που μιλάμε, η άρχουσα τάξη των ΗΠΑ, υποστηρίζει δικτατορίες σε όλο τον πλανήτη και διεξάγει αιματηρούς πολέμους εναντίον των λαών πολλών κρατών. Το ίδιο θα έκανε και μέσα στις ΗΠΑ εάν το έκρινε απαραίτητο. Όπως έγινε με τους Ναζί στη Γερμανία, και με το πραξικόπημα του Πινοσέτ στη Χιλή, η καπιταλιστική τάξη είναι ικανή να ανατρέψει ακόμα και την περιορισμένη της δημοκρατία για να την αντικαταστήσει με την πιο τρομακτική καταπίεση. Δεν πρέπει να υποτιμούμε τη δύναμη και τη μοχθηρία της καπιταλιστικής τάξης των μεγάλων ιμπεριαλιστικών κρατών.

Μια τέτοια καταπίεση δεν πρόκειται να τερματιστεί, με καμιά ανθρωπιστική ή χριστιανική συμφιλίωση. Δεν προπαγανδίζω υπέρ κανενός είδους πρόωρης ή μειονοτικής βίας. Όμως αναπόφευκτα θα επέλθει κάποια σύγκρουση ανάμεσα στις καταπιεσμένες τάξεις των εργαζομένων και τους καπιταλιστές και τα τσιράκια τους.

Στη χώρα μου, τις ΗΠΑ (αλλά και σε άλλες χώρες), προβλέπω πως μια επανάσταση μπορεί να έχει δύο εκδοχές.

Μία εκδοχή είναι πως η επανάσταση θα είναι μια αιματηρή σύγκρουση που θα εξελιχθεί σε έναν φονικό εμφύλιο πόλεμο. Είναι γνωστό πως οι ΗΠΑ εκτός από την αντεπαναστατική άρχουσα τάξη, διαθέτουν και μια ευρεία μεσαία τάξη αλλά και ένα μεγάλο υπόστρωμα εργατών με πατριωτικές παραδόσεις, θρησκευτικές προκαταλήψεις, ρατσισμό και σεξισμό. Αυτές οι αντεπαναστατικές δυνάμεις θα ωθήσουν μια ενδεχόμενη εργατική εξέγερση στα άκρα. Οι εξεγερμένοι λοιπόν Αμερικανοί, ίσως χρειαστεί να εισάγουν έναν εφεδρικό επαναστατικό στρατό από το Μεξικό.

Η άλλη εκδοχή είναι, ότι στις ΗΠΑ μπορεί να γίνει μια ειρηνική και σχεδόν μη-βίαιη επανάσταση. Αυτό το λέω, γιατί αντίθετα με ότι συμβαίνει στις άλλες χώρες, στις ΗΠΑ η συντριπτική πλειονότητα των ανθρώπων ανήκουν στην εργατική τάξη (περίπου το 80%). Οι περισσότεροι από τους ανθρώπους που στελεχώνουν τον στρατό, προέρχονται επίσης από την εργατική τάξη. Η ενότητα των εργατών και των άλλων καταπιεσμένων τάξεων, μπορεί ίσως να περιορίσει το ξέσπασμα της βίας. Ειδικά αν έχουν γίνει επιτυχείς επαναστάσεις σε άλλες χώρες, η άρχουσα τάξη και οι σύμμαχοί της πιθανότατα θα χάσουν το ηθικό τους και θα ανατραπούν πιο εύκολα.

Όμως σε κάθε περίπτωση, η βία θα μείνει σε χαμηλά επίπεδα μόνον αν είμαστε προετοιμασμένοι, οργανωμένοι και ενωμένοι. Όσο πιο προετοιμασμένη είναι η τάξη μας για να υπερασπιστεί τον εαυτό της, τόσο πιθανότερο είναι ο ταξικός αντίπαλος να χάσει το ηθικό του και να ανατραπεί ευκολότερα. Αν η ένοπλη σύγκρουση καταστεί αναπόφευκτη, όπως στην πρώτη περίπτωση, τότε προφανώς, καλύτερα να είμαστε προετοιμασμένοι. Σε κάθε περίπτωση, είναι καλύτερα για τους εργάτες και τους υπόλοιπους καταπιεσμένους να μην τρέφουν αυταπάτες όσον αφορά την «ειρηνική» διάθεση του ταξικού εχθρού.

Οι επαναστάσεις πάντα χρησιμοποιούσαν στοιχεία που χαρακτηρίζονται «μη-βίαια». Οι επαναστατικοί αγώνες συχνά περιλαμβάνουν απεργίες και άλλες μαζικές ενέργειες, οι οποίες είναι συνήθως άοπλες, στην αρχή τουλάχιστον. Επίσης οι επαναστάσεις πάντα προσπαθούν να επικρατήσουν νικώντας το στρατό του αντιπάλου (και καμία μελλοντική επανάσταση δεν θα πετύχει αν δεν συντρίψει τον στρατό της αυτοκρατορίας), και αυτό κατορθώνεται όταν εμψυχώσουν το ηθικό του επαναστατικού στρατού.

Οι επαναστάσεις επιδιώκουν να κερδίσουν τον πληθυσμό που βρίσκεται πίσω από τις γραμμές του αντεπαναστατικού στρατού, ενώ ταυτόχρονα ενθαρρύνουν τον πληθυσμό που βρίσκεται στο πλευρό τους. Οι επαναστάσεις προσπαθούν να

ρίξουν το ηθικό του σκληρού πυρήνα των αντεπαναστατικών δυνάμεων. Όλα αυτά επιτυγχάνονται με προπαγάνδα, αλλά πάνω από όλα με την πολιτική.

Οι επαναστάτες απαιτούν γη και ελευθερία, απαιτούν το τέλος της φτώχειας και της καταπίεσης, απαιτούν ειρήνη και διαχέουν αυτές τις ιδέες σε όποιο χώρο ελέγχουν. Οι απεργίες, η προπαγάνδα και οι πολιτικοί ελιγμοί είναι βέβαια κομμάτια του επαναστατικού αγώνα, αλλά δεν αρκούν. Για παράδειγμα, ο στρατός δεν θα συνταχθεί εύκολα με το μέρος των εργατών. Δεν είναι εύκολο για τους στρατιώτες το να παρακούσουν τις εντολές των αξιωματικών τους - κινδυνεύουν να τους τουφεκίσουν. Τα επαναστατικά στρατεύματα πρέπει να πιστέψουν πως ο λαός είναι αποφασισμένος να φτάσει ως το τέρμα, για να τους προστατέψουν μέσα από μια νικηφόρα επανάσταση. Κάποιες μη-βίαιες μέθοδοι, μπορεί να χρησιμοποιηθούν, αλλά δεν αρκούν από μόνες τους.

Εμείς, οι αναρχικοί, θέλουμε έναν κόσμο χωρίς πολέμους και κάθε είδους βία. Για το πετύχουμε όμως αυτό, χρειάζεται μια κοινωνική επανάσταση η οποία θα αλλάξει ριζικά την κοινωνία, ανατρέποντας την άρχουσα τάξη και το κράτος. Εμείς, από τη μεριά μας, θα προσπαθήσουμε να περιορίσουμε την επαναστατική βία στο ελάχιστο, όμως η μοχθηρή και κτηνώδης φύση της καπιταλιστικής τάξης, επιβάλλει -τουλάχιστον- τη διάχυτη απειλή μιας μαζικής βίας.

ΠΟΙΑ Η ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΤΟΥ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΥ;

Στο τελευταίο βιβλίο μου, επιχείρησα μια προσέγγιση της οικονομικής σκέψης του Μάρξ, μέσα από τη σκοπιά ενός καλά ενημερωμένου -περί τον Μαρξ- αναρχικού. Το βιβλίο του Πίτερ Χούντις, *Marx's Concept of the Alternative to Capitalism* (2013), θαρρείς πως γράφτηκε για να αντικρούσει τον διπλό ισχυρισμό που κάνω στην αρχή του βιβλίου μου.

Εγώ, δηλώνω: «Όσον αφορά την ανάλυση της καπιταλιστικής οικονομίας, η οικονομική θεωρία του Μαρξ υπερτερεί σε σχέση με άλλες, περιλαμβανομένων και κάποιων αναρχικών οικονομικών θεωρήσεων. Όσον αφορά όμως το μετά-καπιταλιστικό όραμα, και τον επιδιωκόμενο κοινωνικό σκοπό, τότε ο Αναρχισμός είναι ανώτερος του Μαρξισμού» (Pitce, 2013, p. 2).

Αντίθετα με αυτή τη δεύτερη διαπίστωση, ο Χούντις διακηρύσσει τις αρετές του οράματος που είχε ο Μαρξ για μια μετά-καπιταλιστική, μετά-επαναστατική οικονομία. Αυτό μάλιστα, τη στιγμή που όλα τα κινήματα που αυτό-προσδιορίστηκαν ως «μαρξιστικά», το μόνο που κατάφεραν ήταν να δημιουργήσουν μια σειρά από απολυταρχικά, δολοφονικά καθεστώτα κρατικού καπιταλισμού, τα οποία με τη σειρά τους κατέρρευσαν, επιστρέφοντας στον παραδοσιακό καπιταλισμό όπως εξάλλου παραδέχεται και ο Χούντις.

Ο Χούντις, έχει το προνόμιο να κάνει μια ανάλυση των ανθρωπιστικών και ταξικών επιδιώξεων του Μαρξισμού. Εξ' άλλου προέρχεται από την «ανθρωπιστική μαρξιστική» σχολή που ίδρυσε η Ράγια Ντουναγιέβσκαγια (η οποία προέρχεται από την τάση «Τζόνσον- Φόρεστ»). Είναι επίσης υπεύθυνος

της έκδοσης: *The Complete Works of Rosa Luxemburg*. Αυτό, τον κατατάσσει στην ελευθεριακή-δημοκρατική τάση του μαρξισμού, μια μειοψηφική τάση η οποία απορρίπτει τη σοσιαλδημοκρατία και το σταλινισμό (και τον τροτσκισμό).

Το βασικό πρόβλημα που αντιμετωπίζει ο Χούντις, και όποιος εστιάζει στο μαρξιστικό όραμα, είναι πως ο ίδιος ο Μαρξ δεν δίνει έμφαση στους στόχους και τους σκοπούς του. Σε μια πολύτομη ανάλυση της πολιτικής σκέψης του Μαρξ, ο Χαλ Ντρέιπερ (ο οποίος όπως και ο Χούντις θεωρεί τον Μαρξ ριζοσπαστικό δημοκράτη), γράφει: «Εξ' αρχής, τόσο ο Μαρξ όσο και ο Ένγκελς συνήθιζαν να διατυπώνουν τον πολιτικό τους σκοπό, όχι με όρους μιας προσδοκώμενης αλλαγής στο κοινωνικό σύστημα (σοσιαλισμός), αλλά με όρους αλλαγής της ταξικής εξουσίας (προλεταριακή εξουσία). Οι Μαρξ και Ένγκελς, δεν έθεταν σαν στόχο το όραμα μιας μελλοντικής κοινωνίας, αλλά την επιβολή μιας κοινωνικής τάξης, που αντιπροσώπευε γι' αυτούς το συμφέρον της ανθρωπότητας. Στο κέντρο της επαναστατικής θεωρίας τους, δεν βρίσκεται η δομή και η οργάνωση μιας μελλοντικής κοινωνίας» (Drape, 1978, p, 24 & 27).

Δεν πρέπει λοιπόν να μας εκπλήσσει το γεγονός ότι τα σχόλια του Μαρξ για μια μελλοντική κοινωνία είναι όχι μόνο λιγοστά, αλλά και διασκορπισμένα ανάμεσα στα διάφορα γραπτά του, ώστε να χρειάζεται ενδελεχής έρευνα για τη συλλογή τους. Οι αναρχικοί θεωρούν προβληματικό το να εστιάζει κανείς στην κατάληψη της εξουσίας από τους εργάτες και τους άλλους καταπιεσμένους, όταν δεν έχουμε μια ξεκάθαρη εικόνα τί θα κάνουν με αυτή την εξουσία. Θα εγκαθιδρύσουν μια ριζοσπαστικά δημοκρατική, αποκεντρωμένη ομοσπονδία αυτοδιοικούμενων κοινοτήτων και βιομηχανιών, υλοποιώντας έτσι την αυτό-οργάνωση των παραγωγών; Ή θα στήσουν μια κεντρική, γραφειοκρατική, κοινωνικά αποξενωμένη, στρατιωτική μηχανή που θα εξουσιάζει όλο τον υπόλοιπο πληθυσμό; Με λίγα λόγια: θα δημιουργήσουν ένα νέο κράτος -ακόμη και «εργατικό κράτος»- ότι και αν σημαίνει αυτό; Οι αναρχικοί δεν δέχονται το αντίβαρο της εργατικής επανάστασης για τις ανάγκες ενός προγραμματικού οράματος. Δεν αποτελεί

λοιπόν έκπληξη πως οι περισσότεροι επαναστάτες μαρξιστές-μην έχοντας κανένα ελευθεριακό και ανθρωπιστικό όραμα-αποδέχτηκαν τις τυραννικές μεθόδους του Στάλιν, οι οποίες ονομάστηκαν: «υπαρκτός σοσιαλισμός».

ΧΕΓΚΕΛΙΑΝΙΣΜΟΣ;

Ο Χούντις, αντιπαρέρχεται το ζήτημα αυτό, κάνοντας το συλλογισμό του πιο αφηρημένο και χρησιμοποιώντας μια γενναία δόση Χεγκελιανής ορολογίας. Δηλώνει πως συμφωνεί με τη Ντουναιγιέβσκαγια: «*ότι οι πραγματικότητες της εποχής μας επιτάσσουν να επιστρέψουμε άμεσα στις Absolutes του Χέγκελ, προκειμένου να συλλάβουμε μια εναλλακτική του καπιταλισμού*» (p. 33). Επίσης ασκεί κριτική στον Νρέιπερ για τη «*λίγη προσοχή που έδειξε στην χεγκελιανή κληρονομιά (του Μαρξ)...*» (p. 59).

Υποστηρίζει πως ο Μαρξ επιθυμούσε μια μετά-καπιταλιστική κοινωνία, απαλλαγμένη από την αποξένωση, από τον φετιχισμό του εμπορεύματος και το νόμο της αξίας. Αυτοί οι -αληθείς κατά τα άλλα- ισχυρισμοί υποχρεώνουν όμως τον Χούντις να μας εξηγήσει τι εννοεί λέγοντας «αποξένωση», «φετιχισμό», και «νόμο της αξίας», κάτι που αποφεύγει να κάνει με σαφήνεια. Δεν καταλαβαίνει πως η καλή γνώση του Χέγκελ μπορεί να βοηθά τον ίδιο να κατανοήσει καλύτερα τον Μαρξ, αλλά δεν τον βοηθά να εξηγήει τον Μαρξ καλύτερα στους υπόλοιπους.

Ο Χούντις δηλώνει: «*Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η κριτική που άσκησε ο Μαρξ στο καπιταλισμό, επικεντρώνεται πάνω στην κριτική της αξίας- παραγωγής (value-production). Αυτό που δεν είναι σαφές, είναι τι ακριβώς χρειάζεται κατά τον Μαρξ, για να ξεπεράσουμε την αξία- παραγωγής. Σκοπός είναι να ανακαλύψω τα στοιχεία αυτά, όσο ασαφή και αν είναι, που πίστευε πως είναι απαραίτητα για το ξεπέρασμα της αξίας παραγωγής*» (p. 8).

Ο Χούντις λοιπόν παραδέχεται ότι το όραμα του Μαρξ είναι «*ασαφές*» ή «*λιγότερο καθαρό*» (ή και θολό), όσον αφορά το ποιες κοινωνικές αλλαγές είναι απαραίτητες «*για να ξεπεραστεί η αξία παραγωγής*».

(Η αξία παραγωγής αναφέρεται σε μια οικονομία που κυριαρχείται από την αγορά, όπου όλα τα αγαθά αγοράζονται και πωλούνται, συμπεριλαμβανομένου και του αγαθού που λέγεται «εργατική δύναμη», και όπου οι εργάτες έχουν τη δυνατότητα να εργάζονται για μισθούς. Ο ύψιστος ρυθμιστικός παράγων της συναλλαγής είναι το ύψος της κοινωνικά απαραίτητης εργασίας που χρειάζεται για την παραγωγή κάθε αγαθού).

Με αυτό τον τρόπο, το βιβλίο του Χούντις -στο μεγαλύτερο μέρος του- δεν εξετάζει τις εναλλακτικές απέναντι στον καπιταλισμό, αλλά πώς λειτουργεί ο καπιταλισμός σύμφωνα με τη θεωρία του Μαρξ.

Κάποια κομμάτια του βιβλίου τα βρήκα ενδιαφέροντα, ιδιαίτερα τις συγκρίσεις των διαφόρων σχολών της μαρξιστικής θεωρίας, και ειδικότερα των «αντικειμενιστών» (objectivists) με τους «υποκειμενιστές» (subjectivists) ή «αυτονομιστές» (autonomists). Απορρίπτει επίσης το «σοσιαλισμό μπολιβαριανού τύπου», του Ούγκο Τσάβες, υποστηρίζοντας πως ποτέ δεν ήταν σκοπός του Μαρξ η δημιουργία ενός τέτοιου κράτους. Αυτό όμως, δεν βοηθά ώστε να καταλάβουμε ποια θα είναι η φύση μιας πιθανής μετά-επαναστατικής κοινωνίας.

ΜΑΡΞΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΝΑΡΧΙΣΜΟΣ

Ο Μαρξισμός και ο Αναρχισμός, έλκουν την καταγωγή τους από τα σοσιαλιστικά και εργατικά κινήματα των αρχών του 19^{ου} αιώνα. Όμως ο Χούντις αντιδιαστέλει τις δύο αυτές τάσεις (ή άλλες ελευθεριακού χαρακτήρα σοσιαλιστικές επινοήσεις, όπως τον συντεχνιακό σοσιαλισμό, ή την συμμετοχική οικονομία). Στο μόνο σημείο που προσεγγίζει είναι όταν αναφέρεται στις «χρονοπιστώσεις (time-chits) και στα εργασιακά κουπόνια (labor vouchers)». Ο Μαρξ πίστευε πως τέτοιες εργασιακές πιστώσεις θα χρησιμοποιούνταν για να πληρώνονται οι εργάτες κατά τη διάρκεια της «κατώτερης φάσης» του κομμουνισμού. Ο Χούντις υποστηρίζει πως κάτι τέτοιο είναι τελείως διαφορετικό από τις

προτάσεις που είχε κάνει για τα εργασιακές πιστωτικές πληρωμές (labor credit payments) ο Προυντόν, ο πρώτος άνθρωπος που αποκάλεσε τον εαυτό του αναρχικό. Τα επιχειρήματά του όμως δεν είναι πειστικά (όπως οι περισσότεροι μαρξιστές, έχει κι αυτός διαβάσει αυτά που ο Μαρξ έγραψε για τον Προυντόν, αλλά όχι αυτά που έχει γράψει πραγματικά ο Προυντόν). Σε κάθε περίπτωση όμως, δεν προχωρά σε μια σύγκριση της «ανώτερης φάσης του κομμουνισμού» του Μαρξ, με το αναρχο-κομμουνιστικό πρόγραμμα του Κροπότκιν και άλλων. Όμως οι αναρχικοί έγραψαν με σαφήνεια και εξειδίκευση για τις μεθόδους όπου μπορεί να οργανωθεί μια χωρίς χρήμα, α-κρατική οικονομία.

Παραδόξως, ο Χούντις δεν αναφέρει τις απόψεις του Μαρξ για μια μετά-επαναστατική κοινωνία που θα ξεπεράσει τον καπιταλιστικό διαχωρισμό της εργασίας, μια άποψη που ήταν κοινή με αυτή των αναρχο-κομμουνιστών. Ο Μαρξ πρόβλεψε το τέλος του διαχωρισμού ανάμεσα στην πνευματική και την χειρωνακτική εργασία, και ανάμεσα στην έκδοση διαταγών και την εκτέλεση διαταγών κατά τη διάρκεια της παραγωγικής εργασίας. Οι Μαρξ και Ένγκελς περίμεναν πως κάτι τέτοιο θα οδηγούσε σε μια αταξική κοινωνία, και στη δημιουργία νέων σχέσεων ανάμεσα σε άντρες και γυναίκες. Το είδαν σαν το τέλος του διαχωρισμού ανάμεσα στην «πόλη» και την «ύπαιθρο», που πίστευαν πως ευθύνεται για τη μόλυνση του περιβάλλοντος και τις οικολογικές κρίσεις.

Ο Χούντις, ισχυρίζεται πως ο Μαρξ συνηγορούσε υπέρ «ενός κοινοτικού δικτύου κοινοπραγιών όπου η αξία παραγωγής θα είχε αντικατασταθεί» (p. 110). «Ο Μαρξ τώρα θεωρεί την ελεύθερη κοινοπραξία κοοπερατίβων, την πλέον αποτελεσματική μέθοδο για τη μετάβαση σε μια νέα κοινωνία» (p. 186). Είχε λοιπόν ο Μαρξ τέτοιες απόψεις που συμφωνούσαν με τους σοσιαλιστές αναρχικούς; Υπάρχουν αρκετά εδάφια όπου διατυπώνει παρόμοιες απόψεις. Αυτό συνέβη ιδιαίτερα όταν μελετούσε τις εργατικές κολεκτίβες ή την ακραία δημοκρατία της Παρισινής Κομμούνιας του 1871. Υπάρχουν όμως και άλλα

τόσα εδάφια, στα οποία ο Μαρξ φαίνεται πως υποδηλώνει την αξία του κεντρικού σχεδιασμού από το κράτος. Όπως λοιπόν αναγκάζεται να παραδεχτεί και ο Χούντις, η κληρονομιά του Μαρξ δεν είναι πάντα ξεκάθαρη.

ΚΡΑΤΙΚΟΣ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΣ

Η μεγαλύτερη παραφωνία στο μετά-καπιταλιστικό όραμα των Μαρξ και Ένγκελς, είναι ότι απέτυχαν να σκεφτούν έστω την πιθανότητα πως η αστική πλουτοκρατία θα μπορούσε να αντικατασταθεί από μια άλλη τάξη, και όχι την εργατική τάξη. Όμως ο Χούντις το αποκρύπτει αυτό. Από τον Μπακούνιν και ύστερα, οι αναρχικοί προειδοποιούσαν ότι το μαρξιστικό μοντέλο οδηγούσε σε μια νέα, κολεκτιβοποιημένη, άρχουσα τάξη διανοούμενων, γραφειοκρατών, και μελών της «εργατικής αριστοκρατίας». Ο Μαρξ, το αρνήθηκε.

Υπήρχαν όμως πλευρές της θεωρίας του που παρέπεμπαν σε τέτοιες προβλέψεις. Για παράδειγμα, στις σπουδές του λεγόμενου «Ανατολίτικου Δεσποτισμού» στην Ασία, την Αφρική και τις χώρες της Αμερικής, οι Μαρξ και Ένγκελς περιγράφουν κοινωνίες με κολεκτιβοποιημένες οικονομίες και γραφειοκρατικές άρχουσες τάξεις. (Αυτές οι κοινωνίες δεν ήταν καπιταλιστικές αφού ήταν στάσιμες, και μη δυναμικές). Εκεί έκαναν επίσης μια ανάλυση ότι η τάση του σύγχρονου καπιταλισμού είναι να γίνει πιο κεντρικός, πιο γραφειοκρατικός, και πιο κρατικός. (Θα υποστηριζόταν λειτουργικά από «έμμισθους υπαλλήλους», και με την αστική πλουτοκρατία να ζει σαν παράσιτο). Όμως οι ιδρυτές του μαρξισμού δεν πρόβλεψαν ότι μια κεντρικά σχεδιασμένη οικονομία μπορεί να εξελισσόταν σε κρατικό καπιταλισμό με μια καθολικά κολεκτιβοποιημένη άρχουσα τάξη -τουλάχιστον για μακρύ χρονικό διάστημα.

Ο Πίτερ Χούντις, καταλήγει στο βιβλίο του: «Οι πραγματικότητες του καιρού μας... μάς καλούν να εξελίξουμε μια πιο ρηξικέλευθη και εκλογικευμένη εναλλακτική απέναντι στον καπιταλισμό, απ' αυτήν που έκανε ο ίδιος ο Μαρξ στον καιρό του» (p. 215).

Συμφωνώ απόλυτα ότι υπάρχει ανάγκη για μια πιο «τολμηρή και ξεκάθαρη εναλλακτική απέναντι στον καπιταλισμό» από αυτή που πρότεινε ο Μαρξ -χωρίς να εγκαταλείψουμε τις αντιλήψεις του Μαρξ. Όμως υπήρξαν και άλλοι που είχαν αρχίσει να εργάζονται για μια συμμετοχική, συνεταιριστική, ανθρωπιστική, ελεύθερη «εναλλακτική ενάντια στον καπιταλισμό» -και αυτοί οι άλλοι έχουν όνομα και λέγονται: επαναστάτες αναρχικοί. Το να αγνοεί κανείς κάτι τέτοιο, είναι σαν να εγκαταλείπει μια μεγάλη παράδοση.

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

- Draper, Hal (1978). *Karl Marx's Theory of Revolution; Vol II: The Politics of Social Classes*. NY: Monthly Review Press.
- Hudis, Peter (2013). *Marx's Concept of the Alternative to Capitalism*. Chicago IL: Haymarket Books.
- Price, Wayne (2013). *The Value of Radical Theory: An Anarchistic Introduction to Marx's Critique of Political Economy*. Oakland CA: AK Press.

**ΜΠΟΡΟΥΜΕ ΝΑ ΑΛΛΑΞΟΥΜΕ
ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΧΩΡΙΣ
ΝΑ ΠΑΡΟΥΜΕ ΤΗΝ ΕΞΟΥΣΙΑ;
(2006)**

Μια κριτική στο βιβλίο: *An Anarchist Review of Change the World without Taking Power: The Meaning of Revolution for Today (New Ed.)*, John Holloway, 2005, London/Ann Arbor MI: Pluto Press.

**ΑΛΛΑΖΟΝΤΑΣ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΜΕΣΑ
ΑΠΟ ΜΙΑ ΑΚΡΑΤΙΚΗ ΕΞΟΥΣΙΑ**

Ο Τζον Χόλογουεϊ, έχει δίκιο όταν λέει πως οι καταπιεσμένοι δεν πρέπει να χτίσουν ένα καινούριο κράτος, έχει όμως άδικο όταν αρνείται στους εργατές το δικαίωμα χρήσης επαναστατικής βίας προκειμένου να ανατρέψουν το παλιό κράτος και το καπιταλιστικό σύστημα. Χρειαζόμαστε μια α-κρατική ομοσπονδία κοινοτήτων και συμβουλίων.

Στην αρχή λοιπόν του βιβλίου, ο συγγραφέας αναρωτιέται: «Μπορεί να αλλάξει ο κόσμος χωρίς την κατάληψη της εξουσίας; Η απάντηση είναι προφανής: δεν γνωρίζουμε!» (p. 22).

Στην τελευταία επίσης σελίδα της πρώτης έκδοσης του βιβλίου, ο συγγραφέας γράφει: «Πώς μπορούμε λοιπόν να αλλάξουμε τον κόσμο, χωρίς να πάρουμε την εξουσία; Στο τέλος του βιβλίου, όπως και στην αρχή, δεν γνωρίζουμε... Το βιβλίο αυτό δεν έχει αίσιο τέλος!» (p. 215).

Δύο χρόνια μετά την έκδοση του βιβλίου, ο Τζον Χόλογουεϊ έγραψε έναν «Επίλογο». Αρχίζει, αναφέροντας πως η πιο συνηθισμένη αντίδραση όσων διάβασαν το βιβλίο του, είναι: «Ωραία, και τότε, τι κάνουμε;» (p. 216). Η απάντησή του, είναι: «Μερικοί αναγνώστες, περίμεναν να βρουν την απάντηση σε αυτό το βιβλίο, και ένωσαν απογοητευμένοι. Όμως δεν υπάρχει απάντηση. Δεν μπορεί να υπάρξει απάντηση!» (p. 217).

Στην τελευταία μάλιστα παράγραφο ο συγγραφέας αναφέρει: «Ίσως, τελικά ο κομμουνισμός, να είναι αλληπάλληλα κύματα, αναπάντητων ερωτήσεων...» (p. 245).

Για μένα, οπωσδήποτε εγείρεται ένα πλήθος αναπάντητων ερωτήσεων: «Τότε, γιατί έγραψε αυτό το βιβλίο; Και γιατί κάποιος να το διαβάσει (αν όχι για να το κριτικάρει);»

Ανάμεσα στις παραδοχές της άγνοιάς του, ο Χόλογουεϊ εξετάζει το κράτος, την αρνητική διαλεκτική, το νόμο της οικονομικής αξίας, την αποτυχία της Αυτοκρατορίας των Χαρτ και Νέγκρι, την αποξένωση και το φετιχισμό της καπιταλιστικής κοινωνίας, τις αδυναμίες του παραδοσιακού μαρξισμού, τις αρετές ενός πιο ανοιχτού και «ευέλικτου» μαρξισμού, και άλλα θέματα. Κάποια από τα θέματα είναι ενδιαφέροντα, όμως τα περισσότερα είναι βαρετά, και μάλλον πρόχειρα γραμμένα. Όπως -εξ' άλλου και ο ίδιος- παραδέχεται δεν βοηθούν στο να απαντηθεί η ερώτηση: «Πώς μπορούμε να αλλάξουμε τον κόσμο;»

Με αυτή την έννοια, όμως, θα μπορούσε να γράψει ένα βιβλίο για τον Υπαρξισμό, την κωμωδία των Αρχαίων Ελλήνων ή την διαπροσωπική ψυχανάλυση, εάν αυτά βοηθούσαν σε κάτι.

Υπάρχει κατά τη γνώμη μου ένα βασικό ελάττωμα στο βιβλίο, που δυσκολεύει τον Χόλογουεϊ να απαντήσει την ερώτηση που ο ίδιος θέτει.

Βλέπει μόνον δύο εναλλακτικές στην προσπάθεια να αλλάξουμε τον κόσμο:

A. Οι καταπιεσμένοι θα πάρουν την κρατική εξουσία είτε αλώνοντας το κράτος ειρηνικά μέσω των εκλογών (ρεφορμισμός),

είτε ανατρέποντας το υπάρχον κράτος και δημιουργώντας ένα νέο κράτος (λενινισμός), ή...

Β. Μην παίρνοντας την εξουσία, αλλά αντικαθιστώντας το κράτος, χτίζοντας βαθμιαία νέες σχέσεις και εναλλακτικούς θεσμούς. Ομολογεί μάλιστα, πως δεν ξέρει τι από τα δύο πρέπει να γίνει.

Του διαφεύγει, όμως, μια άλλη δυνατότητα:

Γ. Οι εργάτες και οι καταπιεσμένοι πρέπει να ανατρέψουν το υπάρχον κράτος, αλλά χωρίς να πάρουν την κρατική εξουσία. Δηλαδή χωρίς να δημιουργήσουν ένα νέο κράτος. Αντί για αυτό, μπορούν να δημιουργήσουν νέους αντί-κρατικούς, αυτό-διοικούμενους θεσμούς. Θα πάρουμε δηλαδή την εξουσία με την έννοια πως θα ξεφορτωθούμε το κράτος και όλους τους καπιταλιστικούς θεσμούς, παραμερίζοντας τις βίαιες αντιστάσεις των καπιταλιστών και των λακέδων τους, και θα οργανώσουμε μια νέα κοινωνία. Αυτό απαιτεί εξουσία. Όμως δεν θα δημιουργήσουμε ένα νέο κράτος, δηλαδή μια κοινωνικά αποξενωμένη δομή, με εξειδικευμένα σώματα αστυνομίας και στρατού, δεσμοφύλακες, γραφειοκράτες και επαγγελματίες πολιτικούς που θα κάθονται στο σβέρκο της υπόλοιπης κοινωνίας. Αντιθέτως, τα καθήκοντα του κοινωνικού συντονισμού και της στρατιωτικής άμυνας θα εκτελούνται από τον ίδιο τον εργαζόμενο λαό, μέσα από τις δικές του οργανώσεις.

Στο πρωτότυπο ο Χόλογουέι αναφέρει περιστασιακά για συμβούλια και λαϊκές συνελεύσεις οι οποίες ευδοκιμούν στις επαναστάσεις, αλλά δεν τις θεωρεί εναλλακτικούς θεσμούς εξουσίας. Στον «Επίλογο» αναφέρει: «Ως οργανωτική δομή θεωρώ το συμβούλιο, τη συνέλευση ή την κομμούνα, σχήματα που παρατηρήθηκαν διαχρονικά σε εξεγέρσεις όπως η Παρισινή Κομμούνα, τα Σοβιέτ στη Ρωσία, τα συμβούλια των χωριών των Ζαπατίστας, ή τις συνελεύσεις γειτονιών στην Αργεντινή» (p. 223). Επικροτεί τα συμβούλια των εργοστασίων, όπως αποτυπώνονται στο συμβουλευτικό κομμουνισμό του Πάνεκοκ. Γράφει πως το κράτος και η καπιταλιστική οικονομία πρέπει να αντικατασταθούν από

μια ομοσπονδοποιημένη «κοινότητα κοινοτήτων ή ένα συμβούλιο συμβουλίων» (p. 241).

Ο Χόλγουοϋ ξεκαθαρίζει με ποιο τρόπο εννοεί τους α-κρατικούς θεσμούς. Στην επανάσταση στη Ρωσία «η κατάληψη της κρατικής εξουσίας στάθηκε η ήττα των Σοβιέτ... η σύλληψη ενός σοβιετικού κράτους ή ενός "κράτους κομμουνιστικού-τύπου" είναι παράλογη και βέβηλη» (p.232). Αυτό συμβαίνει γιατί «...το κράτος είναι η ειδικά καπιταλιστική μορφή των κοινωνικών σχέσεων» (p. 262). Συμφωνώ. Η κοινότητα των κοινοτήτων, δεν πρέπει να είναι ένα νέο κράτος. Δεν θα είναι τίποτε παραπάνω από την αυτό-οργανωμένη εργατική τάξη και τους καταπιεσμένους.

Για να θεμελιωθεί και να διατηρηθεί ένα συμβουλευτικό σύστημα, θα χρειαστεί να ασκήσει εξουσία. Θα πρέπει να ξεκληρίσει το καπιταλιστικό κράτος και τους καπιταλιστικούς θεσμούς. Θα πρέπει να αμυνθεί ενάντια στις αντεπαναστατικές επιθέσεις. Θα πρέπει να οργανώσει ξανά την κοινωνία και να δημιουργήσει νέους θεσμούς, αναζητώντας να δημιουργήσει μια συνεργατική, ριζοσπαστικά δημοκρατική, αταξική κοινωνία. Αυτή είναι η ενδυνάμωση των καταπιεσμένων.

«ΤΟ ΝΟΗΜΑ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ ΣΗΜΕΡΑ»

Ο παραπάνω υπότιτλος του βιβλίου υπονοεί ότι ο Χόλγουοϋ υποστηρίζει την κοινωνική επανάσταση. Δεν είναι όμως έτσι. Ασχολείται με αυτό που εννοεί «επανάσταση» γιατί θέλει μια ολική αλλαγή του κοινωνικού συστήματος, από τον καπιταλισμό στον α-κρατικό κομμουνισμό. Προτείνει να φτάσουμε εκεί –εάν είναι δυνατόν να φτάσουμε εκεί, κάτι όχι τόσο σίγουρο- μέσα από μια σειρά μικρών, ειρηνικών και σταδιακών αλλαγών, δηλαδή μεταρρυθμίσεων (reformts). Αυτός είναι ρεφορμισμός. Ειδικότερα απαρνείται την ιδέα της ανατροπής της καπιταλιστικής τάξης και της συντριβής του κράτους. Απορρίπτει την ιδέα της αλλαγής, με άξονα την κατάληψη της εξουσίας από τον λαό.

Ισχυρίζεται πως: «Η Επανάσταση δεν μπορεί να είναι ένα και

μόνο γεγονός ή μια δεδομένη κατάσταση (*state of being*), αλλά μια ατελείωτη διαδικασία (*process*) ή ένα γεγονός που συνεχώς ανανεώνεται. Η ορθόδοξη παράδοση ...βλέπει την επανάσταση σαν ένα γεγονός που με τη σειρά του σηματοδοτεί την εμφάνιση μιας ταυτόσημης μετά-επανάστασης, με καταστροφικές συνέπειες» (p. 258).

Το γιατί πρέπει να συμβαίνει αυτό δεν μας το εξηγεί (όπως και πολλά άλλα στο βιβλίο). Είναι αλήθεια πως η επανάσταση είναι μια παρατεταμένη διαδικασία. Οι προηγούμενες επαναστάσεις ήταν αποτέλεσμα εντάσεων δεκαετιών που οδήγησαν τελικά σε αυτές, περιλάμβαναν μια περίοδο μαζικών αγώνων, ένα συγκεκριμένο αριθμό σταδίων, την κατάληψη της εξουσίας, εμφύλιους και διεθνείς πολέμους που ακολουθήθηκαν από μια περίοδο σταθεροποίησης. Στις ΗΠΑ, από την περίοδο του «Tea Party» έως την υπογραφή του Συντάγματος, συνυπολογίζοντας επτά χρόνια πολέμου με τους Άγγλους, η επανάσταση ήταν μακρά.

Όμως ο Χόλγουοϋ δεν μιλά για αυτό. Αρνείται κάθε σύντομη περίοδο κατά την οποία η κοινωνία στρέφεται γοργά από το ένα κοινωνικό σύστημα σε ένα άλλο. Αντίθετα δέχεται τις συνεχείς αλλαγές, χωρίς να υπάρχει διακριτό σημείο εκκίνησης και διακριτό σημείο τερματισμού στον ορίζοντα. Δεν υπάρχει ένα χρονικό διάστημα κατά το οποίο ο κόσμος θα πει: αυτός ήταν ο καπιταλισμός, και αυτός είναι ο ελευθεριακός σοσιαλισμός. «Τελικά ο κομμουνισμός είναι αλληπάλληλα κύματα αναπάντητων ερωτήσεων...» Αν είναι έτσι, τότε οι δύο πλευρές (αν μπορούμε να μιλήσουμε για πλευρές) δεν θα οδηγηθούν ποτέ σε σύγκρουση μεταξύ τους, και δεν θα δώσουν ποτέ μάχη. Δηλαδή δεν υπάρχει επανάσταση.

Αυτό φέρνει στο προσκήνιο μια προφανή αντινομία: καθώς εμείς θα χιτίζουμε τους εναλλακτικούς θεσμούς μας, οι καπιταλιστές δεν θα χρησιμοποιήσουν την κρατική εξουσία για να τους συντρίψουν; Η ιστορία του φασισμού διδάσκει πως η άρχουσα τάξη δεν πρόκειται να εγκαταλείψει ειρηνικά το προσκήνιο.

Ο Χόλγουοϋ σημειώνει πως οι κριτικοί τον προκάλεσαν

γράφοντας: «Μήπως ξεχνάτε πως όταν φτάνουμε στα όρια, τον πρώτο λόγο έχει η βία ή η φυσική δύναμη; Μπορούμε να αναπτύξουμε όσα πλάνα και εξεγέρσεις θέλουμε, αλλά μόλις γίνουν ενοχλητικές (ούτε καν απειλητικές) για την άρχουσα τάξη, στέλνουν την αστυνομία και το στρατό, και όλα τελειώνουν. Τι απαντάτε σε αυτό κύριε καθηγητά; Ομολογώ πως δεν έχω απάντηση...» (p. 237). Πάλι δεν ξέρει!

Αντί κάτι άλλου «καταθέτει» κάποια σχόλια σχετικά με τα δεινά που επιφέρει η θεμελίωση ενός νέου κράτους, αλλά τίποτε για τον αγώνα εξουσίας ανάμεσα στο καπιταλιστικό κράτος και την κοινότητα των κοινοτήτων.

Ο ρεφορμισμός του, βασίζεται εν μέρει στη στάση που κρατά ενάντια στη βία. Στο πρωτότυπο κείμενο, ακούγεται σαν πασιφιστής. Υποθέτει ότι η μαζική βία δεν θα αποδώσει ενάντια στην υπέρτερη δύναμη του κράτους (όμως όλες οι επιτυχημένες επαναστάσεις άρχισαν παρά την υπέρτερη δύναμη του κράτους). Προσθέτει επίσης (σωστά) πως ακόμη και ένας επαναστατικός στρατός, είναι ένας εξουσιαστικός θεσμός. Παρόλα αυτά, στον «Επίλογο», θυμάται πως οι Ζαπατίστας, που γι' αυτόν αποτελούν μοντέλο, χρησιμοποιούν τη βία σαν μέσο της στρατηγικής τους. Οπωσδήποτε δεν ήταν η κύρια τακτική τους, αλλά συμπεριλήφθηκε στην κοινωνική τους κινητοποίηση. (Με τον ίδιο τρόπο, μια αστική εργατική εξέγερση θα περιλαμβάνει απεργίες και καταλήψεις εργοστασίων, και πολιτικές απευθύνσεις στις τάξεις του κυβερνητικού στρατού). Σημειώνει ότι είναι σημαντικό «να δούμε τους Ζαπατίστας σαν ένοπλη κοινότητα, και όχι σαν στρατό» (p. 263). (Για τον ίδιο λόγο οι αναρχικοί υποστηρίζουν μια λαϊκή πολιτοφυλακή, και όχι έναν κανονικό στρατό). Αυτός είναι ένας τρόπος να δημιουργήσεις μια κοινότητα των κοινοτήτων και όχι ένα κράτος.

Το πρόβλημα όμως παραμένει. Είναι απαραίτητο να ΠΡΟΕΙΔΟΠΟΙΗΣΟΥΜΕ τους εργαζόμενους και τους καταπιεσμένους, πως αν απειλήσουμε το σύστημα φτιάχνοντας λαϊκούς θεσμούς αγώνα, όπως μαχητικά σωματεία, κολεκτίβες, αυτό-οργανωμένες κοινότητες, κλπ., τότε η άρχουσα τάξη θα χρησιμοποιήσει το κράτος (και παρακρατικές δυνάμεις,

όπως φασιστικές συμμορίες) για να μας επιτεθεί, να συντρίψει τις οργανώσεις μας, να συλλάβει και να δολοφονήσει τους εξέχοντες αγωνιστές μας, και να δολοφονήσει μεγάλο αριθμό του πληθυσμού. Για αυτό το λόγο, πρέπει να προετοιμαστούμε για αυτή την επίθεση, δημιουργώντας όργανα κοινωνικής άμυνας, δημοκρατικές ένοπλες δυνάμεις, και κερδίζοντας έδαφος στις τάξεις του στρατού. Ο Χόλογουεϊ δεν κάνει αυτή την προειδοποίηση: αυτή είναι η μεγάλη ανεπάρκεια των ρεφορμιστών.

ΑΝΑΡΧΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΜΑΡΞΙΣΜΟΣ

Όσοι έχουν ακουστά το βιβλίο, ή απλώς ξέρουν τον τίτλο του, συχνά υποθέτουν ότι αφορά τον αναρχισμό. Το εξώφυλλο του βιβλίου παραπλανητικά έχει έναν κύκλο γύρω από το Α, της λέξης «αλλαγή», κάτι που παραπέμπει ευθέως στο σύμβολο της αναρχίας. Στην πραγματικότητα ο Χόλογουεϊ είναι άσχετος από τον Αναρχισμό. Στις πρώτες σελίδες αναφέρει πως για τους μαρξιστές: *«κάθε προσέγγιση που ξέφυγε από το δίπολο ρεφορμισμού και επανάστασης, στιγματιζόταν σαν "αναρχική"»* (p. 12). Δηλαδή το «αναρχικός» ήταν προσβλητικός όρος! Αναφέρεται επίσης σε ένα φυλλάδιο του 1905, για τον Αναρχισμό, το οποίο έγραψε ο Στάλιν...

Η μόνη αναφορά του Χόλογουεϊ στον Αναρχισμό είναι η εξής: *«...οι παλιές διακρίσεις μεταξύ ρεφορμισμού, επανάστασης, και αναρχισμού, φαίνονται πλέον άσχετες, γιατί πολύ απλά το ποιος ελέγχει το κράτος, δεν είναι στο επίκεντρο της προσοχής μας»* (p. 21). Αγνοεί δηλαδή πως ο Αναρχισμός δεν είναι μόνον ενάντιος στο κράτος, αλλά είναι ενάντιος σε κάθε μορφή κυριαρχίας και εξουσίας.

Η σκέψη του για σταδιακή αλλαγή χωρίς αντιπαράθεση με το κράτος -την οποία ο Χόλογουεϊ θεωρεί πρωτοποριακή- είχε διατυπωθεί πολλές γενιές πριν, από κάποιους αναρχικούς. Ήταν το περίφημο πρόγραμμα του Προυντόν, του ανθρώπου που πρώτος αποκάλεσε τον εαυτό του «αναρχικό». Υποστηρίχτηκε

επίσης από τον Γκούσταβ Λαντάουερ. Η ιστορία αυτής της ιδέας, μπορεί να βρεθεί στο βιβλίο του Μάρτιν Μπιούμπερ (Martin Buber), *Paths in Utopia*. Στη δεκαετία του 1960, το ίδιο υποστηρίχθηκε από τον Πολ Γκούντμαν. Αποτέλεσε επίσης κομμάτι του προγράμματος του Μάρεϊ Μπούκτσιν για τον ελευθεριακή αυτοδιοίκηση (libertarian municipalism). Είναι λοιπόν άξιο απορίας ότι ο Χόλογουεϊ δεν γνωρίζει τίποτα για την ιστορία της θεωρητικής αυτής άποψης.

Αυτός ο «σταδιακός» αναρχισμός, ήρθε σε αντίθεση με την παραδοσιακή τάση του επαναστατικού, και ταξικού αναρχισμού. Κατά την άποψη αυτού του αναρχισμού –αντίθετα με τον Χόλογουεϊ– «το ζήτημα του κράτους (και του ποιος ελέγχει το κράτος) βρίσκεται πάντα στο επίκεντρο της προσοχής μας». Γιατί το κράτος παραμένει το κέντρο δύναμης της άρχουσας τάξης, το κέντρο εξουσίας της πάνω στην εργατική τάξη και τους καταπιεσμένους. Το κράτος δεν σηκώνει αστεία. Μπορεί εμείς να προσπαθούμε να το αγνοήσουμε, αλλά αυτό δεν πρόκειται να μας αγνοήσει! Πρέπει να το διαμελίσουμε! Από την εποχή του Μπακούνιν, οι αναρχικοί υποστήριζαν την ανατροπή του κράτους μέσω μιας επανάστασης και την αντικατάστασή του από μια κοινότητα των κοινοτήτων.

Αντιθέτως, ο Χόλογουεϊ τοποθετείται στη μαρξιστική παράδοση, όχι όμως σαν παραδοσιακός μαρξιστής. «Το πιο δυνατό ρεύμα αρνητικής σκέψης, είναι χωρίς αμφιβολία εκείνο της μαρξιστικής παράδοσης» (p. 8). (Ως «αρνητική σκέψη» εννοεί την επίθεση ενάντια στα δεινά του καπιταλισμού χωρίς να προτείνεις κάποιο νέο όραμα). Διακηρύσσει λοιπόν: «Ο σκοπός... οξύνει τη μαρξιστική κριτική του καπιταλισμού» (p. 9).

Τρέφω μια συμπάθεια προς τις απόψεις οι οποίες απορρίπτουν τις μηχανιστικές-επιστημονικές πλευρές του μαρξισμού, και ρέπουν προς την υποκειμενική-κριτική και ελευθεριακή τάση του μαρξισμού.

Παρόλα αυτά, ο Χόλογουεϊ, είναι ένα ακόμη παράδειγμα της αποσύνθεσης του μαρξισμού. Το αντί-κρατικό ρεύμα του ελευθεριακού ή αυτόνομου μαρξισμού, που αυτός

αντιπροσωπεύει, ξεκίνησε σαν επαναστατική θεωρία της εργατικής τάξης. Αυτό συμπεριλαμβάνει τους συμβουλευτικούς κομμουνιστές (Anton Pannekoek και Paul Mattick), την τάση Τζόνσον-Φόρεστ (C.I.R. James και Raya Dunayevskaya), τους ιστορικούς Βρετανούς μαρξιστές (όπως ο E.P. Thompson), την πρώιμη Socialisme ou Barbarie (Κορνήλιος Καστοριάδης) και τους συντρόφους του της αυθεντικής Βρετανικής Αλληλεγγύης (Maurice Brinton), όπως και τους αυθεντικούς Ιταλούς εκφραστές της εργατικής αυτονομίας (Negri και Tropti). Όλοι αυτοί υποστήριζαν πως η εργατική τάξη πρέπει να κάνει επανάσταση και να συντρίψει το κράτος, αντικαθιστώντας το με μια συνομοσπονδία συμβουλίων. Το ότι αναγνώριζαν την «κεντρικότητα» της εργατικής τάξης, καθόλου δεν τους εμπόδιζε να αποδέχονται τη σημασία και άλλων κοινωνικών δυνάμεων. Για παράδειγμα, την δεκαετία του 1930, ο C.I.R. James, ανέπτυξε μια εξαιρετική ανάλυση για τον αυτόνομο αγώνα των Αφρο-Αμερικανών.

Όμως τις τελευταίες δεκαετίες, πολλοί αυτόνομοι μαρξιστές, εγκατέλειψαν τις επαναστατικές εκδοχές του. Σταμάτησαν να δίνουν έμφαση στην εργατική τάξη, είτε διευρύνοντας τον όρο ώστε να περιλαμβάνει σχεδόν τους πάντες πλην των καπιταλιστών –αλλοιώνοντας έτσι το νόημά του-, είτε διαλύοντας την εργατική τάξη σε μια πλουραλιστική «πολλαπλότητα» (pluralistic “multiplicity”). Σε κάθε περίπτωση, δεν βλέπουν την αναγκαιότητα της επανάστασης. Υποστηρίζουν τη βαθμιαία, τμηματική και ειρηνική αλλαγή, μέσω της απόσυρσης (dropping out), του σταματήματος της εργασίας, και της συμμετοχής σε μια ευρύτερη «έξοδο» από την καπιταλιστική κοινωνία. Ο Negri και ο Hardt, έγραψαν βιβλία διαφωνώντας με την ιδέα: πως ο καπιταλισμός είναι ακόμη ιμπεριαλιστικός και πως χρειάζεται να ανατραπεί. Οι θέσεις του Χόλγουοϋϊ, ακούστηκαν και συζητήθηκαν. Όπως ο «ορθόδοξος» παραδοσιακός μαρξισμός κατέληξε στη σοσιαλδημοκρατία και τον σταλινισμό (ή τον τροτσισμό), έτσι και ο αυτόνομος μαρξισμός κατέληξε σε μια δική του εκδοχή του ρεφορμισμού.

Απορρίπτω την επιμονή του Χόλογουεϊ, πως δεν ξέρουμε, και δεν μπορούμε να αλλάξουμε τον κόσμο. Αυτό δεν σημαίνει βέβαια πως πάμε στο άλλο άκρο και πως ισχυριζόμαστε ότι διαθέτουμε όλες τις απαντήσεις. Μια ερώτηση, δεν μπορούμε να την απαντήσουμε: θα τα καταφέρουμε;

Αντίθετα από την κοινή ερμηνεία του μαρξισμού, προσωπικά δεν πιστεύω πως «ο σοσιαλισμός είναι αναπόφευκτος». Όμως ξέρουμε αρκετά ώστε να δημιουργήσουμε ένα θετικό όραμα μιας κοινότητας των κοινοτήτων -και όχι απλώς μια αρνητική κριτική του καπιταλισμού. Γνωρίζουμε αρκετά ώστε να εντοπίσουμε τις αδύναμες πλευρές του καπιταλισμού, ειδικά τις ταξικές του διαμάχες (όπως τις ανέλυσε ο Μαρξ) αλλά και τις αταξικές διαμάχες. Μπορούμε λοιπόν να τις χρησιμοποιήσουμε προκειμένου να χαράξουμε μια επαναστατική στρατηγική. Επανάσταση σήμερα σημαίνει να αλλάξουμε τον κόσμο, μέσα από την ενδυνάμωση των εργατικών τάξεων και των καταπιεσμένων όλου του κόσμου. Τίποτε άλλο, δεν είναι αρκετό.

ΠΡΟΣ ΥΠΕΡΑΣΠΙΣΗ ΤΟΥ ΜΠΑΚΟΥΝΙΝ ΚΑΙ ΤΟΥ ΑΝΑΡΧΙΣΜΟΥ

Το δοκίμιο του Χερμπ Γκάμπεργκ, *Anarchism Through Bakunin: A Marxist Assessment* (Ο Αναρχισμός μέσω του Μπακούνιν: μια Μαρξιστική θεώρηση), δεν εξετάζει τις αρετές και τις αδυναμίες του Μιχαήλ Μπακούνιν, ούτε συγκρίνει τις αρετές και τις αδυναμίες του αναρχισμού και του μαρξισμού. Αποτελεί μια ευθεία επίθεση στον αναρχισμό, η οποία γίνεται στο όνομα του μαρξισμού, και απλά επικεντρώνεται στο πρόσωπο του Μπακούνιν.

Σ' αυτό το σημείο όμως ο Γκάμπεργκ κάνει ένα μεγάλο λάθος. Προφανώς ο Μπακούνιν ήταν από τους πρωτεργάτες του αναρχικού κινήματος, και γι' αυτό το λόγο υπερεκτιμά τη σημασία του. Ο αναρχισμός όμως, διατηρεί άλλες σχέσεις με τους «ιδρυτές» του, από ότι ο μαρξισμός. Οι μαρξιστές είναι: Μαρξιστές, Λενινιστές, Τροτσκιστές, Σταλινικοί, Μαοϊκοί κλπ. Ενώ οι αναρχικοί δεν είναι Μπακουνικοί, Κροποτκινικοί, Γκολντμανιστές κλπ. Ο αναρχισμός είναι περισσότερο συλλογικό προϊόν. Είναι αλήθεια για παράδειγμα, πως ο Μπακούνιν είχε την τάση να φαντάζεται ελιτίστικες, μυστικές, συνωμοτικές ομάδες, όμως αυτή η τάση βγήκε τελικά εκτός κινήματος. Αντίθετα, οι περισσότεροι αναρχικοί σήμερα υποστηρίζουν τις δημοκρατικές ομοσπονδίες επαναστατών αναρχικών, οι οποίες συμμετέχουν σε ευρύτερα κινήματα («νέο-πλατφορμισμός» ή «*especificismo*»). Παρομοίως, ο Γκάμπεργκ μπορεί να κριτικάρει τον Μπακούνιν για έλλειψη θεωρητικού έργου, αλλά αυτό δεν

μπορεί να ειπωθεί για τον Κροπότκιν, ούτε για σύγχρονους αναρχικούς.

Για να απαντήσουμε στον Γκάμπεργκ, πρέπει πρώτα απ' όλα να καταλάβουμε πώς εννοεί τον «μαρξισμό». Ποια είναι δηλαδή η δική του εκδοχή του μαρξισμού;

Αυτό αποσαφηνίζεται με μια φράση: «Οι επαναστάσεις του 20ού αιώνα που δημιούργησαν προλεταριακά κράτη, δεν μετακινήθηκαν ούτε προς την αταξική, ούτε προς την α-κρατική κοινωνία». Προσέξτε τον πληθυντικό: δεν αναφέρεται απλά στη Σοβιετική Ένωση. Αναφέρεται σε κράτη, που τα θεωρεί εργατικά (προλεταριακά) κράτη. Υπήρξαν χώρες όπου η εργατική τάξη δεν έπαιξε μείζονα ρόλο στις επαναστάσεις (εξαιρώ τη Σοβιετική Ένωση), και στις οποίες οι εργάτες (και οι αγρότες) δεν ασκούσαν κανένα έλεγχο στην κυβέρνηση. Στην πραγματικότητα, οι εργάτες και οι αγρότες σε αυτά τα «προλεταριακά κράτη» έπεσαν θύματα στυγνής εκμετάλλευσης και καταπίεσης, και σε πολλές περιπτώσεις δολοφονήθηκαν κατά εκατομμύρια. Τέτοια καθεστώτα, σωστά θεωρούνται «κρατικός καπιταλισμός» και όχι «εργατικό κράτος» (ότι και αν σημαίνει αυτό στην πράξη). Ένας άνθρωπος που έχει τέτοιες απόψεις, έχει άλλη ηθική υπόσταση -άλλον ταξικό προσανατολισμό- από τους υποστηρικτές του αναρχισμού ή άλλων τύπων ελευθεριακού κομμουνισμού. Αν τώρα ο Μαρξ είχε τέτοιες απόψεις, είναι άλλο θέμα. Κατά τη γνώμη μου, ο Μαρξ εξέφρασε ελευθεριακές-δημοκρατικές απόψεις, και εξουσιαστικές-απολυταρχικές απόψεις σε διαφορετικές στιγμές και διαφορετικές περιστάσεις.

Το ζήτημα των κοινωνικών αξιών μπαίνει ξεκάθαρα όταν ο Γκάμπεργκ υπογραμμίζει (ως αρνητικό στοιχείο) ότι: «Στο επίκεντρο του αναρχισμού του Μπακούνιν, βρίσκεται η συμμαχία με τους καταπιεσμένους ενάντια στους ισχυρούς καταπιεστές τους... όποτε τέθηκε ζήτημα καταπίεσης μιας ομάδας, από μια πιο ισχυρή ομάδα...» Ναι, οι αναρχικοί είναι με το μέρος των καταπιεσμένων και ενάντια στους καταπιεστές, σε κάθε περίπτωση και για οποιοδήποτε θέμα. Αυτό όμως δεν σημαίνει πως εναντιώνονται

σε κάθε μη-εξουσιαστική «αυθεντία», όπως για παράδειγμα στην τεχνολογία (ενός παπουτσή ή ενός χειρουργού), όπως ψευδώς ισχυρίζεται ο Γκάμπεργκ. Ούτε σημαίνει ότι απορρίπτουν τη σημασία της σύγχρονης βιομηχανικής εργατικής τάξης.

Ο Γκάμπεργκ εδώ σωστά σημειώνει: «Όπως ο Μαρξ, έτσι και ο Μπακούνιν πολλές φορές έδινε έμφαση στην κεντρικότητα της ταξικής πάλης...» Παρόλα αυτά, ο Γκάμπεργκ λίγο αργότερα διαψεύδει οικτρά τον εαυτό του. Υποστηρίζει -ψευδώς- ότι ο Μπακούνιν απέρριπτε τα εργατικά σωματεία: «Ο Μπακούνιν... θεωρούσε την ύπαρξη τέτοιων οργανισμών (εργατικών σωματείων) οπισθοδρομική». Όμως λίγες παραγράφους παρακάτω, γράφει: «Ο Μπακούνιν δεχόταν την αναγκαιότητα της οργάνωσης των εργατικών σωματείων... Έβλεπε τα εργατικά σωματεία, σαν τα δομικά υλικά του μέλλοντος...»

Περίεργως, ο Γκάμπεργκ αποφεύγει να αναφέρει τη βασική ουσιαστική και στρατηγική διαφορά ανάμεσα στους αναρχικούς και τον Μαρξ, όπως αυτή αποκρυσταλλώθηκε στο τέλος των εργασιών της Πρώτης Διεθνούς. Ενώ λοιπόν και οι δύο ήταν υπέρ των εργατικών σωματείων, ο Μαρξ επιθυμούσε η Διεθνής να πιέσει σε όλες τις χώρες για τη δημιουργία εργατικών κομμάτων που θα κατέβαιναν στις εκλογές.

«Ο Μαρξ, ήλπιζε να μετατρέψει τις οργανώσεις της Διεθνούς στις διάφορες χώρες, σε πολιτικά κόμματα...» David Fernbach, *Introduction in Karl Marx: The First International and After Political Writings*; Vol. 3 (New York: Penguin/New Left Review, 1992).

Πίστευε πως σε κάποιες περιπτώσεις (ειδικά στη Βρετανία), οι εργάτες ήταν δυνατόν να πάρουν την εξουσία, με ειρηνικά και νόμιμα μέσα. Το 1880, ο Μαρξ έγραψε την «Εισαγωγή στο Πρόγραμμα του Εργατικού Κόμματος της Γαλλίας», όπου δήλωνε πως με το κόμμα αυτό: «Οι εκλογές παγκοσμίως... από όργανο εξαπάτησης που ήταν μέχρι τώρα, θα μετατραπούν σε όργανο χειραφέτησης» (Fernbach, p. 376-377).

Για τους Γάλλους αναρχικούς της εποχής εκείνης, αυτό φάνηκε τελείως αντίθετο από την επαναστατική εμπειρία της

Παρισινή Κομμούνια. Εξετάζοντας εκ των υστέρων την ιστορία των μαρξιστικών σοσιαλδημοκρατικών κομμάτων, ακόμη και των πιο πρόσφατων όπως των «Ευρωκομμουνιστών» και των «Πράσινων», βλέπουμε πως οι αναρχικοί είχαν απόλυτο δίκιο που απέρριπταν την εκλογολογία.

Ο Γκάμπεργκ, κάνει επίσης λάθος όταν ισχυρίζεται πως: «Οι αναρχικοί πιστεύουν πως το κράτος είναι η πηγή και ο πυρήνας κάθε κακού» ξεχωρίζοντάς το (μονοσήμαντα) από το ταξικό σύστημα της εκμετάλλευσης και τις άλλες μορφές καταπίεσης. Είναι όμως αλήθεια ότι οι αναρχικοί εναντιώνονται στο κράτος (σαν κομμάτι του γενικότερου συστήματος κυριαρχίας) και απορρίπτουν τις θέσεις του Μαρξ για ένα «μεταβατικό» ή «εργατικό» κράτος.

Ο Γκάμπεργκ, σωστά αναφέρει πως ο Μπακούνιν πρόβλεψε ότι μια επανάσταση που χτίζει «ένα παντοδύναμο κεντρικό επαναστατικό κράτος, εξελίσσεται αναπόφευκτα σε στρατιωτική δικτατορία και γίνεται ένας νέος αφέντης». Αυτό βέβαια δεν σημαίνει ότι απορρίπτουμε τον κοινωνικό συντονισμό ή την άμυνα ενάντια στις αντεπαναστατικές δυνάμεις. Όπως έκαναν αργότερα οι αναρχικοί, ο Μπακούνιν υποστήριζε μια ομοσπονδία εργατικών συμβουλίων και συνελεύσεων γειτονιών υποστηριζόμενη από τον ένοπλο λαό (λαϊκή πολιτοφυλακή). Αυτή θα ήταν η αυτό-οργάνωση των εργατών και των συμμάχων τους. Όταν λοιπόν ο Μπακούνιν αντιτίθεται στο κράτος, αντιτίθεται σε έναν γραφειοκρατικό, μιλιταριστικό και κοινωνικά αποξενωμένο μηχανισμό, που θα ηγεμονεύει πάνω στον υπόλοιπο εργαζόμενο πληθυσμό. (Wayne Price, *The Value of Radical Theory; An Anarchist Introduction to Marx's Critique of Political Economy* (Oakland : AK Press, 2013).

Ο Γκάμπεργκ, και πολλοί άλλοι, κριτικάρουν τους αναρχικούς επειδή είναι υπέρ της αποκέντρωσης και των «μικρών» σε κλίμακα επιχειρήσεων και οργανώσεων. Υποστηρίζει ότι: «Ο σοσιαλισμός... πάντα υποστήριζε τα πλεονεκτήματα μεγαλύτερων και τεχνικά αποδοτικότερων επιχειρήσεων». Δηλαδή, οι κρατικοί σοσιαλιστές αποδέχονταν στην πράξη τον καπιταλιστικό

τρόπο εξέλιξης της τεχνολογίας και των επιχειρήσεων, σαν τον πλέον «λογικό» δρόμο για την εκβιομηχάνιση. Όμως ο τρόπος που ο καπιταλισμός εξελίσσει την τεχνολογία και τις μορφές των επιχειρήσεων, δεν αποσκοπεί στην παραγωγή χρήσιμων αγαθών, αλλά στην παραγωγή υπεραξίας. Αυτό τελικά κατέληξε σε μια μαζική περιφρόνηση προς την οικολογία, και στην απαξίωση των πραγματικών δυνατοτήτων του ανθρώπου. Μια απελευθερωτική κοινωνική/σοσιαλιστική επανάσταση θα πρέπει άμεσα να οργανώσει εκ νέου την τεχνολογία προς όφελος της εργατικής αυτό-διαχείρισης και της οικολογικής ισορροπίας. Αυτό το εγχείρημα θα περιλαμβάνει την αναθεώρηση της ροής της εργασίας, την αναθεώρηση των ρόλων όσων διατάζουν και όσων υπακούουν, την αναθεώρηση των στόχων παραγωγής με γνώμονα το τελικό προϊόν, τα ενδιάμεσα προϊόντα, τον αντίκτυπο πάνω στους εργάτες, και το μέγεθος των μονάδων και των υπό-μονάδων της βιομηχανίας.

Ο Γκάμπεργκ ισχυρίζεται ότι σκοπός των αναρχικών είναι να οργανώσουν «μια αποκεντρωμένη συνομοσπονδία μικρών ανεξάρτητων ομάδων». Στην πραγματικότητα, οι αναρχικοί δέχονται την κεντρικότητα όταν αυτό είναι απαραίτητο, και αναζητούν μια ισορροπία ανάμεσα στο «τοπικό» και το «κεντρικό» (αυτό εξ' άλλου σημαίνει «συνομοσπονδία»). Παρόλα αυτά, επιζητούν πάντα την ελαχιστοποίηση της κεντρικότητας, δηλαδή την ελαχιστοποίηση της δύναμης των λίγων που βρίσκονται στο «κέντρο», εις βάρος όλων των άλλων που βρίσκονται στην «περιφέρεια». Οι αναρχικοί είναι ενάντιοι σε κάθε αντιπροσώπευση ή εκπροσώπηση σε μεγάλους οργανισμούς, αλλά αναζητούν να ριζώσουν (και να οργανώσουν) την κοινωνία με άμεσα δημοκρατικές, μικρές ομάδες στις γειτονιές και τους κοινωνικοποιημένους εργασιακούς χώρους.

Ο Γκάμπεργκ, αναφέρει την πρόειδοποίηση του Μπακούιν ότι: «το υποτιθέμενο επιστημονικό σοσιαλιστικό κράτος του Μαρξ, θα είναι το βασιλείο της επιστημονικής inteligenτίας, το πιο αριστοκρατικό, δεσποτικό, αλαζονικό και ελιτίστικο από όλα τα καθεστώτα». Όμως στη συνέχεια παρερμηνεύει αυτή τη θέση, θεωρώντας

πως ο Μπακούνιν έτρεφε «μια βαθιά καχυποψία απέναντι σε κάθε επιστημονική προσέγγιση». Στην πραγματικότητα ο Μπακούνιν έτρεφε μεγάλο θαυμασμό για τα θεωρητικά επιτεύγματα του Μαρξ στον ιστορικό υλισμό και την πολιτική οικονομία. Πολλοί αναρχικοί συμφωνούν με αυτό. (Εγώ, έγραψα ένα βιβλίο το οποίο παρουσιάζει την οικονομική θεωρία του Μαρξ από αναρχική σκοπιά). Αυτό όμως που εννοεί η προειδοποίηση του Μπακούνιν είναι ότι: αν ένα κόμμα διανοούμενων, που νομίζουν πως κατέχουν όλες τις «επιστημονικές» απαντήσεις, πάρει την εξουσία, θα εξελιχθεί σε μια νέα, συλλογική, άρχουσα τάξη!

Ο Μπακούνιν, και άλλοι αναρχικοί, επανειλημμένα προειδοποιούσαν ότι αν το πρόγραμμα του Μαρξ γινόταν πραγματικότητα, αν δηλαδή ένα κεντρικό κράτος αυτάρεσκων θεωρητικών (είτε εργατών, είτε «επιστημόνων» διανοούμενων) έπαιρνε την εξουσία και εθνικοποιούσε και κεντριοποιούσε την οικονομία -το αποτέλεσμα θα ήταν να δημιουργηθεί ένας κρατικός καπιταλισμός, και μια νέα, κολεκτιβοποιημένη άρχουσα τάξη. Ο Γκάμπεργκ, έχει πολλές τέτοιες δηλώσεις διασκορπισμένες στο δοκίμιό του. Για αυτό το λόγο, όπως ο ίδιος παραδέχεται: «Οι επαναστάσεις του 20^{ου} αιώνα εγκαθίδρυσαν προλεταριακά κράτη και καθεστώτα, τα οποία δεν κινήθηκαν ούτε προς την αταξική κοινωνία ούτε προς την α-κρατική κοινωνία». Τουλάχιστον για τη μακρά περίοδο που αυτά τα καθεστώτα διήρκεσαν πριν τελικά καταρρεύσουν και διολισθηθούν ξανά στον παραδοσιακό καπιταλισμό.

Είναι ενδιαφέρον να αντιπαραβάλουμε τις αρνητικές απόψεις που έχει ο Γκάμπεργκ για τον Μπακούνιν, με αυτές του επίσης μαρξιστή Ντέιβιντ Φέρνμπαχ στο βιβλίο του, *Εισαγωγή στα Πολιτικά Κείμενα του Καρλ Μαρξ*:

«Ο Μπακούνιν, παρά τα όποια λάθη του, ήταν ένας κοινωνικός επαναστάτης που στόχευε -όπως και ο Μαρξ- στην ανατροπή του αστικού κράτους και την κατάργηση της ιδιοκτησίας. Η αποχή (από τις εκλογές) που πρόσθευε ο Μπακούνιν, όσο λάθος και αν ήταν, αντανακλούσε τον ενστικτώδη φόβο του μπρος στο ρεφορμιστικό

ξεστράτισμα από τον επαναστατικό στόχο, και στο γραφειοκρατικό χαρακτήρα που θα μπορούσε να πάρει η μετά-επαναστατική κοινωνία... Όσο δίκιο και αν είχε ο Μαρξ... η αντίθεση του Μπακούνιν για τη συμμετοχή της εργατικής τάξης στο αστικό πολιτικό σύστημα, και η προειδοποίησή του για τους κινδύνους που ενέδρευαν στην κατάκτηση της εξουσίας από τους προλετάριους, έθεταν ερωτήματα στα οποία ο Μαρξ ποτέ δεν μπόρεσε να απαντήσει ικανοποιητικά. Έτσι, το ζήτημα του ρεφορμισμού παραμένει κυρίαρχο...» (Fetnbach, p. 50-51).

Ο Φέρνμπαχ παρότι είναι μαρξιστής -και όχι αναρχικός- διακρίνει τις θετικές πλευρές της πολιτικής κληρονομιάς του Μπακούνιν. Αφήνει μάλιστα να εννοηθεί πως οι μαρξιστές έχουν να μάθουν πράγματα από τον αναρχισμό (όπως κι εγώ πιστεύω ότι οι αναρχικοί έχουν να μάθουν από κάποιες πλευρές του μαρξισμού).

Αυτό γίνεται φανερό ιδιαίτερα όταν αναλογιστούμε πως το «πρώτο κύμα» του μαρξισμού κατέληξε στο ρεφορμισμό, την αντεπαναστατικότητα, και στην προ-ιμπεριαλιστική σοσιαλδημοκρατία, ενώ το «δεύτερο κύμα» του μαρξισμού (δηλαδή ο λενινισμός) εξελίχθηκε σε έναν ολοκληρωτικό κρατικό καπιταλισμό, και ύστερα κατέρρευσε. Δεν έχω ακόμη διαβάσει κανένα κείμενο κάποιου μαρξιστή που να δίνει μια ξεκάθαρη εξήγηση γι' αυτό το γεγονός -ενώ οι αναρχικοί το είχαν ήδη προβλέψει όταν το «πρώτο κύμα» του μαρξισμού μόλις άρχιζε!

Δεν πρόκειται να εξετάσω τη μακροσκελή φιλοσοφική ανάλυση του Γκάμπεργκ όσον αφορά τη σκέψη του Μπακούνιν -έτσι όπως αυτός νομίζει πως την αντιλαμβάνεται. Επιμένει πεισματικά να θεωρεί τον Μπακούνιν ατομικιστή και εγωιστή, τη στιγμή που ο Μπακούνιν (και ο Κροπότκιν και άλλοι αναρχο-κομμουνιστές) απέρριπταν τον αναρχο-ατομικισμό, και διαφωνούσαν με τον Γκόντουν ή τον Στίρνερ (που έτσι κι αλλιώς δεν είχαν κάποια επιρροή στο αναρχικό κίνημα). Αυτό όμως είναι δευτερεύον θέμα.

Το βασικό σημείο είναι ότι: όπως ο Μαρξ και ο Ένγκελς, έτσι

και ο Μπακούνιν και όσοι αναρχικοί ακολούθησαν μετά απ' αυτόν, πίστευαν σε μια κοινωνική επανάσταση που θα γινόταν από την εργατική τάξη και όλους τους καταπιεσμένους. Παρόλα αυτά, απέρριπταν το πρόγραμμα του Μαρξ για κατάληψη του κράτους και κεντρικό σχεδιασμό της οικονομίας. Προέβλεψαν -σωστά- ότι αυτό θα οδηγούσε σε μια νέα εκμεταλλευτική τυραννία. Αντί αυτού, υποστήριζαν την αυτό-οργάνωση των εργαζομένων, μέσα από επιτροπές, συμβούλια, συνομοσπονδίες και πολιτοφυλακές, ώστε η κοινωνία να αυτό-διαχειρίζεται δημοκρατικά. Αυτός ο σκοπός δεν έχει ακόμη επιτευχθεί, αλλά σίγουρα αξίζει να παλέψει κανείς γι' αυτόν.

ΕΚ ΝΕΟΥ ΥΠΕΡΑΣΠΙΣΗ ΤΟΥ ΑΝΑΡΧΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ

Ο Χερμπ Γκάμπεργκ, απάντησε συνοπτικά στην κριτική που του έκανα για την επίθεση στον αναρχισμό (και στην κριτική που δέχτηκε από τον Λίαμ Σβένσον). Δεν μπήκε όμως στον κόπο να απαντήσει στα επιχειρήματά μου, αλλά κυρίως επαναλαμβάνει διάφορα στερεότυπα του Στάλιν (ισχυριζόμενος μάλιστα πως οι αναρχικοί είναι «δογματικοί»). Αρχίζει λοιπόν, επαναλαμβάνοντας τις προτάσεις του Λένιν: «...μόλις η σοσιαλιστική εξέγερση επικρατήσει, πρέπει αμέσως να καταργήσει την εξουσία του καπιταλιστικού κράτους και να εγκαθιδρύσει μια νέα μορφή κρατικής εξουσίας -μια δικτατορία της εργατικής τάξης που είναι απαραίτητη για όλη εκείνη τη μεταβατική περίοδο που θα οδηγήσει σε ένα αταξικό και α-κρατικό μέλλον... Αυτό εφάρμοσαν όλες οι επαναστάσεις του 20ού αιώνα...».

Αυτό σημαίνει πως όλες οι δικτατορίες των Κομμουνιστικών Κομμάτων, ήταν «δικτατορίες της εργατικής τάξης» (στις οποίες η εργατική τάξη δεν είχε καμία δύναμη), που εγκαθιδρύθηκαν από «σοσιαλιστικές εξεγέρσεις» (συμπεριλαμβανομένης της κατάκτησης της Ανατολικής Ευρώπης και της Βόρειας Κορέας από τον Κόκκινο Στρατό). Σαν στρατηγικό πρόγραμμα, αυτό έρχεται σε πλήρη αντίθεση με τις προβλέψεις των αναρχικών

οι οποίοι έλεγαν πως τέτοια νέα κράτη που θα εθνικοποιήσουν όλη τη βιομηχανία, δεν πρόκειται «να οδηγήσουν σε ένα αταξικό και α-κρατικό μέλλον». Αντίθετα, θα δημιουργήσουν μια γραφειοκρατική άρχουσα τάξη που θα διοικεί μια οικονομία κρατικού καπιταλισμού. Τελικά, ποιος αποδείχτηκε πως είχε δίκιο;

Ο Γκάμπεργκ, διαμαρτύρεται πως δεν ανέφερα «κάτι για την πραγματική ιστορία αυτών των επαναστάσεων». Στην πραγματικότητα έγραψα: «Σε όλες αυτές τις χώρες η εργατική τάξη δεν έπαιξε κυρίαρχο ρόλο στην επανάσταση (με εξαίρεση τη Σοβιετική Ένωση), και σε όλες αυτές τις χώρες οι εργάτες (και οι αγρότες) δεν είχαν κανέναν έλεγχο πάνω στην κυβέρνηση. Στην πραγματικότητα, οι εργάτες και οι αγρότες αυτών των "προλεταριακών χωρών", έπεσαν θύματα άγριας εκμετάλλευσης, καταπιέστηκαν βάνουσα, και σε πολλές περιπτώσεις δολοφονήθηκαν κατά εκατομμύρια». Αυτό συνέβη, μέχρις ότου οι ίδιες οι ανεπάρκειες του συστήματος οδήγησαν στην κατάρρευση και στην επιστροφή στον παραδοσιακό καπιταλισμό.

Αυτό είναι ή όχι αλήθεια; Απαντώντας ο Γκάμπεργκ, ισχυρίζεται πως αυτές οι κρατικές επαναστάσεις είχαν προβλήματα διότι «έγιναν κάτω από οπισθοδρομικές φεουδαρχικές συνθήκες, και ήταν περικυκλωμένες από παντοδύναμα καπιταλιστικά έθνη». Αυτό είναι αλήθεια. Όμως ο ίδιος ο Στάλιν ήταν που διακήρυξε ότι το Κόμμα του θα «έχτιζε το σοσιαλισμό σε μια και μόνη χώρα». Ο Στάλιν και ο Μάο ισχυρίστηκαν πως μπορούσαν να εγκαθιδρύσουν το σοσιαλισμό σε οπισθοδρομικά και απομονωμένα έθνη.

Ο Γκάμπεργκ, προχωρά παραπέρα, σημειώνοντας πως οι σοσιαλδημοκράτες, οι φιλελεύθεροι και οι συντηρητικοί ήταν επίσης αντίθετοι στις δικτατορίες των Κομμουνιστικών Κομμάτων. (Θυμίζω πως οι Ναζί και οι φασίστες υποστήριζαν επίσης φανατικά τις μονοπρόσωπες και μονοκομματικές δικτατορίες). Έπειτα, αναφέρει πως οι Καναδοί τουρίστες εντυπωσιάστηκαν από την Κούβα! (Θυμίζω πως δεν γνωρίζουμε τι πιστεύει ο λαός της Κούβας, αφού δεν υπάρχει ούτε ελευθερία

του λόγου, ούτε η ελευθερία του «συνεταιρίζεσθαι», ούτε το δικαίωμα να επιλέγει τους εκπροσώπους του ώστε να μάθουμε τις απόψεις του).

Το μόνο πράγμα που (ο Γκάμπεργκ) δεν λέει, είναι πως οι περιγραφές που κάνω για τη Σοβιετική Ρωσία, την Κίνα του Μάο και τις χώρες δορυφόρους της Ανατολικής Ευρώπης είναι αναληθείς.

Πραγματικά, δεν τον ενδιαφέρει καθόλου ότι οι εργάτες και οι αγρότες της Σοβιετικής Ρωσίας, της Κίνας και της Κούβας, δεν έχουν κανέναν έλεγχο ούτε στην οικονομία τους, ούτε στο κράτος, και κυβερνούνται από μια γραφειοκρατική τάξη. Για τον Γκάμπεργκ, και για πολλούς μαρξιστές σαν κι αυτόν, αυτό θεωρείται «σοσιαλισμός», αυτό θεωρείται «μαρξισμός», και αυτό θα ήθελαν να επικρατήσει στις ΗΠΑ και παντού. Όπως ο ίδιος λέει: «Αυτές οι διαφορές μεταξύ αναρχισμού και επαναστατικού μαρξισμού είναι τόσο θεμελιώδεις ώστε δεν έχω κάτι περισσότερο να πω». Ισχυρίζεται επίσης, πως οι αναρχικοί και οι μαρξιστές μπορούν ενδεχομένως να συνεργαστούν σε επιμέρους θέματα. Αυτό είναι αλήθεια, αφού και οι δύο είμαστε εναντίον της καπιταλιστικής τάξης των ΗΠΑ. Όμως η «θεμελιώδης» διαφορά μας δεν είναι σε όσα θέλουμε να γκρεμίσουμε, αλλά σε όσα θέλουμε να χτίσουμε!

Ο ΡΕΦΟΡΜΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΓΚΑΜΠΕΡΓΚ

Παρόλα αυτά, ο Γκάμπεργκ κάνει μια ενδιαφέρουσα στροφή στο τέλος των παρατηρήσεών του. Σημειώνει πως ο βιομηχανικός καπιταλισμός «μάς φέρνει αντιμέτωπους με μια άνευ προηγουμένου περιβαλλοντική κρίση που απειλεί την ίδια την ύπαρξη του ανθρώπινου είδους». Μια «σοσιαλιστική επανάσταση είναι η μόνη προφανής λύση» (αλήθεια -αν αφήσουμε στην άκρη τι ακριβώς εννοεί «σοσιαλιστική επανάσταση»). Επειδή όμως τα περιθώρια στενεύουν, προτείνει «ένα διαταξικό κίνημα για τη σωτηρία των έμβιων όντων». Σε αυτό το κίνημα μας καλεί «να συμμετέχουμε όλοι».

Τι ακριβώς σημαίνει «διαταξικό κίνημα»;

Μπορεί να σημαίνει ότι η εργατική τάξη θα συμμαχήσει με όλες τις δυνάμεις της μεσαίας τάξης (εργάτες με γραβάτες, μαγαζάτορες, μικρούς επιχειρηματίες), τους φτωχούς ανέργους, και τους μικρούς αγρότες (που μπορεί να μην υπάρχουν πια στις ΗΠΑ, αλλά υπάρχουν εκατομμύρια παγκοσμίως). Φυσικά οι αναρχικοί επαναστάτες πάντα στήριζαν και συνεχίζουν να στηρίζουν κάτι τέτοιο.

Μπορεί όμως να σημαίνει πως αν κάποιο κομμάτι της άρχουσας τάξης προτείνει κάτι που θα επιβραδύνει την κλιματική αλλαγή (ας πούμε μια καλύτερη περιβαλλοντική διαχείριση ή αυστηρότερους περιβαλλοντικούς κανόνες), οι ριζοσπάστες θα το στηρίξουν. Αυτό φαίνεται λογικό.

Όμως όταν οι μαρξιστές χρησιμοποιούν τέτοια γλώσσα, αυτό σημαίνει μια στρατηγική συμμαχία με κάποια «προοδευτική» πτέρυγα της καπιταλιστικής άρχουσας τάξης. Όπως για παράδειγμα, το να συνεργαστούν με τον Ομπάμα και τους Δημοκρατικούς. Αυτό έρχεται σε πλήρη αντίθεση με όσα έλεγε στην αρχή ο Γκάμπεργκ, για τη λενινιστική άποψη της ανατροπής του καπιταλιστικού κράτους και την αντικατάστασή του με ένα νέο κράτος. Αντιπροσωπεύει όμως το χαρακτηριστικό ελιτισμό και κρατισμό αυτής της άποψης. Αυτού του τύπου ο ρεφορμισμός χαρακτήριζε την πολιτική του Κομμουνιστικού Κόμματος των ΗΠΑ, και των υπόλοιπων ιμπεριαλιστικών χωρών από τη δεκαετία του 1930 μέχρι σήμερα.

Οι αναρχικοί επαναστάτες πρέπει να ξεσκεπάσουν και να αποδομούν τη φιλελεύθερη πτέρυγα της καπιταλιστικής άρχουσας τάξης. Οι αναρχικοί πρέπει να καταδεικνύουν ότι αυτοί οι πολιτικοί μπορεί να λένε κάποια σωστά πράγματα για την οικολογική κρίση (αντίθετα με την καθολική άρνηση της παραδοσιακής δεξιάς) αλλά κάνουν ελάχιστα ή δεν κάνουν τίποτε στην πράξη. Η κλιματική και οικολογική κρίση δημιουργήθηκε και συντηρείται από τον καπιταλισμό, το σύστημα που αυτοί ακόμη υποστηρίζουν. Στο βαθμό λοιπόν που η οικολογική καταστροφή μπορεί να επιβραδυνθεί

-χωρίς επανάσταση- αυτό θα γίνει μέσα από μαζικούς αγώνες ενάντια στους καπιταλιστές και το κράτος τους, και όχι μέσα από κάποια «αριστερή συμμαχία» με κάποια πτέρυγα της υπεύθυνης για την οικολογική καταστροφή καπιταλιστικής άρχουσας τάξης.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΑΣ

Η ΑΝΑΡΧΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

(2006)

ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΤΟΥ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΟΥ ΑΝΑΡΧΙΣΜΟΥ

Πολλές συζητήσεις γίνονται για το νόημα της «επανάστασης», και εάν αυτή είναι πραγματοποιήσιμη. Πρέπει οι επαναστάτες να στηρίζουν μεταρρυθμίσεις; Πρέπει να έχουμε αιτήματα από το κράτος; Πρέπει μια επανάσταση να είναι βίαιη;

Την εποχή του Ιησού, κάποιος ευγενής επισκέφθηκε τον διάσημο ραβίνο Χιλέλ και του δήλωσε πως θα ασπαζόταν τον Ιουδαϊσμό, αν ο Χιλέλ μπορούσε να του εξηγήσει τη θρησκεία του, όση ώρα αυτός θα στεκόταν στο ένα πόδι. Ο Χιλέλ, αντί να τον πετάξει έξω, του απάντησε: «Μην κάνεις στους άλλους, αυτό που δεν θες να κάνουν σε σένα! (μια εκδοχή του Χρυσού Κανόνα). Αυτός είναι ο Νόμος! Όλα τα άλλα, είναι συμπληρωματικά».

Εάν αντίστοιχα κάποιος ερχόταν και με προκαλούσε να του εξηγήσω με δυο λόγια την πολιτική θεωρία που ασπάζομαι εγώ και οι σύντροφοί μου, όση ώρα αυτός θα στεκόταν στο ένα πόδι, θα του έλεγα: «Το πρόγραμμά μας είναι η αναρχική επανάσταση!» ή θα του έλεγα: «Σκοπός μας, η ελευθεριακή-σοσιαλιστική επανάσταση!» ή «Η διεθνής προλεταριακή επανάσταση-η επανάσταση της παγκόσμιας εργατικής τάξης και των όπου γης καταπιεσμένων!» (τα θεωρώ ταυτόσημα). Όλα τα υπόλοιπα, όσο σημαντικά και αν είναι, είναι συμπληρωματικά:

προστιθέμενη αξία και εκμετάλλευση, η φύση του κράτους, ο ρόλος της οικογένειας κλπ.

Ο όρος «επανάσταση» συχνά χρησιμοποιείται για να δηλώσει μια δραστική κοινωνική αλλαγή. Για τον πολύ κόσμο, είναι μια φρικτή προοπτική, που σημαίνει αιματοχυσία και ακατάσχετη βία. Παραδόξως, ζω σε μια χώρα (ΗΠΑ) η οποία καυχιέται πως δημιουργήθηκε ύστερα από μια επανάσταση. Δυστυχώς ο όρος «επανάσταση», χρησιμοποιείται και για ασήμαντους λόγους, όταν θέλουμε να περιγράψουμε μια μεγάλη αλλαγή, ενώ χρησιμοποιείται επίσης συχνά στις διαφημίσεις διαφόρων προϊόντων και υπηρεσιών που μιλούν για μια «τραπεζική επανάσταση!» ή μια «επανάσταση στην αυτοκίνηση!» ή ένα «επαναστατικό κραγιόν!»

Η λέξη «επανάσταση» προέρχεται από το επ-ανίστημι (επ-ανίσταμαι), «ανατρέπω και ξαναστέκομαι». Στην πραγματικότητα, σημαίνει «τα πάνω κάτω». Σημαίνει λοιπόν πως ανατρέπω την άρχουσα τάξη, ώστε να αντικατασταθεί από την τάξη που βρισκόταν «υπό» –με τις απαραίτητες αλλαγές των κοινωνικών δομών. Δια μέσου της Ιστορίας, οι επαναστάσεις αντικαθιστούσαν τη μια άρχουσα τάξη με μια άλλη, ακόμη και όταν τα νέα αφεντικά χρησιμοποιούσαν τις μάζες σαν εργαλείο για την ανατροπή των παλιών αφεντικών –και συχνά έδιναν κάποια προνόμια στον εργαζόμενο λαό.

Η αναρχική επανάσταση αναμένεται να είναι η πιο ριζοσπαστική επανάσταση, όχι μόνον ανατρέποντας την άρχουσα (καπιταλιστική) τάξη, αλλά ανατρέποντας την ύπαρξη κάθε έννοιας άρχουσας τάξης δια παντός. Δεν θα αντιπροσωπεύει την ανατροπή μιας μειονότητας από μια άλλη μειονότητα, αλλά την ανατροπή της μειονότητας των καπιταλιστών από τη συντριπτική πλειονότητα του κόσμου. Η εργατική τάξη με την κατάληψη της εξουσίας, θα σημάνει το τέλος των τάξεων, και κάθε καταπιεστικού κοινωνικού διαχωρισμού. Έτσι η ύπαρξη ενός κοινωνικού στρώματος που κάνει μόνιμα την εργασία όλου του κόσμου, και η ύπαρξη ενός άλλου κοινωνικού στρώματος

το οποίο διευθύνει, αποφασίζει και εκμεταλλεύεται το μόχθο του άλλου, θα χαθούν δια παντός.

Η επανάσταση είναι το πλέον δημοκρατικό γεγονός που υπάρχει. Είναι η έφοδος των μαζών στο πεδίο της ιστορίας! Μια αναρχική επανάσταση θα προκύψει όταν οι εργαζόμενοι αποφασίσουν ότι δεν χρειάζεται να εξαρτώνται από τους εξουσιαστές, ούτε από σοφές ελίτ, που να τους λένε τι να κάνουν. Όταν οι άνθρωποι αποφασίσουν να βασίζονται στον εαυτό τους και στους άλλους ανθρώπους. Θα προκύψει όταν οι άνθρωποι αποφασίσουν να τελειώσουν μια και καλή με τα αφεντικά. Όταν αποφασίσουν να τελειώσουν μια και καλή με τη διάκριση εξουσιαστή και εξουσιαζόμενου.

ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΙΣ ΕΓΙΝΑΝ

Αν ρίξουμε μια ματιά στις ΗΠΑ, και άλλες βιομηχανικές (ιμπεριαλιστικές) χώρες, θα γίνει σαφές πως είμαστε ακόμη πολύ μακριά από κάθε είδους κοινωνική επανάσταση. Οι εργαζόμενοι, σε γενικές γραμμές αποδέχονται το καπιταλιστικό σύστημα. Η ευημερία -σε γενικές γραμμές- συνεχίζεται. Οι ΗΠΑ φαίνεται πως επικράτησαν της Σοβιετικής Ένωσης, που κάποτε δήλωνε πως αντιπροσώπευε το «σοσιαλισμό» και τον «κομμουνισμό». Οι ιδεολόγοι της αστικής τάξης διακήρυξαν με επισημότητα το «Τέλος της Ιστορίας», και τη «Νέα Τάξη Πραγμάτων». Αυτό τουλάχιστον δήλωναν, μέχρις ότου ο πόλεμος στο Ιράκ έδειξε πως η απεριόριστη ιμπεριαλιστική δύναμη των ΗΠΑ, έχει κι αυτή τα όριά της.

Γνωρίζουμε πως κάποτε ΕΓΙΝΑΝ μεγάλες επαναστάσεις που τάραξαν τον κόσμο συθέμελα. Μετρημένες στα δάχτυλα -γιατί τις περισσότερες φορές οι άνθρωποι κάνουν αυτό που νιώθουν πως θέλουν να κάνουν, συμβιβάζονται με αυτό που πρέπει να συμβιβαστούν, και τέλος πάντων, κάνουν ότι καλύτερο μπορούν. Όμως κάθε τόσο, η αστάθεια των υφιστάμενων συνθηκών ταρακουνά τον κόσμο συθέμελα τόσο, έτσι ώστε να τολμήσει να ονειρευτεί έναν καλύτερο

κόσμο. Τότε οι άνθρωποι εξεγείρονται και «εφορμούν στον ουρανό». Δεν είναι λίγες οι φορές που οι επαναστατημένοι άνθρωποι γεύτηκαν την ήττα. Κάποτε όμως πέτυχαν, ακόμη και αν αυτό απλά σήμαινε πως αντικατέστησαν μια ελίτ με μια λιγότερο καταπιεστική ελίτ –δηλαδή μια καλύτερη νέα ελίτ. Το καπιταλιστικό σύστημα που ζούμε σήμερα, ήλθε στην εξουσία μετά από μια σειρά επαναστάσεων που μερικές φορές αποκαλούνται «Ατλαντικές Επαναστάσεις». Σε αυτές συμπεριλαμβάνονται, η επανάσταση στην Αγγλία(του Κρόμγουελ και άλλων), η επανάσταση στην Αμερική, η επανάσταση στη Γαλλία, η επανάσταση στη Λατινική Αμερική (του Μπολιβάρ και άλλων), και κυρίως η γενικευμένη επανάσταση στην Ευρώπη του 1848, η οποία απέτυχε. Οι αστικές-δημοκρατικές επαναστάσεις είναι που δημιούργησαν τον σημερινό κόσμο. Η όποια δημοκρατία και ελευθερία, και τα όποια προνόμια εκβιομηχάνισης προσφέρει ο καπιταλισμός, οφείλονται σε αυτές τις λαϊκές επαναστάσεις.

Πολιτική αστάθεια, επανάσταση, προ-επανάσταση, και μια σειρά κοινωνικών αναταράξεων χαρακτηρίζουν τα πρόσφατα γεγονότα. Όμως γρήγορα ξεχνάμε, αφού η παγκόσμια ιστορία κινείται αργά, και χρειάζονται γενιές για να βιωθούν (οι κοινωνικές) αλλαγές, που σπάνια ξεσπούν σε εκρήξεις. Μελετώντας την ιστορία μαθαίνουμε πως τα πράγματα δεν ήταν πάντα έτσι όπως τα βρήκαμε, και πως δεν θα παραμείνουν έτσι πολύ ακόμη. Οι επαναστάτες μοιάζουν με γεωλόγους που μελετούν τα διάφορα στρώματα των τεκτονικών πλακών και προβλέπουν πως κάποια μέρα θα γίνει ένας μεγάλος σεισμός στην Καλιφόρνια –ακόμη και αν δεν είναι σε θέση να προσδιορίσουν το πότε.

Σε λίγο θα κλείσω τα εξήντα. Στην αρχή, ήμουν πολύ νέος για να γνωρίζω την επανάσταση στην Κίνα, ή το πώς η Ινδία απέκτησε την ανεξαρτησία της. Ούτε γνώριζα τις εθνικές επαναστάσεις που έγιναν στην Αφρική, παρά μόνον αυτές που έγιναν αργότερα στην Αγκόλα, τη Μοζαμβίκη και τη Νότια Αφρική. Γνώριζα για την επανάσταση στην Κούβα, και τον

εθνικοαπελευθερωτικό πόλεμο στο Βιετνάμ, την επανάσταση στην Πορτογαλία, τον αγώνα για τα πολιτικά δικαιώματα των μαύρων στις ΗΠΑ, για το κίνημα απελευθέρωσης των γυναικών, και το κίνημα απελευθέρωσης των ομοφυλοφίλων. Συμμετείχα στο αντί-πολεμικό κίνημα της δεκαετίας του 1960, και στη γενικότερη ριζοσπαστικοποίηση που άλλαξε δραστικά την κουλτούρα μας. Αργότερα, είδα την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης, τις εξεγέρσεις στην Αν. Ευρώπη, την κατάρρευση του φασισμού στην Ισπανία, την ανατροπή του Σάχη της Περσίας, και το τέλος του απαρτχάιντ στη Νότια Αφρική. Τα καθεστώτα αυτά -που τότε φαίνονταν ακατάβλητα- τώρα έχουν εξαφανιστεί. Μπορεί σε όλες αυτές τις χώρες τα προβλήματα να παραμένουν, όμως τουλάχιστον τώρα, ο αγώνας έχει μπει σε άλλη βάση.

Διηγήθηκα την ιστορία αποτυχημένων ή εν μέρει πετυχημένων επαναστάσεων και μαζικών αγώνων, όχι για να ισχυριστώ πως μια εργατική κοινωνική αναρχική επανάσταση ΠΙΡΕΠΕΙ να γίνει, ή είναι «αναπόφευκτη» όπως θα έλεγαν κάποιοι μαρξιστές. Αλλά για να δείξω ότι από όλα αυτά, δεν μπορεί να βγει το ασφαλές συμπέρασμα ότι η επανάσταση ΔΕΝ θα γίνει. Η Ιστορία δεν τελείωσε. Αλλαγές θα γίνουν, είτε θετικές είτε αρνητικές. Όπως έγραψε κάποτε η Ρόζα Λούξεμπουργκ: «Όλες οι επαναστάσεις αποτυγχάνουν, εκτός από την τελευταία!»

Ανά εποχές, ο καπιταλισμός μπορεί να είναι λιγότερο ή περισσότερο σταθερός και κερδοφόρος, τουλάχιστον στις ιμπεριαλιστικές χώρες του κόσμου. Έτσι μπορούν να κερδηθούν σχετικά οφέλη όπως έγινε μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο -με τη γενιά των baby boomers- στα τέλη της δεκαετίας του 1960. Μετά τον πόλεμο η εργατική τάξη κατάφερε να αυξήσει σημαντικά το βιοτικό της επίπεδο, τουλάχιστον στα ιμπεριαλιστικά κράτη. Ο φασισμός είχε νικηθεί και η δημοκρατία είχε επικρατήσει (τουλάχιστον στις ιμπεριαλιστικές χώρες). Ακόμη και τα καταπιεσμένα έθνη κέρδισαν κάποια πολιτική ανεξαρτησία, και μερικά από αυτά, κέρδισαν μια κάποια εκβιομηχάνιση -κατά τα φαινόμενα τουλάχιστον.

Παρόλα αυτά, η βασική κριτική του καπιταλισμού (όπως δομήθηκε από τον ελευθεριακό μαρξισμό, αλλά και τον αναρχισμό) είναι ακόμη επίκαιρη. Ο καπιταλισμός δεν έχει τη δυνατότητα (ούτε τη θέληση) να δώσει σταθερά ευεργετήματα στην εργατική τάξη και τους φτωχούς. Η οικονομική και βιομηχανική ανάπτυξη του «Τρίτου Κόσμου» παραμένει άνιση, ετεροβαρής και στρεβλή. Η παγκόσμια οικονομία έχει καθοδική πορεία και πιθανότατα οδηγείται σε κατάρρευση. Οι πόλεμοι συνεχίζονται, και η εξάπλωση των πυρηνικών όπλων μεγαλώνει τον κίνδυνο ενός πυρηνικού πολέμου. Η οικολογική-περιβαλλοντική καταστροφή μας απειλεί όλους με αφανισμό. Η δέσμευση του καπιταλισμού απέναντι στη δημοκρατία είναι εύθραυστη και εύκολα μπορεί να στραφεί σε απολυταρχική διακυβέρνηση. Το πρόγραμμά μας είναι η κοινωνική-αναρχική επανάσταση, όχι απλά επειδή θα είναι κάτι καλό, αλλά γιατί **ΧΡΕΙΑΖΟΜΑΣΤΕ** μια αναρχική επανάσταση. Για να θυμηθούμε πάλι τη Ρόζα Λούξεμπουργκ, οι εναλλακτικές είναι: «σοσιαλισμός ή βαρβαρότητα».

ΠΡΕΠΕΙ ΟΙ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΕΣ ΝΑ ΖΗΤΟΥΝ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΙΣ;

Συνήθως, οι περισσότεροι αγώνες δίνονται για βελτιώσεις εντός του υπάρχοντος συστήματος: ψηλότερους μισθούς, καλύτερες συνθήκες δουλειάς, δημόσια υγεία και κοινωνική ασφάλιση, αντιρατσιστικούς νόμους και πολιτικές ενίσχυσης των μειονοτήτων και των γυναικών, το δικαίωμα ίδρυσης σωματείων, προστασία από την αστυνομική αυθαιρεσία, προστασία του περιβάλλοντος, το σταμάτημα του εκάστοτε πολέμου, κλπ. Κανένα από αυτά τα αιτήματα δεν αμφισβητεί την ύπαρξη του κράτους και του καπιταλισμού. Υπάρχει μάλιστα η γνωστή ιστορία των αριστεριστών που για να δείξουν πόσο «επαναστάτες» είναι, αρνούνται να στηρίξουν αυτά τα αιτήματα ή ακόμα και εναντιώνονται σ' αυτά θεωρώντας τα κατευναστικά και παρηγορητικά. Τέτοιες απόψεις ακούς από

πολλούς σήμερα. Υπάρχουν επίσης πολλοί αναρχικοί οι οποίοι αντιτίθενται στην ύπαρξη των σωματείων (ιδίως όταν δεν είναι «επαναστατικά σωματεία»), αφού τα σωματεία κάνουν συμφωνίες με τους καπιταλιστές αντί να τους ανατρέψουν! Υπάρχουν επίσης ακραίοι οι οποίοι δεν θέλουν να υπερασπίζονται το βιοτικό επίπεδο των Αμερικανών εργατών, μέχρις ότου οι εργάτες στις ΗΠΑ να γίνουν τόσο φτωχοί όσο οι εργάτες των καταπιεσμένων χωρών. Και τέλος αναφέρω και τους «πρωτογονιστές» που θέλουν να γυρίσουμε όλοι στο επίπεδο του προ-πολιτισμού των κυνηγών-τροφοσυλλεκτών.

Η επαναστατική-αναρχική τάση στην οποία ανήκω ΥΠΟΣΤΗΡΙΖΕΙ τους αγώνες για μεταρρυθμίσεις. Είμαστε κομμάτι της εργατικής τάξης και του μέσου (γενικού) πληθυσμού και όχι μια ηθικά ανώτερη μειονότητα η οποία είναι υπεράνω και κριτικάρει όλους τους άλλους. Όσο είμαστε αναγκασμένοι να ζούμε κάτω από τον καπιταλισμό, πιστεύουμε ότι είναι καλό και σωστό, ο λαός να τρέφεται καλύτερα και να έχει περισσότερες ανέσεις. Ο λαός έχει το δικαίωμα να θέλει να ζει καλύτερα, και τουλάχιστον τα παιδιά του να μην αναγκάζονται να πηγαίνουν στο στρατό για να σκοτώσουν ή να σκοτωθούν. Ο λαός δεν πρέπει να περιμένει την επανάσταση για να παλέψει για κάποιες μικρές βελτιώσεις στη ζωή του, και εκ των πραγμάτων δεν περιμένει. Αυτό συμβαίνει ειδικά στις μακροχρόνιες μη-επαναστατικές περιόδους μεταξύ των επαναστάσεων.

Το θέμα είναι ΜΕ ΠΟΙΟ ΤΡΟΠΟ παλεύουμε για μεταρρυθμίσεις. Το κλειδί, η ανυποχώρητη στρατηγική επιλογή μας, είναι πως: ΔΕΝ ΔΕΧΟΜΑΣΤΕ ΤΑ ΟΡΙΑ ΤΟΥ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΥ. Όταν τα αφεντικά διακηρύσσουν πως δεν μπορούν να κάνουν αυξήσεις και αντίθετα απαιτούν περικοπές μισθών, ή όταν το κράτος λέει πως δεν μπορεί να στήριξει τη δημόσια υγεία, οι περισσότεροι συνδικαλιστές συμβιβάζονται. Αυτοί οι «ηγέτες» της εργατικής τάξης δηλώνουν πως δεν έχουν την πρόθεση να πτωχεύσουν την εταιρεία ή να ξετινάξουν τον κυβερνητικό προϋπολογισμό. Αυτό θεωρείται «ρεαλισμός».

Κατά τη γνώμη μας, κάθε άρχουσα τάξη κάνει μια συμφωνία με την εργατική της τάξη. Στις ΗΠΑ, οι καπιταλιστές έχουν πλούτη που ξεπερνούν κατά πολύ τα πλούτη των αρχαίων βασιλέων. Σε αντάλλαγμα παραχώρησαν στους εργάτες ένα σχετικά υψηλό βιοτικό επίπεδο (περίπου όπως το βιοτικό επίπεδο στη Σκανδιναβία) και έναν σχετικά βαθμό ελευθερίας και δημοκρατίας (αυτά τα προνόμια δόθηκαν κυρίως στον λευκό πληθυσμό, βέβαια). Παρομοίως, οι κυβερνώντες στην πρώην Σοβιετική Ένωση είχαν απεριόριστη δύναμη και πλούτο, και ως αντάλλαγμα παρείχαν στους εργάτες τους εγγυημένες εργασίες, σπίτια, και δημόσια υγεία, αν και όλα αυτά ήταν σχετικά χαμηλής ποιότητας.

Όταν οι καπιταλιστές άρχισαν να επιβουλεύονται το βιοτικό επίπεδο των εργατών – πράγμα που γίνεται εδώ και μια δεκαετία – αμέσως υποδείξαμε πως αθετούν την κοινωνική τους υπόσχεση. Εάν δεν είναι σε θέση να εγγυηθούν ευημερία και ελευθερία για όλους σε αυτή την υψηλά βιομηχανοποιημένη χώρα, ας αφήσουν κάποιον άλλο να κάνει κουμάντο – δηλαδή τους εργάτες. Αν η εταιρεία επικαλείται πτώχευση, ας αφήσει τους εργάτες να δουν τα λογιστικά βιβλία και τις μεθόδους παραγωγής. Αν τα αφεντικά δεν μπορούν να διαχειριστούν την εταιρεία και να πληρώσουν τους εργάτες, τότε πρέπει να γίνει απαλλοτρίωση και η επιχείρηση (είτε είναι γραφείο, ναυπηγείο, ή ότι άλλο) να διοικηθεί από τους εργάτες και την κοινότητα. Το κράτος ισχυρίζεται πως δεν μπορεί να πληρώσει για δημόσιες υπηρεσίες (μη ξεχνάμε πως άφησε στην τύχη της ολόκληρη την πόλη της Νέας Ορλεάνης). Ας αντικαταστήσουμε λοιπόν το κράτος με ένα δίκτυο κοινωνικών υπηρεσιών. Εν τω μεταξύ, όμως, δεν δεχόμαστε ούτε περικοπές μισθών, ούτε περικοπές των κοινωνικών υπηρεσιών. Αποκηρύσσουμε μάλιστα τους ηγέτες των συνδικάτων και τους υποστηριζόμενους από τα συνδικάτα πολιτικούς οι οποίοι αποδέχονται την επίθεση στους εργάτες.

Το ίδιο πρέπει να συμβεί και σε άλλα θέματα. Όταν για παράδειγμα η κυβέρνηση των ΗΠΑ «εγκλωβίζεται» σε

κάποιον πόλεμο, όπως συμβαίνει και τώρα, οι φιλελεύθεροι Δημοκρατικοί σκέφτονται πώς θα απεμπλακούν από αυτόν, χωρίς να χάσει όμως η χώρα τα ιμπεριαλιστικά της κεκτημένα. Οι «ηγέτες» του κινήματος ειρήνης, ενδιαφέρονται πώς να εκλέξουν αστούς πολιτικούς στην εξουσία, και πώς να τους πείσουν να ακολουθήσουν πιο «ήπιες» πολιτικές. Εμείς, αντίθετα, απορρίπτουμε συνολικά τις πολιτικές των εθνικών κρατών, του ιμπεριαλισμού, και τις εξουσιαστικές πολιτικές που διαχωρίζουν «εμάς» από τους «άλλους», απαιτούμε την άμεση αποχώρηση των αμερικανικών δυνάμεων από παντού, και εναντιωνόμαστε στη στρατιωτική δύναμη των ΗΠΑ.

Αυτός ο προσανατολισμός συμβαδίζει με μια στρατηγική προσέγγιση των κινημάτων των εργατών και των καταπιεσμένων. Οι αναρχικοί εργάτες υποστηρίζουν πάντα τη μαχητικότητα και την ανεξαρτησία της εργατικής τάξης. Σε κάθε δεδομένη περίπτωση σκεφτόμαστε πώς να αυξήσουμε τη μαχητικότητα και την ανεξαρτησία, πώς να κινητοποιήσουμε τον κόσμο να αγωνιστεί σκληρά και πιο αποτελεσματικά ενάντια στους εξουσιαστές. Όσο πιο μαχητικός, ανεξάρτητος και δημοκρατικός -δηλαδή επαναστατικός- είναι ο αγώνας, τόσο πιο πιθανό είναι οι εξουσιαστές να παραχωρήσουν μεταρρυθμίσεις. Η ύπαρξη μιας επαναστατικής πτέρυγας του κινήματος, αυξάνει τις πιθανότητες τα αφεντικά να συναλλαχθούν με τους μεταρρυθμιστές (αυτό απέδειξε ο Μάλκομ Χ στο κίνημα για τα Πολιτικά Δικαιώματα). Ακόμα, λοιπόν, και σε μια περίοδο που μόνον μεταρρυθμίσεις μπορούν να κερδηθούν, ένα επαναστατικό κίνημα είναι απαραίτητο.

Οι επαναστάτες υποστηρίζουν τους αγώνες για μεταρρυθμίσεις, επειδή είναι αγώνες. Οτιδήποτε κινητοποιεί το λαό ενάντια στους εξουσιαστές του είναι καλό. Οτιδήποτε ενισχύει την αυτοπεποίθηση και τη θέληση για αγώνα, είναι καλό. Οι επαναστάσεις, δεν ξεκινούν σαν επαναστάσεις. Ξεκινούν σαν ταξικοί αγώνες.

Η διάκριση μεταξύ μεταρρύθμισης και επανάστασης δεν είναι κατ' ανάγκην τόσο απόλυτη, εξαρτάται από τις συνθήκες.

Σε περιόδους σταθερότητας και ευημερίας οι ρεφορμιστικοί αγώνες αξίζουν μόνον σαν παρακαταθήκη για το μέλλον. Όμως σε περιόδους που το σύστημα αντιμετωπίζει δυσκολίες –όπως τώρα- τότε τα ρεφορμιστικά αιτήματα μπορεί να πυροδοτήσουν επαναστατικούς ξεσηκωμούς. Αυτό έχει γίνει και ξαναγίνει κατά τη διάρκεια πολλών επαναστάσεων (ενδεικτικά αναφέρω τον αγώνα ενάντια στο φόρο που έβαλαν οι Βρετανοί στο τσάι που τελικά επέσπευσε την επανάσταση των ΗΠΑ, ή τη διαμαρτυρία των γυναικών της εργατικής τάξης που ζήτησαν ψωμί και πυροδότησε την επανάσταση στη Ρωσία).

ΠΡΕΠΕΙ ΟΙ ΑΝΑΡΧΙΚΟΙ ΝΑ ΥΠΟΣΤΗΡΙΖΟΥΝ ΡΕΦΟΡΜΙΣΤΙΚΑ ΑΙΤΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ;

Οι μαρξιστές και οι σοσιαλδημοκράτες απαιτούν μεταρρυθμίσεις μέσω του κράτους. Πιστεύουν πως ο κρατισμός είναι η λύση: είτε μια κρατική οικονομία, είτε μια καπιταλιστική οικονομία όπου υπάρχει ισχυρή κρατική ρύθμιση και παρέμβαση. Οι αναρχικοί ήταν πάντα αντίθετοι στα κρατικά-καπιταλιστικά προγράμματα. Το κράτος είναι ακόμη ένα καπιταλιστικό εργαλείο καταπίεσης. Δεν μπορεί να είναι τίποτε άλλο. Θέλουμε να το συντρίψουμε, και όχι να το ενισχύσουμε.

Παρόλα αυτά, ενώ το κράτος δεν είναι καλύτερο από τις ιδιωτικές εταιρείες, δεν είναι και απαραίτητα χειρότερο. Η στάση μας απέναντι στις μεταρρυθμίσεις του κράτους πρέπει να έχει τακτικό και όχι αξιωματικό χαρακτήρα. Για παράδειγμα, είναι ξεκάθαρο πως η «ιδιωτικοποίηση» των δημοσίων υπηρεσιών (που μετατρέπει τις δημόσιες υπηρεσίες σε ιδιωτικές επιχειρήσεις) θεωρείται επίθεση έναντι των εργαζομένων. Είναι ένας τρόπος για να σταματήσει η προστασία της απασχόλησης των δημοσίων υπαλλήλων, και να περικοπούν οι παροχές της εργατικής τάξης. Γι' αυτό το λόγο οι εργάτες έχουν δίκιο που αντιτίθενται, και οι αναρχικοί πρέπει να συμμετέχουν στον αγώνα ενάντια στην ιδιωτικοποίηση. Στον καπιταλισμό, το κράτος ισχυρίζεται πως αντιπροσωπεύει την κοινότητα, πως ΕΙΝΑΙ η κοινότητα, το

«δημόσιο». Αυτός ο ισχυρισμός αποδεικνύεται ψέμα, όταν το κράτος καλείται να δράσει προς όφελος της κοινότητας. Στην πραγματικότητα το κράτος έχει πολλά χρήματα και ρυθμίζει σε γενικές γραμμές την γενικότερη πολιτική της καπιταλιστικής τάξης. Οι αναρχικοί εργάτες μπορούν να θέτουν αιτήματα στο κράτος, με τον ίδιο τρόπο που θα έθεταν αιτήματα στη διοίκηση μιας καπιταλιστικής εταιρείας. Αν απαιτούμε από μια εταιρεία την αύξηση των μισθών μας, το ίδιο μπορούμε να απαιτούμε από το κράτος να αυξήσει τον κατώτατο μισθό. Αν ζητάμε από μια εταιρεία μείωση των ωρών εργασίας χωρίς μείωση των μισθών, μπορούμε να ζητάμε και από το κράτος λιγότερες ώρες εργασίας τη βδομάδα, χωρίς μείωση μισθών. Αυτή είναι η βασική αρχή της αναρχικής-κοινωνικής οικονομίας: όλη η εργασία μοιράζεται ανάμεσα σε όλους τους εργάτες, και όλος ο παραγόμενος πλούτος μοιράζεται ανάμεσα σε όλους τους εργάτες.

Όμως οι αναρχικοί εργάτες δεν πρέπει να εμπλακούν στη διαχείριση του κράτους (κάθε μορφής), ούτε να εμπλακούν στη διαχείριση μιας καπιταλιστικής εταιρείας (αντίθετα με τους συνδικαλιστές γραφειοκράτες που μπαίνουν στα διοικητικά συμβούλια). Δεν πρέπει να εμπλεκόμαστε σε εκλογικές πολιτικές (τα δημοψηφίσματα είναι διαφορετικά). Όταν για παράδειγμα οι εργάτες στη Βολιβία απαιτούν οι φυσικοί πόροι να εθνικοποιηθούν, και να αφαιρεθούν από τους ξένους καπιταλιστές, εμείς συμφωνούμε, αλλά πρέπει να έλθουν στα χέρια των εργατών και της κοινότητας. Όχι στα χέρια του κράτους! Όταν οι αριστεροί φιλελεύθεροι στις ΗΠΑ απαιτούν ένα κοινωνικό σύστημα υγείας (socialized medicine), εμείς το στηρίζουμε αρκεί να διοικείται από κοινοτικές δομές υγείας και οργανισμούς της κοινότητας. Όχι γραφειοκρατικούς μηχανισμούς!

ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΟΧΙ ΡΕΦΟΡΜΙΣΜΟΣ

Στηρίζοντας μεταρρυθμίσεις δεν σημαίνει απαραίτητα

πως στηρίζουμε τη στρατηγική του φιλελευθερισμού ή του ρεφορμισμού. Οι φιλελεύθεροι επιθυμούν να χρησιμοποιήσουν τις μεταρρυθμίσεις προκειμένου να κάνουν τον καπιταλισμό πιο καθαρό, να προσφέρουν μια καλύτερη ζωή στους εργάτες, να σταματήσουν οι διακρίσεις απέναντι στον έγχρωμο πληθυσμό, να σταματήσουν οι πόλεμοι απέναντι σε μικρές χώρες (ειδικά όταν δεν έχουμε συμμάχους). Δειαίνουν απλά τις αλυσίδες μας για να μην μας γδέρνουν. Ιστορικά, οι σοσιαλιστές ρεφορμιστές (σοσιαλδημοκράτες) ήταν πιο τολμηροί (στη φαντασία τους τουλάχιστον). Ήθελαν να χρησιμοποιήσουν μεταρρυθμίσεις ώστε σταδιακά, προσθετικά, και ειρηνικά να μετατρέψουν τον καπιταλισμό σε σοσιαλισμό. Αυτός ήταν ο στόχος των Φαβιανών Σοσιαλιστών της Βρετανίας, των Ποσιμπιλιστών (Possibilists) της Γαλλίας, και των Ρεβιζιονιστών της Γερμανίας. Στις μέρες μας τα σοσιαλιστικά κόμματα της Ευρώπης, δεν ευαγγελίζονται πλέον μια άλλη νέα κοινωνία. Είναι φιλελεύθερα, αν όχι νέο-φιλελεύθερα, δηλαδή κάτι ανάλογο με το Κόμμα των Δημοκρατικών στις ΗΠΑ. Το ίδιο ισχύει και για τα Κομμουνιστικά Κόμματα της Ευρώπης.

Όπως είπαμε και αλλού, υπάρχει μια ευρέως διαδεδομένη ρεφορμιστική εκδοχή του αναρχισμού. Ακολουθώντας ένα πρόγραμμα που ανάγεται στην εποχή του Προυντόν, ελπίζει να περάσει από τον καπιταλισμό στον κοινωνικό-αναρχισμό μέσα από μια σταδιακή, σωρευτική, ειρηνική διαδικασία. Ελπίζει πως αυτό θα γίνει μέσα από κολεκτίβες, κοινοτικά κέντρα, και άλλους εναλλακτικούς θεσμούς και δραστηριότητες, μέχρι να ξεπεραστεί η παλιά κοινωνία. Υποθετικά η «General Motors» και η «United Steel», θα αντικατασταθούν από κολεκτίβες παραγωγών. Το αστικό κράτος, υποτίθεται δεν θα προσέξει τις αλλαγές αυτές, και έτσι τόσο αυτό, όσο και η τάξη που αυτό υπηρετεί θα αντικατασταθούν χωρίς να συντριβούν.

Αυτή είναι μια ευχάριστη, αλλά επικίνδυνη φαντασίωση. Η αστική τάξη ανέπτυξε τους «εναλλακτικούς θεσμούς» της στις στάχτες του φεουδαρχικού συστήματος, όμως χρειάστηκε την «Ατλαντική Επανάσταση» για να θεμελιώσει τον καπιταλισμό.

Μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο και την ευημερία που ακολούθησε, οι μεταρρυθμίσεις έγιναν σε μικρό βαθμό και ύστερα από μεγάλη πίεση. Υπήρχε φτώχεια ακόμη και στις ιμπεριαλιστικές χώρες, υπήρχε ρατσισμός, υπήρχε φυλετικός διαχωρισμός, υπήρχαν επιθετικοί πόλεμοι. Στον «Τρίτο Κόσμο» οι επαναστατικοί αγώνες συνυπήρχαν με τον αντεπαναστατικό τρόπο της κεντρικής και νότιας Λατινικής Αμερικής. Ακόμη και ρεφορμιστικά προγράμματα όπως αυτό του Αλιέντε στη Χιλή, πνίγηκαν στο αίμα. Στην εποχή μας, ο κόσμος ολόκληρος βουλιάζει στην οικονομική κρίση. Πώς περιμένουμε ειρηνικές μεταρρυθμίσεις να μεταμορφώσουν τις υπάρχουσες κοινωνίες χωρίς να συναντήσουν τη βίαιη αντίσταση του κράτους; Πώς; Γιατί;

Δεν κριτικάρω τις κολεκτίβες ή τις κοοπερατίβες σαν είδος μεταρρύθμισης. Είναι καλές για τα μέλη τους και αποτελούν χρήσιμα βοηθήματα στον αγώνα. Τα εναλλακτικά διαδικτυακά μέσα, συμπεριλαμβανομένων και πολλών sites, είναι εξαιρετικά χρήσιμα προκειμένου να διαδίδεται και να «περνάει» το μήνυμα. Όμως όλα αυτά, δεν αποτελούν -σε καμιά περίπτωση- στρατηγική για επιτυχημένη ανατροπή του καπιταλισμού και του κράτους!

Η επανάσταση δεν χρειάζεται να είναι βίαιη. Στις ΗΠΑ, για παράδειγμα, το 80% του πληθυσμού ανήκει στην εργατική τάξη (με την έννοια πως είναι μισθωτοί). Εάν ήταν συντεταγμένοι γύρω από ένα επαναστατικό πρόγραμμα, εάν είχαν κερδίσει την υποστήριξη των ενόπλων δυνάμεων (που προέρχονται από την εργατική τάξη), και εάν ήταν αποφασισμένοι να φτάσουν στο τέρμα, τότε η άρχουσα τάξη θα έχανε το ηθικό της και θα υποχωρούσε ευκολότερα. Αυτό θα γινόταν ακόμη ευκολότερο, αν είχαν επιτύχει κάποιες επαναστάσεις σε άλλες χώρες.

Όμως δεν υπάρχει καμιά εγγύηση πως κάτι τέτοιο θα συμβεί. Η καπιταλιστική τάξη των ΗΠΑ, είναι αδίστακτη και ανήλεη, όπως φαίνεται και από τη διεθνή πολιτική. Δεν διστάζει να ανατρέψει δημοκρατικά καθεστάτα ξένων χωρών και να τα αντικαταστήσει με στρατιωτικές δικτατορίες, και το

ίδιο θα κάνει και στην Αμερική αν χρειαστεί. Υποστηρίζεται μάλιστα από μια τεράστια «μεσαία τάξη». Επίσης υπάρχουν βαθύτατα ρατσιστικά, σεξιστικά, και συντηρητικά-θρησκευτικά αισθήματα σε τεράστια πληθυσμιακά κομμάτια της μεσαίας και της εργατικής τάξης. Η επαναστατική εργατική τάξη θα βρει απέναντί της έναν βαθιά πολωμένο και διαιρεμένο πληθυσμό. Πιθανότατα θα δώσει σκληρές μάχες για να αποτρέψει τη φασιστική καταπίεση. Ίσως χρειαστεί να φέρει επαναστατικές δυνάμεις από το Μεξικό προκειμένου να στηριχθεί. Όλα αυτά, εξαρτώνται από την καπιταλιστική τάξη και τους συμμάχους της.

Ευτυχώς, η τάξη μας έχει και κάτι άλλο πέραν της αριθμητικής της υπεροχής, και των όπλων που πιθανόν θα χρειαστεί για να υπερασπίσει τον εαυτό της. Έχουμε τα «χέρια» σε διάφορα επίπεδα της βιομηχανίας, των μεταφορών και των υπηρεσιών, και μπορούμε να σταματήσουμε την κοινωνία και την ξαναστήσουμε σε νέες βάσεις. Αυτή είναι η πραγματική δύναμη του προλεταριάτου. Αυτό δεν σημαίνει πως η αυτό-άμυνα είναι αχρείαστη: η αστυνομία και η φασιστική τρομοκρατία πρέπει να αντιμετωπίζονται (άμεσα). Η δύναμη όμως αυτή του προλεταριάτου, μας δίνει μια θετική προοπτική.

Οι ρεφορμιστές υποστηρίζουν πως στο παρελθόν όλες οι επαναστάσεις απέτυχαν. Αυτό δεν είναι αλήθεια, με την έννοια πως οι άνθρωποι κέρδισαν πολλά προνόμια από τις περασμένες επαναστάσεις, συμπεριλαμβανομένης της δημοκρατίας και της ελευθερίας που υπάρχουν στις καπιταλιστικές χώρες, έστω σε περιορισμένο βαθμό. Συμφωνούμε, πάντως, πως καμιά προηγούμενη επανάσταση δεν έβαλε τέρμα στην εξουσία των καταπιεστικών μειονοτήτων. Δεν μπορούμε να αποδείξουμε πως η επανάσταση τώρα θα πετύχει. Όμως, ούτε ο ρεφορμισμός κατέληξε στη συντριβή του καπιταλισμού -όπως δεν κατέληξε ούτε η κρατική σοσιαλιστική εκδοχή του ρεφορμισμού -ούτε η ήπια αναρχική εκδοχή. Αυτό είναι ζήτημα λογικής ανάλυσης, πίστης και δέσμευσης.

ΑΥΤΟΔΙΑΧΕΙΡΙΖΟΜΕΝΕΣ ΕΡΓΑΤΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ: ΕΝΑ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΟ ΠΛΑΝΟ

ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΚΑΙ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ
(2014)

Υπάρχουν πολλά στοιχεία που αποδεικνύουν πως οι εργαζόμενοι μπορούν να διαχειριστούν τις επιχειρήσεις και τα εργοστάσια. Ποιο, όμως, είδος αυτό-διαχειριζόμενης οικονομίας θα λειτουργήσει καλύτερα; Πώς μπορεί να επιτευχθεί; Με μεταρρυθμίσεις ή με επανάσταση; Πώς μπορεί η αυτό-διαχείριση να συμπεριληφθεί στο επαναστατικό πρόγραμμα;

Υπάρχει το τελευταίο διάστημα μια αυξημένη υποστήριξη στο θέμα των αυτό-διαχειριζόμενων επιχειρήσεων (αποκαλούνται επίσης κοοπερατίβες παραγωγών ή εργασιακή δημοκρατία, ή δημοκρατική ιδιοκτησία, *autogestion*, κλπ.). Όπως θα δείξω στη συνέχεια, το θέμα της αυτό-διαχείρισης υποστηρίζεται τόσο από τα ρεφορμιστικά όσο και από τα επαναστατικά προγράμματα. Αντιμέτωποι με τα δεινά του καπιταλισμού, οι ριζοσπάστες αναζητούν εναλλακτικές οι οποίες δεν θα χρειάζονται την κρατική ιδιοκτησία ούτε το γραφειοκρατικό σχεδιασμό των «κομμουνιστικών» (κρατικών-καπιταλιστικών) οικονομιών.

Ο Καρλ Ντέιβιντσον (Carl Davidson, 2011, ν) γράφει: «τα ζητήματα της εργατικής ιδιοκτησίας και του εργατικού ελέγχου έχουν κεντρικό ρόλο στη διαμόρφωση μιας βαθιάς δομικής μεταρρυθμι-

στικής πολιτικής και πρότασης, τόσο στρατηγικής όσο και τακτικής, που θα χρησιμεύσει σαν γέφυρα για ένα σοσιαλιστικό μέλλον».

Με όρους φιλελεύθερης δημοκρατικής θεωρίας, είναι δύσκολο να εξηγήσει κανείς γιατί η πλειονότητα των ανθρώπων περνά τον περισσότερο χρόνο της ζωής της σε εξουσιαστικά εργατικά περιβάλλοντα, εκτελώντας διαταγές μιας μειοψηφίας που κανείς δεν έχει εκλέξει.

Ο πολιτικός επιστήμονας Ρόμπερτ Νταλ (Robert Dahl) υποστήριξε πως: «Εάν η δημοκρατία δικαιούται να κυβερνά το κράτος, τότε δικαιούται να διοικεί και τις οικονομικές επιχειρήσεις... Έχουμε κάθε δικαίωμα να κυβερνούμαστε δημοκρατικά μέσα στις επιχειρήσεις μας» (Robert Dahl, 1985, p. 124-125).

Αντί να χρησιμοποιεί αυτή τη φρασεολογία της αστικής δημοκρατίας ο Ρίτσαρντ Γουλφ (2012, 12) στηρίζεται πάνω στην κριτική του Μαρξ για την πολιτική οικονομία. Πιστεύει πως οι επιχειρήσεις δεν πρέπει να έχουν ούτε συμβούλια μετόχων-διευθυντών, ούτε κυβερνητικούς μάντζερ (κάτι που ορθά αποκαλεί κρατικό καπιταλισμό). Αντίθετα, οι εργάτες που παράγουν την υπεραξία πρέπει μόνοι τους να παίρνουν τις βασικές αποφάσεις για την παραγωγή και τη διανομή του προϊόντος. Με αυτό τον τρόπο, θα γίνουν οι ίδιοι -συλλογικά και δημοκρατικά- διευθύνοντες σύμβουλοι. Έτσι οι καπιταλιστικές επιχειρήσεις θα μετατραπούν σε αυτό-διαχειριζόμενες επιχειρήσεις εργατών. Αυτές οι αυτό-οργανωμένες δομές παραγωγής, θα συνεργαστούν με τις παρόμοια δημοκρατικές οργανώσεις των τοπικών κοινοτήτων.

Το 1918, οι G. D. H. Cole και W. Mellor, που ήταν συντεχνιακοί σοσιαλιστές, έγραψαν:

«Οι σοσιαλιστές δεν πρέπει να προσεγγίζουν τους εργάτες με την ερώτηση: "Δεν είναι φρικτό να είσαι φτωχός;" Αντίθετα πρέπει να χρησιμοποιούν την εξής διατύπωση: "Η φτώχεια είναι το σημάδι της σκλαβιάς κάποιου. Για να θεραπευτείτε από τη φτώχεια πρέπει να σταματήσετε να δουλεύετε για άλλους... Το ιδανικό προς το οποίο πρέπει να στοχεύει η εργασία συνοψίζεται σε δύο λέξεις: άμεση-διεύθυνση. Το καθήκον της ενεργής διεύθυνσης μιας επιχείρησης πρέπει να ανατεθεί

στους εργάτες που δουλεύουν εκεί. Αυτοί πρέπει να αποφασίζουν για την παραγωγή, τη διανομή και την ανταλλαγή. Πρέπει να κερδίσουν το δικαίωμα να εκλέγουν τους δικούς τους διαχειριστές... πρέπει να γίνουν οι διαπιστευμένοι αντιπρόσωποι της κοινότητας στο οικονομικό πεδίο» (Quoted in Fromm, 1955, p. 249-250).

Βλέπουμε λοιπόν, πως η ιδέα μιας βιομηχανίας υπό εργατικό έλεγχο δεν είναι και τόσο καινούρια. Έλκει την καταγωγή της από τα σοσιαλιστικά και εργατικά κινήματα του 19ου αιώνα. Οι αναρχικοί πάντα υποστήριζαν την «από τα κάτω» εργασιακή δημοκρατία που εναντιώνεται στην κυβερνητικά ελεγχόμενη βιομηχανία.

Ο Μιχαήλ Μπακούνιν διακήρυξε: «Οι συνεργατικές εργατικές ενώσεις απέδειξαν πως οι ίδιοι οι εργαζόμενοι διαλέγοντας εργοδηγούς από το σινάφι τους, με τον ίδιο μισθό, μπορούν αποτελεσματικά να ελέγξουν και να λειτουργήσουν τη βιομηχανία» (1980, 424).

Ο Καρλ Μαρξ συμφώνησε. Το 1864, στην «Πανηγυρική Απεύθυνση προς τη Διεθνή Ένωση Εργαζομένων» ο Μαρξ χαιρέτησε την ψήφιση του νόμου για την δεκάωρη εργασία σαν μια μεγάλη νίκη των εργατών. Αυτό είναι βέβαια γνωστό. Αυτό που δεν είναι τόσο γνωστό, είναι πως στην κυριολεξία έπλεξε το εξής εγκώμιο: «μια ακόμη μεγαλύτερη νίκη... (είναι) τα συνεργατικά εργοστάσια που στήθηκαν χάρη στις προσπάθειες κάποιων τολμηρών χειρών... που με πράξεις -κι όχι με λόγια- απέδειξαν ότι η παραγωγή σε μεγάλη κλίμακα μπορεί να πραγματοποιηθεί χωρίς την ύπαρξη μιας τάξης αφεντικών που απασχολούν μια τάξη χειρωνάκτων...» (Marx, 1992, p. 79).

Τις επόμενες δεκαετίες όμως, κάθε ιδέα της εργατικής διεύθυνσης των εργοστασίων εξαφανίστηκε από το μαρξιστικό πρόγραμμα. Αντίθετα, τόσο τα σοσιαλδημοκρατικά κόμματα της Δύσης, όσο και τα λενινιστικά κόμματα έδωσαν έμφαση στην κυβερνητική ιδιοκτησία και τον κεντρικό σχεδιασμό. Όταν αυτό δεν λειτούργησε, γύρισαν ξανά στον ανταγωνισμό της αγοράς, και στις «από τα πάνω» διευθυνόμενες επιχειρήσεις προκειμένου να κινήσουν τις οικονομίες τους. Μόνον οι αναρχικοί και όσοι ήταν πολιτικά κοντά στον Αναρχισμό (συνδικαλιστές, συντεχνιακοί σοσιαλιστές, κολεκτιβιστές, συμβουλιακοί

κομμουνιστές, και άλλοι ελευθεριακοί σοσιαλιστές) κράτησαν την ιδέα ζωντανή.

ΑΥΤΟ-ΔΙΕΥΘΥΝΟΜΕΝΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ

Δεν είναι όμως απλά ζήτημα μιας ιδέας. Υπάρχει μια μακρά ιστορία εργατικά διευθυνόμενων επιχειρήσεων, από την εποχή του πρώιμου σοσιαλιστικού κινήματος μέχρι τις μέρες μας. Στην πραγματικότητα δεν υπάρχει κανένα είδος επιχείρησης το οποίο δεν έχει στο παρελθόν λειτουργήσει σαν κολεκτίβα παραγωγών (για να μην αναφέρουμε τις άπειρες κολεκτίβες καταναλωτών, κολεκτίβες σπιτιών, πιστωτικές κολεκτίβες, τράπεζες αλληλοβοήθειας, κολεκτίβες γης, ακόμη και κολεκτίβες μάρκετινγκ).

Έχουν γραφτεί πολλά για εταιρείες όπως την «Plywood Co-ops» στα βορειοδυτικά (Pacific Northwest) και την «Mondragon Cooperative Corporation» στη χώρα των Βάσκων, στην Ισπανία. Με 85 εταιρείες διεθνώς, η Μόντραγκον περιλαμβάνει στις τάξεις της 130.000 μέλη, όπου κάθε μέλος έχει μια μετοχή και μία ψήφο. Οι άνθρωποι αυτοί διατηρούν με μεγάλη επιτυχία μια πιστωτική κολεκτίβα και ένα τεχνολογικό κολέγιο, συνασπισμένοι ομόσπονδα (Davidson, 2011; Sale, 1980; Benello, 1992).

Έχει επίσης υπάρξει η εμπειρία των δημοκρατικών συλλογικών αγροκτημάτων (κιμπούτζ), στο Ισραήλ. Στη Γιουγκοσλαβία υπήρχαν επίσης αυτό-διαχειριζόμενα εργοστάσια σε εθνική κλίμακα από το 1950 έως το 1970 (Pateman, 1970). Όλοι αυτοί οι θεσμοί λειτούργησαν (ή ακόμη λειτουργούν) το ίδιο καλά όπως ο παραδοσιακός καπιταλισμός ή ο κρατικός καπιταλισμός, και ακόμη καλύτερα.

Οι άνθρωποι της Μόντραγκον, συνηθίζουν να λένε ένα ρητό για να προσγειώνουν κάποιους υπερβολικά ρομαντικούς επισκέπτες τους: «Αυτός δεν είναι ο παράδεισος, κι εμείς δεν είμαστε άγγελοι!» (Davidson, 2011, p. 41).

Οι κοοπερατίβες έχουν και αυτές τα όρια και τις αδυναμίες

τους (πχ. γραφειοκρατία και ανισότητα). Αυτό όμως δεν πρέπει να μας εκπλήσσει. Πέρα από τις αναπόφευκτες αδυναμίες που έχουμε σαν ανθρώπινα όντα, μην ξεχνάμε πως οι θεσμοί αυτοί αναπτύχθηκαν μέσα στις καπιταλιστικές αγορές και τα εθνικά κράτη, και όχι σε καθεστώς ελευθεριακού κομμουνισμού! Φυσικά και έχουν προβλήματα. Πολύ συχνά οι καλύτερες κοοπερατίβες παραγωγών (και καταναλωτών) αποτυγχάνουν «επιτυγχάνοντας», δηλαδή αποδίδουν τόσο καλά, που στο τέλος ενσωματώνονται στην καπιταλιστική οικονομία. Επίσης πλούσιο αποδεικτικό υλικό μπορούμε να αντλήσουμε από τη βιομηχανική-οργανωτική ψυχολογία και κοινωνιολογία. Εκτεταμένες έρευνες έχουν αποδείξει ότι ο αυξημένος εργατικός έλεγχος, αυξάνει με τη σειρά του την παραγωγικότητα και τη δημιουργικότητα, ανεβάζει το ηθικό, περιορίζει τα πιασινίσματα, αυξάνει τα επίπεδα επιμέλειας, και γενικά ευνοεί πολλές χρήσιμες εργασιακές συμπεριφορές –ακόμη και εντός καπιταλισμού (Blumberg, 1973).

Τέλος, υπάρχει και η εμπειρία των επαναστάσεων. Διαχρονικά στις επαναστάσεις και τις εξεγέρσεις, οι εργάτες έπαιρναν με τη βία τους εργασιακούς χώρους, τους καταλάμβαναν, δημιουργούσαν εργατικές-εργασιακές συνελεύσεις, εξέλεγαν εργασιακές επιτροπές, και σε πολλές περιπτώσεις έβαζαν στόχους και πραγματοποιούσαν εργασιακά πλάνα χωρίς αφεντικά. Τέτοιες βιομηχανικές επιτροπές λειτούργησαν στη Ρωσία μετά την επανάσταση του 1917, μέχρις ότου τις διέλυσαν βίαια οι Μπολσεβίκοι (Brinton, 2004). Άλλο ένα παράδειγμα είναι οι αυτό-διαχειριζόμενοι αγροί και τα εργοστάσια που στήθηκαν στην Αλγερία, μετά την Αλγερινή Επανάσταση (Porter, 2011). Πιο πρόσφατο παράδειγμα ο λαϊκός ξεσηκωμός στην Αργεντινή το 2001, όπου οι εργάτες κατέλαβαν και λειτούργησαν 300 εργοστάσια (Sitrin, 2006). Απολυμένοι εργάτες στην Ελλάδα, κατέλαβαν πρόσφατα και λειτουργούν ένα εργοστάσιο οικοδομικών υλικών (Flanders, 2013).

Το μεγαλύτερο ίσως παράδειγμα εργατικής αυτό-διαχείρισης σε μεγάλη κλίμακα είναι αυτό που συντελέστηκε στην Ισπανική

Επανάσταση από το 1936 έως το 1939. Οι εργάτες κατέλαβαν εργοστάσια και εργαστήρια κάθε είδους, ενώ οι αγρότες δημοκρατικά κολεκτιβοποίησαν τις γαίες τους. Εργάτες και αγρότες επιτόνησαν μεθόδους συντονισμού. Παρά την αντίσταση και τα σαμποτάζ των Φιλελεύθερων και των Σταλινικών, και παρά την προδοσία των ίδιων των ηγετών τους, οι αναρχικοί εργάτες δίδαξαν τη βιομηχανική δημοκρατία στην πράξη (Dolgot, 1974, Ptice, 2012).

Το πρόβλημα αυτών των εγχειρημάτων είναι πως τα περισσότερα κάποτε συντρίβονται, ή κάποια -όπως στην Αργεντινή- μετασχηματίζονται σε κοοπερατίβες παραγωγών και ενσωματώνονται στην καπιταλιστική οικονομία (θα δούμε τι θα γίνει και στην Ελλάδα).

Έτσι οι αυτό-διαχειριζόμενες επιχειρήσεις δικαιώνονται στη δημοκρατική και σοσιαλιστική θεωρία, τόσο από την ιστορική, όσο και από τη σύγχρονη εμπειρία. Μπορεί λοιπόν να μην έχουμε ατράνταχτες αποδείξεις, έχουμε ωστόσο σοβαρές ενδείξεις πως οι εργαζόμενοι μπορούν να διαχειριστούν την παραγωγή δημοκρατικά, χωρίς την τάξη των αφεντικών. (Υπάρχουν άπειρα γραπτά για όλα αυτά τα ζητήματα τα οποία δεν μπορώ τώρα να περιλάβω σ' αυτό το σύντομο δοκίμιο. Πέρα από τις εργασίες που επισημαίνω και αλλού, δείτε επίσης: Bayat, 1991; Hunnius, Carson & Case, 1973; Lindenfeld & Rothchild-White, 1992).

ΠΟΙΟ ΕΙΔΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΣΤΟΧΕΥΟΥΜΕ;

Ακόμη και αν δεχόμαστε τη βασική σύλληψη της εργασιακής δημοκρατίας, υπάρχουν δύο θεωρητικές ερωτήσεις που πρέπει να απαντηθούν. Η πρώτη ερώτηση είναι: «Ποιος είναι ο στόχος μας;» Η δεύτερη ερώτηση είναι: «Ποιο είδος κοινωνικής οικονομίας στοχεύουμε;»

Μερικοί σίγουρα θα μπερδέψουν την εργασιακή δημοκρατία με τον κεντρικό προγραμματισμό και την εθνικοποιημένη βιομηχανία.

Ο Walda Katz-Fishman διακηρύσσει: «Οι τοπικές και εργασιακές πρωτοβουλίες και ο κεντρικός προγραμματισμός όταν στηρίζονται από την εργατική εξουσία διασυνδέονται και αλληλοεξαρτώνται» (Benello, 1992, p. 179).

Πολλοί λένε ότι ο Μαρξ υποστήριζε κάτι τέτοιο (αν και ποτέ δεν έδωσε λεπτομέρειες για το μοντέλο της μετά-καπιταλιστικής οικονομίας). Όμως το πραγματικό πρόβλημα είναι, πώς να εξισορροπηθεί η κεντρικότητα με την αυτονομία. Πώς μπορεί η τοπική αυτοδιαχείριση των εργατών να είναι πραγματική, όταν οι εργάτες απλά αποφασίζουν πώς θα φέρουν σε πέρας ένα κομμάτι ενός ευρύτερου σχεδίου που έχει προαποφασιστεί κάπου αλλού ερήμην τους; Αυτό είναι πρόβλημα ακόμη και στο τλέον δημοκρατικό εργασιακό καθεστώς (ότι και αν σημαίνει αυτό!) Όχι πως κάποιου είδους ευέλικτος δημοκρατικός φεντεραλισμός είναι αδύνατος, πάντως η ιδέα δεν είναι και τόσο απλή.

Μια άλλη προσέγγιση που συναντάται συχνά ανάμεσα στους υποστηρικτές της εργατικής αυτό-διαχείρισης είναι πως: οι δημοκρατικές επιχειρήσεις θα ανταγωνίζονται μεταξύ τους στην αγορά (αν και οι επιχειρήσεις θα ανήκουν στην κοινότητα). Αυτό είναι το πρόγραμμα του Dahl (1985) και του Schweickart (2002). Ο Ντέιβιντσον αναφέρεται σε: «μια μακρόχρονη μετά-επαναστατική περίοδο, όπου τα χέρια θα λειτουργούν τις επιχειρήσεις αυτόνομα μέσα στην οικονομία των αγορών» (Davidson, 2011, p, 85).

Ο Wolf, δίνει την εντύπωση πως υποστηρίζει το σύστημα της αγοράς, κυρίως διότι περιμένει οι εργατικά αυτό-διαχειριζόμενες επιχειρήσεις να αναπτυχθούν κάτω από τις καπιταλιστικές αγορές. Παρόλα αυτά, υποστηρίζει πως του είναι άγνωστο πιο είναι τελικά το καλύτερο σύστημα ενσωμάτωσης για τις δημοκρατικές επιχειρήσεις. Πιστεύει πως: «μπορούν να συνυπάρξουν με τον σχεδιασμό ή τις αγορές ή τον συνδυασμό αυτών των δύο» (p. 143).

Κάποιο είδος κολεκτιβισμού της αγοράς, υπήρξε για δεκαετίες στη Γιουγκοσλαβία. Σαν πρόγραμμα, αυτό μας

παραπέμπει στην εποχή του Προυντόν, του πρώτου ανθρώπου που αποκάλυψε τον εαυτό του «αναρχικό». Η ιδέα αυτή συνάδει και με τις ιδέες των «ατομικιστών αναρχικών» (όχι όμως και με τους «αναρχο-καπιταλιστές» οι οποίοι δεν υποστηρίζουν το δημοκρατικό μάνατζμεντ των επιχειρήσεων). Υποστηρίζεται επίσης από μερικούς μοντέρνους σοσιαλδημοκράτες που επονομάζονται «δημοκράτες σοσιαλιστές» (Roosevelt & Belkin, 1994).

Ο «Σοσιαλισμός της Αγοράς» αρχικά προωθήθηκε από τους υποστηρικτές του κεντρικού σχεδιασμού. Υποστήριξαν ότι οι κεντρικά σχεδιασμένες οικονομίες μπορούν να μιμηθούν τις αγορές στη διαμόρφωση τιμών και τις τοποθετήσεις αγαθών. «Εθνικές οικονομίες κεντρικού σχεδιασμού μπορούν να προσπαθήσουν να λειτουργήσουν σαν αγορές σε κάποιους τομείς» (Lange & Taylor, 1964) – δηλαδή παραδέχονται πως μιλούν για κρατικό καπιταλισμό. Όμως αυτό που συζητούμε είναι κάτι διαφορετικό. Μπορεί να ονομαστεί «σοσιαλισμός αποκεντρωμένης αγοράς». Όπου εργατικά διευθυνόμενες επιχειρήσεις, κοοπερατίβες καταναλωτών, μικρές επιχειρήσεις, οικογενειακά αγροκτήματα, κλπ., θα μπορούν να ανταγωνιστούν στην αγορά.

Αυτός δεν είναι βέβαια «σοσιαλισμός» όπως τον εννοούσε το ιστορικό ρεύμα του σοσιαλιστικού κινήματος. Αποκαλέστηκε «σοσιαλιστικός καπιταλισμός» (Mosehouse, 1997) και δικαιολογημένα. Ιστορικά οι περισσότεροι σοσιαλιστές δεν περιλάμβαναν την αγορά (με χρήμα, ανταλλαγή αγαθών, και το νόμο της αξίας law of value) σαν κομμάτι του στόχου τους. Κάτι τέτοιο θεωρείτο καπιταλιστικό απομεινάρι σε μια μετά-επαναστατική κοινωνία. Όταν η έλλειψη θα ξεπερνούσε, η αγορά (ανταλλαγή αγαθών) θα έσβηνε αφήνοντας τη θέση της στον συνειδητό σχεδιασμό. Όμως ούτε αυτό είναι «δανικός καπιταλισμός». Δεν πρέπει να υπάρχουν διακριτές τάξεις καπιταλιστών και εργατών (αν και προβλέπουμε πως οι τάξεις αυτές θα εμφανιστούν ξανά υπό αυτές τις συνθήκες). Θα μοιάζει περισσότερο με μια κοινωνία απλοποιημένης παραγωγής, κάτω από την πίεση της αγοράς και τον νόμο

της αξίας. Όπως οι μικρομαγαζάτορες, έτσι και οι εργάτες θα είναι καπιταλιστές του εαυτού τους, «εκμεταλλεζόμενοι» εαυτούς για το καλό της επιχείρησης.

Η οικονομική δημοκρατία θα είναι ακόμη πιο περιορισμένη από το πρώτο μοντέλο μικτού αυτό-διαχειριζόμενου μάνατζμεντ και κεντρικού σχεδιασμού. Εκεί δεν θα υπάρχει δημοκρατικός έλεγχος πάνω στην γενικότερη οικονομία, η οποία θα ανεβαίνει ή θα κατεβαίνει σύμφωνα με τους νόμους της αγοράς. Οι εργάτες κάθε επιχείρησης θα επιλέγουν πώς θα πορευτούν ανάλογα τις συνθήκες, αλλά δεν θα ελέγχουν τις κινήσεις της οικονομίας αυτής καθαυτής. Θα πρέπει να υπάρχει κάποια κρατική ή κεντρική εξουσία για να ρυθμίζει την αγορά (στο βαθμό που αυτή μπορεί να ρυθμιστεί).

Θα υπάρξουν επιχειρηματικές περίοδοι, που θα περιλαμβάνουν αναπόφευκτα και περιοδικές υφέσεις. Κάποιες από τις αυτό-διαχειριζόμενες επιχειρήσεις θα τα καταφέρουν καλύτερα από άλλες, κάποιες γεωγραφικές περιοχές ίσως τα καταφέρουν καλύτερα από άλλες, θα υπάρξουν ανισότητες εντός των επιχειρήσεων -όπως και μεταξύ των επιχειρήσεων-, θα υπάρξει υπερπαραγωγή, ανεργία, γεωγραφικές περιοχές σχετικής φτώχειας, και διάφορες αιτίες δυσαρέσκειας. Όλα αυτά αναπτύχθηκαν στην αυτό-διευθυνόμενη οικονομία αγοράς στη Γιουγκοσλαβία. Οι ανισότητες μεταξύ των διαφόρων περιοχών της χώρας, υποδαύλισαν την έκρηξη εθνικών και εμφυλίων πολέμων που ξέσπασαν στη Γιουγκοσλαβία μετά την κατάρρευση της κομμουνιστικής δικτατορίας του Τίτο.

Άλλοι θεωρητικοί της αυτό-διαχειριζόμενης οικονομίας αναζήτησαν ένα σύστημα διαφορετικού τύπου, το οποίο δεν θα έχει αγορά, ούτε κεντρικό σχεδιασμό. Αυτή ήταν η κεντρική ιδέα των συντεχνιακών σοσιαλιστών (Cole, 1980; Ostergaard, 1997; Pateman, 1970).

Άλλοι, έβλεπαν ένα ομοσπονδοποιημένο σύστημα με όσο το δυνατόν μεγαλύτερη αποκέντρωση (Benello, 1992; Morehouse, 1997). Αυτό βασίζεται στην ιδέα των τοπικών αυτό-διαχειριζόμενων επιχειρήσεων που διαπλέκονται με

τοπικές αυτό-διαχειριζόμενες κοινότητες και κοινοπρατίβες καταναλωτών. Απόλυτη τοπική αυτάρκεια δεν είναι ούτε δυνατή -ούτε επιθυμητή- αλλά μπορεί να δοθεί έμφαση στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό τοπικής αυτονομίας, κοινοτήτων, πόλεων και περιοχών. Όσο πιο εντόπια-τοπικιστική είναι η κοινότητα, τόσο πιο εύκολο θα είναι για τους ανθρώπους να ρυθμίσουν δημοκρατικά τη γενική οικονομία της.

Οι δημιουργοί της «Partecon» (participatory economics) απορρίπτουν αυτό τον τρόπο αποκέντρωσης. Αντίθετα θέλουν οι ΗΠΙΑ να οργανωθούν σε εθνικό επίπεδο με εργασιακά συμβούλια και συμβούλια καταναλωτών (ή γειτονιών) (Albert, 2003; Hahnel, 2005). Τα συμβούλια καταναλωτών θα καταθέτουν (στο διαδίκτυο) τι θέλουν και τι χρειάζονται. Τα εργασιακά συμβούλια θα ανταποκρίνονται καταθέτοντας τι μπορούν να παράγουν, και τι μέσα θα χρειαστούν για να το παράγουν. Προτάσεις και αντί-προτάσεις θα γίνονται στο διαδίκτυο (με μια γενική καθοδήγηση από συμβούλια «διευκόλυνσης»). Έτσι, θα δουλευτεί ένα γενικό εθνικό πλάνο που πάνω-κάτω θα είναι αποδεκτό από όλους. Αυτό θα είναι ένα μη-κεντρικό οικονομικό πλάνο. Ενδιαφέρον παρουσιάζει επίσης το διαφορικό μοντέλο «Περιεκτικής Δημοκρατίας» (Inclusive Democracy) όπως προτείνεται από τον Τάκη Φωτόπουλο (Takis Fotopoulos, 1997).

Άλλα μοντέλα μπορεί επίσης να προταθούν ή να δουλευτούν στην πράξη σε διαφορετικές περιοχές και χώρες. Αυτό που έχει σημασία είναι να αποφασιστεί πρακτικά πώς θα εξισορροπηθεί ο αποκεντρωμένος σχεδιασμός και η συνεργασία με τον ομόσπονδο σχεδιασμό σε εθνική, ηπειρωτική ή παγκόσμια κλίμακα, όπως επίσης και εάν θα γίνει χρήση μηχανισμών της αγοράς εντός του γενικού σχεδιασμού.

ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ Ή ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ;

Ο Ντέιβιντσον (2011) συζητά πιθανές στρατηγικές ώστε να φθάσουμε σε έναν αυτό-διαχειριζόμενο σοσιαλισμό, κυρίως

απαντώντας στον θεωρητικό του «σοσιαλισμού της αγοράς» Schweickart (2002). Μία από αυτές, είναι η εναλλακτική θεσμική στρατηγική.

«Η οικονομική δημοκρατία, περιλαμβάνοντας τις εταιρείες της... μπορεί να εξελιχθεί... σε μια αυξανόμενη δύναμη η οποία τελικά θα υποσκελίσει τον καπιταλισμό» (Davidson, 2011, 51).

Δεν υπάρχει λοιπόν μόνον η σκέψη πως οι εργατικά διευθυνόμενες επιχειρήσεις πρέπει να στηθούν γιατί προσφέρουν θέσεις εργασίας και υπηρεσίες, και αποτελούν ένα χρήσιμο μοντέλο (κάτι με το οποίο συμφωνώ). Υπάρχει η στρατηγική σκέψη πως οι συνεργατικές εργατικά-διαχειριζόμενες επιχειρήσεις μπορούν να είναι τόσο επιτυχημένες ώστε να εξαπλωθούν, φτάνοντας στο σημείο να κυριαρχήσουν στην οικονομία και να εξαλείψουν τον καπιταλισμό!

Αυτή είναι μια πολύ δημοφιλής ιδέα για πολλούς Αμερικανούς αναρχικούς (ίσως τους περισσότερους). Πρόκειται όμως για μια γλυκιά αυταπάτη. Αγνοεί το γεγονός πως η καπιταλιστική τάξη ελέγχει την αγορά και την κυβέρνηση σε όλα τα επίπεδα. Η άρχουσα τάξη θα επιτρέψει στον κόσμο να δημιουργήσει ένα σχετικά μικρό αριθμό κοοπερατίβων, κυρίως στο περιθώριο της οικονομίας. Δεν πρόκειται να επιτρέψουν στις κοοπερατίβες να «υπονομεύσουν» ούτε τη βιομηχανία ατσαλιού, ούτε τη βιομηχανία αυτοκινήτων, ούτε τη βιομηχανία πετρελαίου, ούτε τις γιγαντιαίες τράπεζες των ΗΠΑ. Στην (απίθανη) περίπτωση που οι κοοπερατίβες συσσωρεύσουν μεγάλες ποσότητες κεφαλαίων ικανές να «υπονομεύσουν» αυτά τα ημί-μονοπώλια, οι καπιταλιστές θα ακυρώσουν κάθε τραπεζική και κρατική πίστωση, θα απαγορεύσουν τη μεταφορά προϊόντων και την επικοινωνία των κοοπερατίβων, και θα περάσουν νόμους ενάντια στα μέλη των κοοπερατίβων. Στη συνέχεια τα δικαστήρια και η αστυνομία θα κληθούν να εφαρμόσουν αυτούς τους νόμους.

Άλλη προτεινόμενη στρατηγική είναι η «εκλογική στρατηγική», δηλαδή «ο κοινοβουλευτικός δρόμος για το σοσιαλισμό». «Ένα πολιτικό κόμμα... μπορεί να κερδίσει την πλειοψηφία των εκλεκτόρων...

και να κηρύξει την οικονομική δημοκρατία περνώντας νόμους και εκτελεστικές οδηγίες» (p. 51). Πολλοί μαρξιστές σήμερα υποστηρίζουν ένα τέτοιο νέο κόμμα.

Η απάντηση σε αυτό, είναι πως: Το κράτος δεν αποτελεί κάποιο ουδέτερο εργαλείο, αλλά μια θέσμιση της κυρίαρχης καπιταλιστικής τάξης και του συστήματός της (αυτή είναι η παραδοσιακή άποψη των επαναστατών αναρχικών και των αριστερών μαρξιστών). Καλό είναι να θυμηθούμε τις ιστορικές αποτυχίες των σοσιαλδημοκρατικών κομμάτων, την άνοδο του φασισμού στην Ευρώπη, και την αντεπανάσταση στη Χιλή το 1973 (όταν μία αριστερή κυβέρνηση έγινε απειλητική για την καπιταλιστική τάξη). Εάν ένα δημοφιλές κόμμα που προωθεί την οικονομική δημοκρατία, πλησιάσει στην κατάκτηση της εξουσίας, σίγουρα θα συντριβεί με νόμιμα ή παράνομα μέσα: είτε με τα δικαστήρια που θα αρνούνται τη συμμετοχή στα ψηφοδέλτια και που θα φέρνουν προσκόμματα στην εκλογική διαδικασία, είτε με την άνοδο αδρά χρηματοδοτούμενων φασιστών, είτε με την απειλή στρατιωτικού πραξικοπήματος και τη ματαίωση των εκλογών.

Είναι επίσης δυνατόν να υποστηριχτούν και οι δύο προσεγγίσεις όπως κάνουν οι Wolf (2012) και Hahnel (2005). Αυτοί που υποστηρίζουν τη μια ή την άλλη στρατηγική, είναι ειλικρινείς όταν λένε πως θέλουν μια νέα κοινωνία στο σύνολό της. Όμως θέλουν να φτάσουν εκεί βήμα-βήμα, σταδιακά, κυρίως με ειρηνικές και νόμιμες μεθόδους, χωρίς μάλιστα να περιμένουν μια άμεση σύγκρουση με τους καπιταλιστές και το κράτος τους. Ακριβώς αυτό το τελευταίο, είναι που χαρακτηρίζει τις στρατηγικές αυτές ρεφορμιστικές και μη ρεαλιστικές.

Αντίθετα με τον Schweickart -και πολλούς άλλους-, ο Ντέιβιντσον (Davidson) αναπτύσσει μια τρίτη επαναστατική στρατηγική: «Ένα πολιτικό κόμμα λαϊκής και οικονομικής δημοκρατίας, μπορεί να πάρει την εξουσία μέσα από επαναστατική εξέγερση κατά τη διάρκεια μιας σοβαρής κρίσης που έχει προκύψει από τον πόλεμο, το φασισμό ή κάποια άλλη οικολογική ή οικονομική καταστροφή. Η

οικονομική δημοκρατία, θα οργανωθεί σαν ένας τρόπος επίλυσης της κρίσης προκειμένου να σταθεί η χώρα ξανά στα πόδια της» (p. 52).

Δεν είναι βέβαια ξεκάθαρο τι ακριβώς εννοεί λέγοντας «πολιτικό κόμμα» το οποίο βλέπει «να παίρνει την εξουσία». Εγώ είμαι υπέρ μιας οργάνωσης των εργατών και άλλων, που θα είναι αφοσιωμένη στην οικονομική δημοκρατία και αποφασισμένη να δώσει μάχες για την ιδέα αυτή. Δεν θέλω η οργάνωση αυτή να «πάρει την εξουσία» για τον εαυτό της, αλλά θέλω να είναι κομμάτι της εργατικής τάξης και όλων των καταπιεσμένων καθώς θα παίρνουν την εξουσία μέσα από εργατικά συμβούλια και συνελεύσεις γειτονιών. Έτσι πρέπει να οργανωθεί «η οικονομική δημοκρατία».

Ο Ντέιβιντσον είναι αντιπρόεδρος της Committee of Correspondence for Democracy and Socialism (που αποσπάστηκε από το Κομμουνιστικό Κόμμα των ΗΠΑ, κατά την περίοδο της Περεστρόικα). Αρχίζει μάλιστα το βιβλίο του αναφερόμενος «σε χώρες όπου οι σοσιαλιστές είναι στην εξουσία και ακολουθούν με συνέπεια το σοσιαλιστικό δρόμο», εννοώντας την Κούβα, το Βιετνάμ, και «ως ένα βαθμό την Κίνα» (vi). Από τη στιγμή όμως που οι τρεις αυτές χώρες είναι μονοκομματικές δικτατορίες, και οι «σοσιαλιστές που βρίσκονται στην εξουσία» είναι δικτάτορες, είναι πραγματικά αξιοπερίεργο πώς ακριβώς εννοεί ο Ντέιβιντσον την «οικονομική δημοκρατία» και γιατί την υποστηρίζει.

ΕΡΓΑΤΙΚΗ ΑΥΤΟ-ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΚΑΙ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

Σαν επαναστάτης αναρχικός πιστεύω ότι σε κάποιο βαθμό μια κάποια επανάσταση θα είναι αναγκαία για να επιτευχθεί οικονομική δημοκρατία. Όμως δεν πρέπει απλά να περιμένουμε μια «σοβαρή κρίση» (η οποία εξελίσσεται αλλά το ξέσπασμά της δεν είναι στο χέρι μας). Πρέπει να αρχίσουμε να δουλεύουμε ένα επαναστατικό πρόγραμμα τώρα, ή καλύτερα ένα μεταβατικό πρόγραμμα: ένα πρόγραμμα για το ξεκίνημα του χτισίματος

του σοσιαλισμού όταν οι συνθήκες θα είναι κατάλληλες. Αυτό είναι ένα πρόγραμμα που δεν μπορεί να εφαρμοστεί (χωρίς την υποστήριξη της πλειοψηφίας), όμως γύρω από αυτό μπορεί ο κόσμος να οργανωθεί και να κινητοποιηθεί στο εδώ και τώρα. Το πρόγραμμα αυτό καλύπτει πολλά θέματα, όμως εγώ εστιάζω περισσότερο στο κάλεσμα για οικονομική δημοκρατία. Υποστηρίζω την αυτό-διεύθυνση των εργατών όχι μόνον γιατί είναι καλή από ηθική άποψη, αλλά γιατί θεωρώ πως είναι μια λύση στην αυξανόμενη κρίση –ένας τρόπος «για να σταθεί η χώρα ξανά στα πόδια της».

Το μεταβατικό πρόγραμμα για την οικονομική δημοκρατία θα απαιτήσει: Απαλλοτρίωση όλων των καπιταλιστικών επιχειρήσεων! Απαλλοτρίωση σημαίνει να πάρουμε το κεφάλαιο και τον πλούτο των καπιταλιστών, συνολικά ή τμηματικά, χωρίς να τους πληρώσουμε τίποτε. Σημαίνει να κοινωνικοποιήσουμε τις εταιρείες.

Ποιες εταιρείες πρέπει να απαλλοτριωθούν; Αυτές που έβαλαν λουκέτο. Αυτές που απολύουν εργάτες. Αυτές που μετακινούνται «υπεράκτια» ή που μετακινούνται σε περιοχές με χαμηλούς μισθούς εντός των ΗΠΑ. Αυτές που κατασκευάζουν οπικά συστήματα. Αυτές που αρνούνται τα εργατικά σωματεία, αρνούνται να παρέχουν αξιοπρεπείς μισθούς και ανθρώπινες συνθήκες εργασίας. Αυτές που μολύνουν το περιβάλλον. Αυτές που κυριαρχούν στην εθνική οικονομία χωρίς κανέναν έλεγχο. Αυτές που θα αρνηθούν να συνεργαστούν για να δημιουργήσουμε έναν κόσμο ευημερίας, πλήρους απασχόλησης, οικολογικής ισορροπίας, και μια ριζοσπαστικά δημοκρατική κοινωνία. Δηλαδή, όλες!

Οι πρώην καπιταλιστικές επιχειρήσεις θα κοινωνικοποιηθούν, όταν παραδοθούν στον δημοκρατικό εργατικό έλεγχο, σε συνεργασία με τις τοπικές κοινότητες της εργατικής τάξης. Αυτό σημαίνει: κάθε εργάτης, μια μετοχή, μια ψήφος, με μάννατζερ που θα ορίζεται από τους ίδιους τους εργάτες -αν χρειαστεί- με τον τρόπο που αυτοί θα αποφασίσουν, με μισθολογικές διαφορές που θα αποφασίσουν οι ίδιοι οι εργάτες

-αν χρειαστεί. Ακόμη, τα σωματεία θα απαιτήσουν μέτρα άμεσου δημοκρατικού ελέγχου των εργατών στα καταστήματα ή στα γραφεία.

Ποιος θα κάνει αυτή την απαλλοτριώση; Οι ρεφορμιστές και οι φιλελεύθεροι, υποστηρίζουν ότι η δουλειά αυτή πρέπει να γίνει από το υπάρχον κράτος. Οι επαναστάτες δεν έχουν τέτοιες απαιτήσεις από το κράτος. Το κράτος ισχυρίζεται πως αντιπροσωπεύει όλο το λαό (και το κάνει, έχοντας στα χέρια του όλα τα χρήματα της κοινότητας). Γιατί να μην αποκαλυφθεί αυτή η απάτη; Προειδοποιούμε όμως το λαό ότι το κράτος δεν πρόκειται ποτέ (ή πολύ σπάνια) να προβεί σε τέτοιες απαλλοτριώσεις. Σκοπεύουμε λοιπόν να αποκαλύψουμε τις προθέσεις του κράτους.

Αντίθετα οι εργάτες πρέπει να προχωρήσουν μόνοι τους, καταλαμβάνοντας τα εργοστάσια, και λειτουργώντας τα χωρίς αφεντικά. Πρέπει επίσης να δημιουργήσουν μια ένωση εργατικών σωματείων και συνελεύσεων γειτονιών, που θα αντικαταστήσουν το καπιταλιστικό γραφειοκρατικό κράτος, και θα στηρίξουν τις απαλλοτριώσεις «από τα κάτω».

Πρέπει να δημιουργήσουμε ένα Πρόγραμμα Δημόσιας Εργασίας (Public Works Program), που θα δώσει απασχόληση σε όσους είναι ικανοί για εργασία, και θα ξαναχτίσει την οικονομία με οικολογικό τρόπο. Τα νέα κυβερνητικά σχήματα αλλά και κάποιες προηγούμενες κυβερνητικές επιχειρήσεις (όπως τα σχολεία και τα ταχυδρομεία) πρέπει να τα διαχειριστούν οι υπάλληλοί τους, πάντα σε συνεργασία με το ντόπιο πληθυσμό (ιδιαίτερα με τους γονείς).

Συμφωνώ επίσης με την άποψη του Ντέιβιντσον για «δημόσια χρηματοδότηση για την έναρξη εργατικά διαχειριζόμενων συνεργατικών επιχειρήσεων» (Davidson, 2011, p. 70).

Με τον ίδιο τρόπο ο Γουλφ (Wolf) προτείνει: «ένα εργασιακό πρόγραμμα στις μέρες μας, πρέπει να περιλαμβάνει επιχορήγηση κεφαλαίων στους εργάτες που είναι αποφασισμένοι να δημιουργήσουν εργατικά αυτό-διαχειριζόμενες επιχειρήσεις» (Wolf, 2012, p. 170). Οι εργάτες πρέπει να συνεργάζονται με τις τοπικές

κοινωνίες και με κάποιους ειδικούς προκειμένου να βρουν τρόπους να εξοπλίσουν και να οργανώσουν εκ νέου τους τόπους δουλειάς, έτσι ώστε να είναι δυνατόν να τους διαχειρίζονται δημοκρατικά και να τους δώσουν μια οικολογική κατεύθυνση. Εργασιακοί χώροι που παράγουν ρύπους ή όπλα, πρέπει να στραφούν στην παραγωγή εναλλακτικών, χρήσιμων προϊόντων, έτσι όπως το κατάφεραν οι εργάτες της «Lucas Aerospace», στη Βρετανία το 1970.

Όσο οι αυτό-διαχειριζόμενες επιχειρήσεις λειτουργούν μέσα στο πλαίσιο της καπιταλιστικής οικονομίας, τότε αναγκαστικά θα πρέπει να μπαίνουν στον ανταγωνισμό της αγοράς, είτε το θέλουν, είτε όχι. Αλλιώς θα πεθάνουν... Όταν όμως καταληφθούν αρκετοί εργασιακοί χώροι, τότε πρέπει να διασυνδεθούν, να στείλουν αντιπροσώπους μεταξύ τους, και να οργανωθούν ανά πόλη και περιφέρεια, δημιουργώντας ένα εθνικό, αλλά και διεθνές επίπεδο συντονισμού. Πρέπει να στοχεύσουν να αντικαταστήσουν την αγορά, με έναν προγραμματισμό «από τα κάτω». Βέβαια, δεν αυτό όλο το πρόγραμμα για μια αναρχική-σοσιαλιστική επανάσταση της εργατικής τάξης. Ούτε κατά προσέγγιση. Αυτός είναι όμως ο πυρήνας ενός προγράμματος για την οικονομική δημοκρατία ως κομμάτι ενός ευρύτερου σχεδίου. Όπως η κοινωνία απαλλάχτηκε από τους διαχωρισμούς των αρχόντων και των υποτελών, των αφεντικών και των σκλάβων, έτσι κι εμείς θα απαλλαγούμε από τους καπιταλιστές και τους εργάτες, τα αφεντικά και τους υπαλλήλους, τους εξουσιαστές και τους εξουσιαζόμενους. Οι εργαζόμενοι πρέπει να πάψουν να δουλεύουν για τα αφεντικά.

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

- Albert Michael (2003). *Parecon: Life After Capitalism*. London: Verso
- Bakunin Michael (1980). *Bakunin on Anarchism* (ed. S. Dolgot). Montreal: Black Rose Books.
- Bayat Assef (1991). *Work, Politics, and Power; An Interna-*

tional Perspective on Worker's Control and Self-Management. NY: Monthly Review.

▪ Benello C. George (1992). *From the Ground Up: Essays on Grassroots and Workplace Democracy* (eds. L. Krimerman, F. Lindenfeld, C. Korty & J. Benello). Boston: South End Press.

▪ Blumberg Paul (1973). *Industrial Democracy: The Sociology of Participation*. NY: Schocken.

▪ Brinton Maurice (2004). «The Bolsheviks and Workers' Control». *For Workers' Power: The Selected Writings of Maurice Brinton* (ed. David Goodway). Oakland: AK Press. Pp. 293-378.

▪ Cole G.D.H. (1980). *Guild Socialism Restated*. New Brunswick NJ/London: Transaction Books.

▪ Dahl Robert A. (1985). *A Preface to Economic Democracy*. Berkeley: Univ. of California Press.

▪ Davidson Carl (2011). *New Paths to Socialism; Essays on the Mondragon Cooperatives and Workplace Democracy, Green Manufacturing, Structural Reform, and the Strategic Politics of Transition*. Pittsburg: Changemaker Publications.

▪ Dolgot Sam, ed. (1974). *The Anarchist Collectives; Workers' Self Management in the Spanish Revolution 1936-1939*. NY: Free Life Books.

▪ Flanders Laura (2013). «Greek Workers Take Over a Factory». <http://www.thenation.com/blog/172960/greek-workers-take-over-factoryinterviewaxzzéWtDhZZKO>

▪ Fotopoulos Takis (1997). *Towards an Inclusive Democracy: The Crisis of the Growth Economy and the Need for a New Liberatory Project*. London/NY: Cassell.

▪ Fromm Erich (1995). *The Sane Society*. Greenwich CT: Fawcett.

▪ Hahnel Robin (2005). *Economic Justice and Democracy; From Competition to Cooperation*. NY: Routledge.

▪ Hunnius Jerry; Garson G. David, & Case John (eds.) (1973). *Workers' Control; A Reader on Labor and Social Change*. NY: Vintage Books.

▪ Lange Oscar, & Taylor Fred M. (1964). *On the Economic*

Theory of Socialism (ed. B. E. Lippincott). NY: Mc Graw-Hill Books.

▪ Lindenfeld Frank & Rothschild-White Joyce (eds.) (1982). *Workplace Democracy and Social Change*. Boston: Porter Sargent.

▪ Marx Karl (1992). *The First International and After; Political Writings*, Vol. 3. (ed. David Fenbach). London: Penguin Books/New Left Review.

▪ Morehouse Ward (ed.) (1997). *Building Sustainable Communities: Tools and Concepts for Self-Reliant Economic Change* (2nd rev. ed.). NY: Bootstrap Press.

▪ Ostergaard Geoffrey (1997). *The Tradition of Workers' Control* (ed. B. Barnford). London: Freedom Press.

▪ Pateman Carole (1970). *Participation and Democratic Theory*. NY: Cambridge University Press.

▪ Porter David (2011). *Eyes to the South; French Anarchists and Algeria*. Oakland CA: AK Press.

▪ Price Wayne (2012). *The Spanish Revolution*. Edmonton, Alberta: Thoughtcrime Ink.

▪ Price Wayne (2005). «Parecon and the Nature of Reformism». www.anarkismo.net/article/737?search_text=Parecon+and+the+Nature+of+Reformism

▪ Roosevelt Frank & Belkin David (eds.) (1994). *Why Market Socialism? Voices from Dissent*. Armonk NY/London: M.E. Sharpe.

▪ Sale Kirkpatrick (1980). *Human Scale*. NY: Coward, McCann, & Geoghegan.

▪ Schweickart David (2002). *After Capitalism*. NY: Rowman & Littlefield.

▪ Sitrin Marina (2006). *Horizontalism: Voices of Popular Power in Argentina*. Oakland CA: AK Press.

▪ Wolf Richard (2012). *Democracy at Work; A Cure for Capitalism*. Chicago: Haymarket Books.

ΥΠΕΡΑΣΠΙΖΟΝΤΑΣ ΤΟΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΟ ΤΑΞΙΚΟ ΑΝΑΡΧΙΣΜΟ

Μέσα στους κόλπους του αναρχικού κινήματος υπάρχουν αντίρροπες τάσεις. Ο Λόρενς Ντέιβις (Laurence Davis) έγραψε ένα δοκίμιο στο οποίο υπερασπίζεται τη «ρεφορμιστική» τάση του αναρχισμού, απέναντι στην επαναστατική «ταξική» τάση του Αναρχισμού. Αυτό το κάνει υπερασπιζόμενος κατά κύριο λόγο τις απόψεις του Γιούρι Γκόρντον και του Ντέιβιντ Γκρέμπερ απέναντι στη δική μου κριτική. Ορίστε, λοιπόν, η απάντησή μου.

Κάθε χρόνο εκδίδονται πολλά βιβλία πάνω στο θέμα του Αναρχισμού, κάτι που δεν συνέβαινε δέκα χρόνια πριν. Είναι λοιπόν πρακτικά αδύνατον να τα διαβάσει κανείς όλα. Έτσι, δεν είχα διαβάσει το *The Continuum Companion to Anarchism* που εκδόθηκε το 2012 από την Ruth Kinna και είναι μια συλλογή δοκιμίων που συνιστούν «έρευνα πάνω στον Αναρχισμό». Όταν έπεσε πρόσφατα στα χέρια μου παρατήρησα ότι περιείχε το άρθρο: «Ο Αναρχισμός και το μέλλον της Επανάστασης» που έγραψε ο Λόρενς Ντέιβις (Ιρλανδός θεωρητικός και ακτιβιστής, και καθηγητής κολεγίου). Μεγάλο μέρος του άρθρου ήταν μια πολεμική ενάντια στις απόψεις μου για την αναρχική επανάσταση! Αυτό το θέμα είναι πολύ σοβαρό, καθώς περιγράφει «ποια στρατηγική μπορεί να μας οδηγήσει σε μια αναρχική κοινωνία». Γι' αυτό το λόγο απαντώ στο δοκίμιο του Ντέιβις, έστω με καθυστέρηση τεσσάρων περίπου χρόνων.

Ο Ντέιβις, αρχίζει διαχωρίζοντας το σύγχρονο αναρχικό

κίνημα σε «δύο κύριες κατευθύνσεις... : η μια έχει τις ρίζες της στην αναρχο-κομμουνιστική και αναρχο-συνδικαλιστική παράδοση του ταξικού αγώνα, και βασίζεται στην πίστη ότι το μεγάλο κίνημα των καταπιεσμένων πρέπει να εξεγερθεί και να συντρίψει το καπιταλιστικό κράτος, ενώ η δεύτερη σχετίζεται με τη στρατηγική «επαναστατική έξοδο» η οποία εστιάζει λιγότερο (τουλάχιστον αρχικά) στην κατά μέτωπο σύγκρουση με το κράτος, και περισσότερο στη δημιουργία εναλλακτικών θεσμών και κοινωνικών σχέσεων που θα καταστήσουν το κράτος και την καπιταλιστική αγορά περιττά» (p. 212). Και οι δύο αυτές αναρχικές τάσεις, συμπίπτουν ως ένα βαθμό με κάποιες τάσεις του ελευθεριακού (αυτόνομου) Μαρξισμού.

Οι αναρχικοί του «ταξικού αγώνα» βλέπουν την εργατική τάξη σαν μια κεντρική επαναστατική δύναμη, μαζί με άλλες, όπως τους αγρότες, τις γυναίκες, τους ανθρώπους με άλλο χρώμα, κλπ. Ενώ οι υπέρμαχοι της στρατηγική «εξόδου», προτείνουν να αποσυρθούμε κατά κάποιο τρόπο από την καπιταλιστική κοινωνία. Όπως διευκρινίζει ο Ντέιβις, αυτή η τάση δεν αποκλείει τελείως μια ενδεχόμενη «ευθεία σύγκρουση με το κράτος», αλλά δεν εστιάζει σ' αυτήν. Προτιμά να δίνει έμφαση «στη δημιουργία εναλλακτικών θεσμών και κοινωνικών σχέσεων» οι οποίες πιστεύει πως «τελικά θα καταστήσουν» το κράτος και την καπιταλιστική αγορά «περιττά». Έτσι, δεν υπάρχει ανάγκη να προσανατολιζόμαστε, να προπαγανδίζουμε, ή να προετοιμαζόμαστε για μια πιθανή αναμέτρηση με την κρατική εξουσία.

Ο Ντέιβις, υποστηρίζει ξεκάθαρα αυτή την τάση «εξόδου». «...Η θεωρία της επαναστατικής εξόδου... επαναπροσδιορίζει δημιουργικά τον επαναστατικό αγώνα των καιρών μας» (p. 213). Εγώ, αντίθετα, υποστηρίζω τον επαναστατικό ταξικό αναρχισμό.

Αυτή η διχοτόμηση μπορεί να αποτελέσει μια αντικειμενική κατηγοριοποίηση των αναρχικών αντιλήψεων, έχει όμως και αυτή τα όριά της. Για παράδειγμα, η «εξεγερτική αναρχική τάση» (insurrectionist anarchist trend) δεν χωρά ακριβώς μέσα σ' αυτές τις εναλλακτικές, όπως δεν χωρά και η «ελευθεριακή αυτοδιοίκηση» (libertarian municipalism) του Μάρρεϊ Μπούκτσιν.

Στην πραγματική ζωή υπάρχουν αρκετές αλληλοκαλύψεις. Οι «ταξικοί» ακτιβιστές έχουν μια μακρά παράδοση συμμετοχής στην κοινωνική, κοινοτική, αλλά και πολιτισμική οργάνωση. Οι Schmidt και Van der Walt χαρακτηριστικά αναφέρουν: «Οι συνδικαλιστικές ενώσεις στην Ισπανία είχαν... εμπλακεί σε ένα πλούσιο και πυκνό δίκτυο αναρχικών κοινοτικών κέντρων, σχολείων και βιβλιοθηκών... σε κάθε περιφέρεια και σε κάθε χωριό όπου υπήρχε αναρχική δύναμη και επιρροή -και πληθώρα αναρχικών εντύπων» (2009, p. 185).

Οι υπέρμαχοι της στρατηγικής «εξόδου» είναι συνήθως ενεργοί και συμμετέχουν στους μαζικούς αγώνες όποτε αυτοί εκδηλώνονται. Οι υποστηρικτές και των δύο τάσεων μοιράζονται ένα κοινό σκοπό και ένα κοινό όνειρο για μια συνεργατική αυτό-οργανωμένη κοινωνία, χωρίς κράτη, χωρίς τάξεις, ή άλλες καταπιέσεις. Παρόλα αυτά, η διάκριση αυτή έχει σε γενικές γραμμές μια χρησιμότητα (Price, 2009, a).

Στην πραγματικότητα, ο Ντέιβις είναι αναποφάσιτος ως προς τη διάκριση ανάμεσα στην αναρχική τάση της «εξόδου», και την «ταξική» αναρχική τάση. Αναπτύσσει ένα διαφορικό μοντέλο, και στη συνέχεια θέλει να το αποδομήσει. Με κριτικάρει ιδιαίτερα, λέγοντας -για το πρόσωπό μου- πως: «χτίζει αυστηρά σύνορα» και «περιθωριποιεί όσους έχουν διαφορετικές πολιτικές απόψεις από αυτόν, στον τρόπο που βλέπουν το κίνημα... χαράζοντας μια νόρμα, μια διχοτόμο διάκριση ανάμεσα στον επαναστατικό αναρχισμό... και το ρεφορμιστικό αναρχισμό» (p. 214).

Όμως το μόνο που κάνω, είναι πως δέχομαι το ίδιο δυαδικό μοντέλο, τις ίδιες δύο τάσεις του Αναρχισμού που δέχεται κι αυτός, και απλά διατυπώνω τους λόγους για τους οποίους συμφωνώ με τη μία από αυτές τις τάσεις -όπως κι αυτός συμφωνεί με την άλλη. (Αν και έχω διδαχτεί και από τις δύο).

Ο Ντέιβις, θεωρεί ότι η «ταξική» τάση αποτέλεσε πρότυπο για τους Schmidt και Van der Walt (αναφέρεται στο βιβλίο τους *Black Flame*, πριν αναπτυχθεί πολιτική αντιδικία για τον Schmidt) και για μένα. Αναφέρει πως είμαστε: «αναρχικοί του ταξικού αγώνα, που τα γραπτά τους διαβάζονται ευρέως στους κύκλους του σύγχρονου κινήματος» (p. 212).

Αναφέρει επίσης τον Richard Frank, αλλά τον ερμηνεύει λέγοντας πως έχει μεγάλες διαφορές με άλλους αναρχικούς του ταξικού αγώνα. Για την τάση της «εξόδου», ο Ντέιβις αναφέρεται κυρίως στον Ντέιβιντ Γκρέμπερ και τον Γιούρι Γκόρντον. Αναφέρει επίσης τον Richard Day, αν και είναι περισσότερο επικριτικός στη δουλειά του.

Ο Ντέιβις, στην πραγματικότητα δεν εξετάζει τις απόψεις μου όπως αναπτύσσονται στα βιβλία και τα άρθρα μου (όπως Price, 2007, α). Αντίθετα, απαντά στην κριτική που έγραψα για τα βιβλία των Ντέιβιντ Γκρέμπερ και Γιούρι Γκόρντον. «... αξιολογώ την εγκυρότητα των επιχειρημάτων για την δεύτερη τάση (εξόδου) υπό το φως της κριτικής που επιχειρήθηκε από κάποιους υποστηρικτές της πρώτης τάσης (ταξικής)» (p. 212).

Επειδή, ο Ντέιβις, έχει διαβάσει ελάχιστα από όσα έχω γράψει, κάνει μια σειρά από λάθη περιγράφοντας τις απόψεις μου. Για παράδειγμα, συζητώντας την κριτική του Γκρέμπερ για τη «βιομηχανική καπιταλιστική νεωτερικότητα», αναφέρεται στις «άκριτες νεωτερικές απόψεις που εκφράζονται στην εργασία του Πράις...» (p. 220). Όμως στο βιβλίο μου (Price, 2007, α) και αλλού, επιχειρηματολόγησα για μια «εναλλακτική» ή «λελογισμένη» τεχνολογία, απορρίπτοντας τόσο τον αντί-τεχνολογικό πρωτογονισμό, όσο και τη μαρξιστική άποψη η οποία αποδέχεται την τεχνολογία -όπως αυτή έχει εξελιχθεί στον καπιταλισμό.

Η ΔΙΑΜΑΧΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

Από όλα τα επιχειρήματα υπέρ της επανάστασης (με την έννοια των λαϊκών ξεσηκωμών που θα συντρίψουν το κράτος και κάθε καπιταλιστικό θεσμό), ο Ντέιβις δείχνει να συμφωνεί μόνο με ένα: ότι μια νέα κοινωνία είναι ηθικά επιθυμητή και αντικειμενικά απαραίτητη (εάν θέλουμε να αποφύγουμε τις οικονομικές, οικολογικές, και μιλιταριστικές καταστροφές). Κριτικάρει μάλιστα τον Richard Day, επειδή αρνείται την ανάγκη και τη δυνατότητα του επαναστατικού μετασχηματισμού.

Το άλλο κύριο επιχείρημα είναι πως οι καπιταλιστές δεν θα επιτρέψουν εύκολα το τέλος του καπιταλισμού. Θα αντισταθούν λυσσαλέα όταν ο λαός επιχειρήσει να τους αφαιρέσει τον πλούτο τους, την εξουσία τους, τα εργοστάσιά τους, τις επαύλεις τους, τις διεθνείς εταιρείες τους, τα αγροκτήματά τους, τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσής τους, τους πληρωμένους και ξεπουλημένους πολιτικούς τους, τους δικηγόρους τους, τους παπάδες τους, τους μπάτσους τους, τους στρατούς τους, κοκ. -ακόμη και όταν αυτή θα είναι η επιθυμία και η θέληση της συντριπτικής πλειοψηφίας του λαού. Ο Ντέιβις, αναφέρει αυτό μου το επιχείρημα λέγοντας: «Αυτό είναι ένα εύλογο επιχείρημα, που χρειάζεται διεξοδική συζήτηση» (p. 216).

Η απάντησή του όμως είναι απλά: «Ο Γκρέμπερ, θα απαντούσε χωρίς αμφιβολία, ότι ακριβώς λόγω της ανυπέμβλητης στρατιωτικής δύναμης που διαθέτουν τα σύγχρονα βιομηχανικά κράτη, κάθε επαναστατική στρατηγική που εστιάζει κατά κύριο λόγο στην κατά μέτωπο σύγκρουση θα αποδεικνυόταν σίγουρα αντί-παραγωγική» (p. 216-217).

«Χωρίς αμφιβολία» αυτό είναι αλήθεια -εκτός αν ο λαός εναντιωνόταν μαζικά στην κρατική εξουσία- εκτός αν οι εργάτες (των «σύγχρονων βιομηχανικών» κοινωνιών») κατέβαιναν σε απεργία, καταλαμβάνοντας και απαλλοτριώνοντας αυτή τη σύγχρονη βιομηχανία -και εκτός αν οι τάξεις τους στρατού (δηλαδή οι γιοι και οι κόρες της εργατικής τάξης) είχαν κλίνει υπέρ της επανάστασης. Όμως ανεξάρτητα από τη ροή των γεγονότων, ανεξάρτητα αν πρέπει η σύγκρουση να είναι «κατά κύριο λόγο», η κεντρική κρατική εξουσία της καπιταλιστικής κοινωνίας πρέπει να χτυπηθεί «κατά μέτωπο» και να νικηθεί. Αλλιώς, στιδήποτε άλλο θα αποδειχθεί «σίγουρα αντί-παραγωγικό».

Με παρόμοιο τρόπο, ο Ντέιβις κοπιάρει τον Γκόντον συμπεραίνοντας: «Η εξόφθαλμη δύσανάλογη милитарιστική υπεροχή του κράτους... και ο κοινωνικός έλεγχος αποδεικνύουν ότι το κράτος δεν μπορεί να ηττηθεί σε ανοιχτή μάχη» (p. 224).

Αναρωτιέμαι λοιπόν, πώς πέτυχαν κάποιες επαναστάσεις, αν λάβουμε υπόψη μας ότι πάντα ξέσπασαν την ώρα που το

υπάρχον κράτος είχε το απόλυτο πλεονέκτημα στα όπλα και στον κοινωνικό έλεγχο (γι' αυτό και είναι κράτος). Παρόλα αυτά, υπήρξαν νικηφόρες επαναστάσεις (μια από αυτές γιορτάζεται κάθε χρόνο, στις 4 του Ιούλη).

Όμως ο Ντέιβις και ο Γκόρντον απαντούν σ' αυτό το γρίφο: «...Μια μαζική εξέγερση μπορεί να πετύχει... μόνον εάν μεγάλος αριθμός αστυνομικών και στρατιωτικών δυνάμεων λιποτακτήσουν ή αποσκιρτήσουν, και αυτό με τη σειρά του είναι εφικτό μόνο μέσα από μια ευρείας βάσης, μαχητική λαϊκή κινητοποίηση» (p. 224). Δηλαδή, αυτό που οι αναρχικοί του «ταξικού αγώνα», λένε εξ' αρχής!

Ο Ντέιβις, προσθέτει: «Επειδή μια τέτοια κινητοποίηση δεν είναι εφικτή προς το παρόν, ο ένοπλος αγώνας στο εδώ και τώρα είναι μια προοπτική ήττας» (p. 224).

Αυτές οι κουβέντες μάλλον απευθύνονται σε κάποιον αχυράνθρωπο, γιατί οι αναρχικοί του «ταξικού αγώνα» δεν μιλούν για μαζικό ένοπλο αγώνα ενάντια στο κράτος χωρίς «ευρείας βάσης, μαχητική λαϊκή κινητοποίηση». Γι' αυτό ακριβώς το λόγο δουλεύουν προκειμένου να δημιουργούν ευρείες και μαχητικές (και ριζοσπαστικά δημοκρατικές) λαϊκές κινητοποιήσεις.

Ο Ντέιβις, δείχνει να συμφωνεί με αυτές, όταν συμπεραίνει: «...Αυτό δεν αποκλείει τη δυνατότητα των αναρχικών να δημιουργήσουν τις ιδανικές συνθήκες για μια μελλοντική επιτυχία, είτε ως άμυνα απέναντι στην ύστατη, βίαιη απόπειρα του κράτους να καταστείλει και να συντρίψει κάθε αντίσταση, είτε ως εκδοχή ενός σεναρίου κοινωνικής κατάρρευσης που μπορεί να πυροδοτηθεί από την έλλειψη πετρελαίου ή την κλιματική αλλαγή» (p. 224).

Μέχρι στιγμής λοιπόν συμφωνεί με τους επαναστάτες αναρχικούς του ταξικού αγώνα -μια τέτοια όμως συμφωνία προϋποθέτει συμμετοχή σε δραστηριότητες στο «εδώ και τώρα» που μάλλον έρχονται σε αντίθεση με το μοντέλο της «εξόδου». Μας οδηγεί να εστιάσουμε στο «εδώ και τώρα» και να χτίσουμε εργατικά κινήματα -και όχι μόνο- τα οποία θα είναι όσο το δυνατόν πιο μαχητικά, πιο ριζοσπαστικά, και πιο δημοκρατικά.

Παρόλα αυτά, ο Ντέιβις απορρίπτει κατ' επανάληψη την άποψη των αναρχικών του ταξικού αγώνα, «...το τρέχον κυρίαρχο παράδειγμα της επανάστασης σαν ένα κύριο, κατακλυσμικό ξέσπασμα ενάντια στις καταπιεστικές δομές του παρελθόντος που επιτυγχάνεται με τη βίαιη κατάληψη της κρατικής εξουσίας» (p. 215). «Αντιλαμβάνονται την επανάσταση σαν μια μοναδική, ισοπεδωτική και κατακλυσμική ρήξη με τις καταπιεστικές δομές του παρελθόντος» (p. 216). Απορρίπτει τις υποτιθέμενες «ιδέες της επαναστατικής ολοκλήρωσης και της ουτοπικής τελειότητας» (p. 223). Αυτό δείχνει μια βασική παρανόηση των επαναστάσεων και των επαναστατών.

Ενώ λοιπόν πρόκειται για μια εργασία πάνω στη σύγχρονη αναρχική σκέψη για την επανάσταση, οι αναγνώστες θα περίμεναν κάποιες αναφορές σε παλαιότερες έρευνες των αναρχικών για την επανάσταση, όπως του Κροπότκιν για τη Γαλλική Επανάσταση (1986) ή την έρευνα του Μάρεϊ Μπούκτσιν για μια σειρά επαναστάσεων (1996). Όμως δεν υπάρχει καμία τέτοια αναφορά. Ούτε υπάρχει κάποια αναφορά του Ντέιβις στο τεράστιο υλικό που έχει γραφτεί για τη Ρώσικη και την Ισπανική Επανάσταση, από αναρχικούς, από μαρξιστές αλλά και από αστούς ιστορικούς (δείτε Price 2007, a). Ούτε αναφέρει τίποτε για τις μεγάλες αστικές-δημοκρατικές επαναστάσεις, όπως της Αγγλίας ή των ΗΠΑ, ούτε για τις σταλινικές-εθνικιστικές επαναστάσεις στην Κίνα ή την Κούβα.

Εάν ο Ντέιβις ερευνούσε αυτό το υλικό, θα μάθαινε πως οι επαναστάσεις ανέκαθεν υπήρξαν «μοναδικά, ισοπεδωτικά και κατακλυσμικά ξεσπάσματα». Θα μάθαινε επίσης, πως οι επαναστάτες ποτέ δεν περίμεναν να γίνουν οι επαναστάσεις από μόνες τους. Οι επαναστάσεις πραγματοποιούνται έπειτα από δεκαετίες εντάσεων και μικρότερων συγκρούσεων, έπειτα από αλληπάλληλους κύκλους εξέγερσης και καταστολής, έπειτα από ένα γενικό κλίμα δυσφορίας που διατρέχει όλους τους κοινωνικούς τομείς, έπειτα από διαμάχες και συγκρούσεις για κορυφαία ζητήματα, έπειτα από την ίδρυση λαϊκών θεσμών «διπλής δύναμης» (dual power) -συμβούλια και συνελεύσεις,

εργατικές ενώσεις και συνομοσπονδίες, στις γειτονιές και τους χώρους δουλειάς- θεσμών οι οποίοι ανταγωνίζονται τη δύναμη του υπάρχοντος κράτους, έπειτα από μια συνεχή ριζοσπαστικοποίηση των μαζών, και μέσα από μια τελική σύγκρουση στην οποία νικητής θα βγει είτε το κράτος, είτε οι λαϊκοί σύνδεσμοι. Εάν ο επαναστατημένος λαός νικήσει, αυτό θα σημάνει απλά το ξεκίνημα μιας μακράς περιόδου συγκρούσεων (πιθανότατα εμφύλιου πολέμου και ξένων επεμβάσεων) και μια μακρά περίοδο κοινωνικού πειραματισμού και εδραίωσης. (Το πόσο βίαιη και «αιματηρή» θα είναι η επανάσταση, θα εξαρτηθεί από το πόσο καλά προετοιμασμένος και οργανωμένος είναι ο λαός, και σε ποιο βαθμό η άρχουσα τάξη μπορεί να απομονωθεί και να χάσει το ηθικό της).

Ο Κροπότκιν, έλεγε συμπερασματικά: «... Οι αναρχικοί γνωρίζουν πως... την αργή εξέλιξη της κοινωνίας κάποιες φορές διαδέχονται περίοδοι επιταχυνόμενης εξέλιξης, που ονομάζονται επαναστάσεις... Περίοδοι γρήγορων αλλαγών που ακολουθούν τις περιόδους της αργής εξέλιξης, και αυτές τις περιόδους πρέπει να τις εκμεταλλευόμαστε... μέσα από την οργάνωση των τοπικών ομάδων παραγωγών και καταναλωτών, σε κάθε κοινότητα και πόλη, προχωρώντας σε τοπική αλλά και διεθνή συνομοσπονδία αυτών των ομάδων» (Κροπότκιν, 1975, p. 110).

Όπως ξέρουμε, όλες οι προηγούμενες επαναστάσεις είτε απέτυχαν (τα παλιά αφεντικά κράτησαν την εξουσία τους), είτε πέτυχαν απλά να παραδώσουν την εξουσία σε μια νέα άρχουσα τάξη (την μπουρζουαζία ή τη συλλογική γραφειοκρατία). Αυτές οι επαναστάσεις μπορεί να κέρδισαν κάποια περιορισμένα οφέλη για το λαό (όπως τις αυξημένες ελευθερίες που κερδήθηκαν από τις αστικές-δημοκρατικές επαναστάσεις στην Αγγλία, τις ΗΠΑ και τη Γαλλία). Παρόλα αυτά, παρέμειναν εκμεταλλευτικές ταξικές κοινωνίες. Στόχος των αναρχικών του «ταξικού αγώνα» είναι να πάρουν από κοινού η εργατική τάξη και ο καταπιεσμένος λαός «την εξουσία», ανατρέποντας το κράτος της καπιταλιστικής τάξης και κάθε θεσμό καταπίεσης, και να χτίσουν μια αυτό-διαχειριζόμενη,

ριζοσπαστικά δημοκρατική κοινωνία -την αυτό-οργάνωση του λαού. Όχι όμως να πάρουν «την κρατική εξουσία», δηλαδή να μην δημιουργήσουν ένα νέο γραφειοκρατικό-μιλιταριστικό, κοινωνικά αποξενωμένο κρατικό μηχανισμό εις βάρος της υπόλοιπης κοινωνίας. Όταν όλος ο εργαζόμενος λαός εμπλακεί στη διακυβέρνηση, τότε δεν θα υπάρχει κυβέρνηση.

Μια τέτοια επαναστατική αντίληψη, περιλαμβάνει το χτίσιμο μαζικών αγώνων και τη δημιουργία λαϊκών θεσμών (όπως τους εξέφρασε ο Benjamin Franks), περιλαμβάνει εκείνη τη «στιγμή της αποφασιστικής επαναστατικής ρήξης» όταν η κεντρική εξουσία της άρχουσας τάξης ανατρέπεται (όπως το έθεσαν οι Schmidt και Van der Walt, τους οποίους αναφέρει ο Ντέιβις, p. 213), και τέλος, περιλαμβάνει μια μακρά περίοδο σταδιακού πλουραλιστικού πειραματισμού (όπως υποστήριξε ο Μαλατέστα).

ΤΟ ΜΗ-ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΑΝΑΡΧΙΣΜΟΥ ΤΗΣ «ΕΞΟΔΟΥ»

Οι αναρχικοί του «ταξικού αγώνα» δεν κριτικάρουν τους αναρχικούς της «εξόδου» επειδή υποστηρίζουν μια μακρά προ-επαναστατική περίοδο (μακρά όσο είναι απαραίτητο τέλος πάντων) δημιουργίας μαζικών αγώνων και εναλλακτικών οργανωτικών θεσμών. Τους κριτικάρουν επειδή πιστεύουν πως είναι δυνατόν να επιχειρήσουν μια «έξοδο» από την καπιταλιστική κοινωνία: «...οι πιο επιτυχημένες μορφές λαϊκής αντίστασης ιστορικά δεν είχαν τη μορφή της κατά μέτωπο αντιπαράθεσης, αλλά τη μορφή της διαφυγής από την αρπάγη του συστήματος, είτε με τη μορφή της απόδρασης, είτε με τη λιποταξία, είτε με τη δημιουργία νέων κοινοτήτων» (p. 216). Ο Ντέιβις, αντλεί και παραθέτει αυτό το ψήγμα ανθρωπολογικής σοφίας από τον Ντέιβιντ Γκρέμπερ ο οποίος ισχυρίζεται πως αυτό είναι το μοντέλο των σύγχρονων «επαναστάσεων». Ο Ντέιβις αρνείται κατηγορηματικά πως αυτή η άποψη του Γκρέμπερ είναι «μόλλον αντεπαναστατική, ηττοπαθής, ρεφορμιστική, ή σε κάθε περίπτωση

αντίθετη με τις λαϊκές εξεγέρσεις...» (p. 217), παρά το προφανές νόημα των λέξεων.

Ο Ντέιβις, με κριτικάρει επειδή αναγνωρίζω «μόνο κάποια εργαλειοακή αξία στη δημιουργία προοιωνιζόμενων σχεδίων καλλιέργειας μη-ιεραρχικών κινηματικών δομών» (p. 222). Στην πραγματικότητα, έχω κατ' επανάληψη τονίσει ότι τα λαϊκά κινήματα αμφισβήτησης πρέπει να είναι όσο γίνεται πιο δημοκρατικά και συμμετοχικά, ώστε να προοιωνίζονται μια μελλοντική κοινωνία τελείως αντίθετη με τις λενινιστικές αντιλήψεις της δημιουργίας ενός κεντρικού (και κεντρομόλου) κόμματος εμπροσθοφυλακής.

Έχω επίσης εκφράσει πολλές φορές την εκτίμηση που τρέφω για τις αποκεντρωμένες δημοκρατικές κοοπερατίβες και κοινότητες, και για τα κέντρα αντί-πληροφόρησης και το θετικό τους ρόλο, θεωρώ όμως τη συνεισφορά τους μικρή όσον αφορά τη στρατηγική της επανάστασης. Παρόλα αυτά, εκτιμώ τις «μη-ιεραρχικές κινηματικές δομές» όσον αφορά τη συνεισφορά τους στο χτύπημα του καπιταλισμού, στη διάσωση του κόσμου από τους πολέμους και την οικολογική καταστροφή. Δεν νιώθω πως πρέπει να απολογηθώ γι' αυτό.

Ο Ντέιβις, αντίθετα διαφωνεί: «Για του σύγχρονους αναρχικούς με 'μικρό-α'... αυτοί οι εναλλακτικοί θεσμοί στο εδώ και τώρα...και οι κοινωνικές σχέσεις... αποτελούν την πεμπτουσία του αναρχισμού... Πολλοί σύγχρονοι αναρχικοί, επιμένουν πως "η επανάσταση είναι τώρα"...» (p. 222-223).

Ο Γκόρντον, γράφει: «Η εξέλιξη των αντί-ιεραρχικών δομών στις οποίες η κυριαρχία αμφισβητείται συνεχώς, για πολλούς αναρχικούς είναι αυτοσκοπός... Οι αναρχικοί σήμερα δεν έχουν την τάση να σκέφτονται την επανάσταση -όσοι χρησιμοποιούν πλέον αυτό τον όρο- σαν μελλοντικό γεγονός, αλλά σαν καθημερινή διαδικασία και μια δυναμική διάσταση της καθημερινής ζωής» (Gordon 2008, p. 35 & 41).

Βρίσκω τα λόγια αυτά, πλήρη νοήματος. Αντί να χτίσουν ένα κίνημα που τελικά θα βάλει τέρμα στην καταπίεση, την εκμετάλλευση και την οικολογική καταστροφή, οι αναρχικοί

αυτής της σχολής εστιάζουν στο να ζουν «αναρχικά» την καθημερινότητα της παρούσας κοινωνίας. Προφανώς, γι' αυτούς το μέλλον θα ρυθμιστεί από μόνο του.

Στο μεταξύ, ο Γκόρντον αποκηρύσσει την ιδέα να έχει κανείς αιτήματα από το κράτος προκειμένου να κερδίσει μεταρρυθμίσεις και προνόμια. «Μια πολιτική αιτημάτων...προσδίδει μη-οφειλόμενη αναγνώριση και νομιμοποίηση στην κρατική εξουσία... αυτή η στρατηγική απέχει πολύ από τον αναρχισμό» (Gordon, p. 151). Κάτι τέτοιο μπορεί να ακούγεται πολύ ριζοσπαστικό, αλλά απεμπολεί πολλές δυνατότητες για μαζικούς αγώνες (όπως τον αγώνα για ελάχιστο μεροκάματο 15 δολαρίων, την απόσυρση από κάποιους πολέμους, τον αγώνα ενάντια στην αστυνομική βία, τον αγώνα για τα δικαιώματα των ομοφυλοφίλων, τον τερματισμό της εξόρυξης σχιστολιθικού αερίου-fracking- κλπ.).

Εδώ, υπάρχουν δύο θέματα. Το βασικότερο είναι αν η στρατηγική της «εξόδου» θα λειτουργήσει. Η κοινωνία θα γίνει αταξική απλά αρνούμενη την «κατά μέτωπο» σύγκρουση ή απλά «ξεφεύγοντας από την αρπάγη»; Ας υποθέσουμε πως μια τέτοια προσέγγιση άρχιζε να αποδίδει, και οι εναλλακτικοί θεσμοί άρχιζαν να απειλούν τις βιομηχανίες αυτοκινήτων ή χάλυβα, τις μεγάλες τράπεζες, και την εθνική κυβέρνηση (η υπόθεση που κάνουμε δείχνει και τα προφανή όρια αυτής της στρατηγικής). Το κράτος και οι εταιρείες δεν θα αντιδράσουν στην εξέλιξη αυτή; Ή τουλάχιστον, δεν θα προσπαθήσουν να αντιδράσουν; Σίγουρα, θα πρέπει σε κάποιο βαθμό να υπάρξουν δημοκρατικά, μαζικά κινήματα εργαζομένων και καταπιεσμένων που θα έλθουν αντιμέτωπα με το κράτος και την καπιταλιστική τάξη. Εάν γίνει κάτι τέτοιο, οι αναρχικοί θα πρέπει να ενημερώσουν το λαό, για να είναι προετοιμασμένος.

Το δεύτερο, και έλασσοενώτημα, είναι αν αυτή η στρατηγική της «εξόδου» αποκαλείται σωστά «επαναστατική». Εάν η στρατηγική σου είναι να εμπλέκεσαι σε σταδιακούς, βήμα προς βήμα, περιορισμένους αγώνες, περιορίζοντας τον εαυτό σου

στο να ζεις ελεύθερα στο «εδώ και τώρα», και δεν έχεις σκοπό να αντιπαρατεθείς και να ανατρέψεις το κράτος, ειλικρινά δεν καταλαβαίνω γιατί αυτό το αποκαλείς «επαναστατικό». Πρόκειται για κλασικό ρεφορμισμό!

Γι' αυτό το λόγο, ο Ντέιβις, περιγράφει την τάση της «εξόδου» ως: «δημιουργικό επαναπροσδιορισμό του επαναστατικού αγώνα για τον 21ο αιώνα» (p. 224). Δηλαδή αλλάζει τον ορισμό της επανάστασης «δημιουργικά». Όσο ειλικρινής κι αν είναι, αυτός ο επαναπροσδιορισμός αποτελεί έναν εύκολο τρόπο να απορρίψεις την επαναστατική στρατηγική και ταυτόχρονα να διατηρήσεις τον τιμητικό τίτλο του «επαναστάτη».

Ενώ λοιπόν διακηρύσσει πως είναι ένα νέο πρόγραμμα «για τον 21ο αιώνα», στην πραγματικότητα είναι μια επιστροφή στο ρεφορμιστικό πρόγραμμα του «μουτουαλισμού», του Προυντόν. Έχει τον ίδιο προσανατολισμό που πρότειναν στις δεκαετίες του 1950 και του 1960, οι γκραντουλιστές (gradualists) αναρχικοί όπως ο Κόλιν Γουόρντ και ο Πολ Γκούντμαν. Ο Προυντόν, ο Γουόρντ, ο Γκούντμαν -και άλλοι γκραντουαλιστές- συνεισέφεραν πολλά στη θεωρία του Αναρχισμού, αλλά αναγνωρίζονται όλοι τους σαν ρεφορμιστές.

ΑΝΑΡΧΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Οι αναρχικοί διατηρούν από παλιά μια αμφιλεγόμενη στάση απέναντι στη δημοκρατία, πέφτοντας κατά καιρούς στην παγίδα του ελιτισμού. Οι αναρχικοί του «ταξικού αγώνα» -που εδώ μνημονεύονται από τον Ντέιβις- θεωρούν τον Αναρχισμό μια ακραία, ριζοσπαστική προέκταση της δημοκρατίας, όπου παντού θα υπάρχει η λήψη συλλογικών αποφάσεων.

«Ο Αναρχισμός, δεν είναι τίποτε άλλο, παρά η πιο ολοκληρωμένη πραγμάτωση της δημοκρατίας -δημοκρατία στα χωράφια, στα εργοστάσια, και στις γειτονιές, που θα συντονίζονται μέσα από ομόσπονδες δομές και συμβούλια από τα κάτω προς τα πάνω...» (Schmidt & Van der Walt, 2009, p. 70).

Αρνούνται να ορίσουν ως «δημοκρατία» μόνο τη σημερινή

αστική, αντιπροσωπευτική δημοκρατία. Απορρίπτουν επίσης κάθε άποψη της δημοκρατίας που αποδέχεται την καταπίεση της μειοψηφίας από την πλειοψηφία. Ορίζουν την αναρχική κοινωνία ως «δημοκρατία χωρίς κράτος».

Από τους υπέρμαχους της «εξόδου» όπως αναφέρει ο Ντέιβις, ο Ντέιβιντ Γκρέμπερ υπερασπίζεται την ενότητα αναρχισμού και δημοκρατίας. Κυρίως κριτικάρεται επειδή υποστηρίζει πως η αναρχική δημοκρατία χρειάζεται διαδικασίες συναίνεσης. Εγώ, θεωρώ τόσο τη συναίνεση όσο και την αρχή της πλειοψηφίας (με δικαιώματα για τις μειονότητες) πρακτικά ζητήματα, και όχι ζητήματα αρχών. Μπορούν είτε να προάγουν την αυτό-διαχείριση, είτε να χρησιμοποιηθούν για καταπιεστικούς σκοπούς.

Παρόλα αυτά, ο Ντέιβις καταδικάζει τον Richard Day, ο οποίος έχει συνεισφέρει πολλά στη θεωρία της «εξόδου». *«Η αντίληψη του Day... είναι βαθιά αντιδημοκρατική. Ο Day, είναι ξεκάθαρος επί του θέματος. Κατά τη γνώμη του, η πιθανότητα μιας λαϊκής, δημοκρατικής, κοινωνικής αλλαγής, είναι μηδενική»* (p. 226).

Από την άλλη, ο Ντέιβις διαφωνεί έντονα επειδή χαρακτηρίζω τη δουλειά του Γιούρι Γκόρντον ελιτίστικη και αντιδημοκρατική. *«Είναι αλήθεια πως στην πορεία του επιχειρήματός του, ο Γκόρντον αποστρέφεται την αρχή της ριζοσπαστικής δημοκρατίας, στο βαθμό που συνεπάγεται συλλογικά δεσμευτικές αποφάσεις που θα είναι εφαρμόσιμες»* (p. 219).

Παρόλα αυτά, ο Γκόρντον κάνει κάτι παραπάνω από το να αποφεύγει «να ασπαστεί πλήρως τη ριζοσπαστική δημοκρατία».

Είναι κατηγορηματικός: *«...Το λάθος που θολώνει τη σκέψη μας όσον αφορά τη διαδικασία, είναι αυτό το συνεχές μασκάρωμα που υφίσταται ο διάλογος στη γλώσσα της δημοκρατίας... Ο Αναρχισμός, λοιπόν, αντιπροσωπεύει όχι μόνο την πιο ριζοσπαστική μορφή δημοκρατίας, αλλά ένα τελείως διαφορετικό παράδειγμα συλλογικής δράσης»* (Cordón, 2008, p. 69-70).

Απορρίπτει τη δημοκρατία διότι αναπόφευκτα περιλαμβάνει

θεσμικό καταναγκασμό. «Ο δημοκρατικός διάλογος προϋποθέτει χωρίς εξαίρεση ότι η πολιτική διαδικασία καταλήγει... σε συλλογικά δεσμευτικές αποφάσεις» (Gordon, p. 69). Αυτό είναι που θεωρεί καταναγκασμό.

Αντίθετα ο Γκόρντον θέλει να «ελαχιστοποιήσει» τη χρήση των «ολομελειών» και των συνελεύσεων, δίνοντας έμφαση σε αποκεντρωμένα δίκτυα «αμέτρητων» συλλογικοτήτων και ατόμων. «Οι αναρχικοί πρέπει να παραδεχτούν πως αυτή η αθέατη, αυτή η υπόγεια και πραγματικά απροσμέτρητη χρήση δύναμης, δεν είναι απλά αναπόφευκτη ως ένα βαθμό... αλλά χρειάζεται να υιοθετηθεί αφού συμβαδίζει με την παγκόσμια αντίληψη που έχουν για σημαντικά θέματα... Η αθέατη δύναμη... δεν είναι απλά και μόνο μια πρακτική ανάγκη, αλλά διαθέτει και μια ενδογενή πολιτική αξία από αναρχική σκοπιά» (Gordon, p. 75).

Αντί να προσπαθήσω να ερμηνεύσω όσα λέει ο Γκόρντον, προτιμώ να συνοψίσω το ζήτημα όπως το βλέπω εγώ. Σκοπός του Αναρχισμού είναι η κατάργηση του κράτους -που αποτελεί μια οργάνωση καταναγκασμού πάνω στην υπόλοιπη κοινωνία- και η αντικατάστασή του με την αυτό-οργάνωση του λαού. Σκοπός δεν είναι η πλήρης κατάργηση κάθε καταναγκασμού, αλλά η μείωση του καταναγκασμού στο ελάχιστο δυνατόν. Η λήψη αποφάσεων στο κοινωνικό πεδίο θα γίνεται με συζήτηση, με πειραματισμό, και με τη χρήση της πληροφορίας και της ευφυΐας. (Αναφέρομαι στην «κοινωνική λήψη αποφάσεων» γιατί σημαντικά κομμάτια της ζωής βρίσκονται έξω από τη σφαίρα των ομαδικών αποφάσεων, όπως πχ. η ατομική επιλογή θρησκείας, ή η προσωπική επιλογή μη καταναγκαστικών σεξουαλικών πρακτικών). Εφόσον οι ομάδες πρέπει να παίρνουν αποφάσεις, τότε θα προκύπτουν αναπόφευκτα κάποιες «συλλογικά δεσμευτικές αποφάσεις», οπότε κάποιος ελάχιστος καταναγκασμός θα υπάρχει. Βέβαια τα άτομα θα έχουν τη δυνατότητα να εγκαταλείπουν αν θέλουν κάποια συγκεκριμένη ομάδα ή κοινότητα, όμως έτσι θα χάνουν ταυτόχρονα και τη δυνατότητα να επηρεάζουν τις αποφάσεις αυτής της ομάδας. Ακόλουθα, θα μπορούν να πάνε σε άλλες

ομάδες ή κοινότητες οι οποίες επίσης θα πρέπει να παίρνουν αποφάσεις.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Το δοκίμιο του Ντέιβις, είναι πρωταρχικά μια έκθεση αυτού που αποκαλεί τάση της «επαναστατικής εξόδου» του αναρχισμού, και η υπεράσπισή της απέναντι στην κριτική που κάνω ως αναρχικός επαναστάτης του ταξικού αγώνα. Θα ήταν αδύνατον να καλύψω όλα τα επιχειρήματα του Ντέιβις -άσε που θα έπρεπε να αναλύσω ξανά τις απόψεις του Γκόρντον και του Γκρέμπερ. Εστίασα λοιπόν στα κομβικά θέματα που αφορούν την επανάσταση των μαζών, τη στρατηγική της «εξόδου», και την αξία της ριζοσπαστικής δημοκρατίας.

Αντιμετώπισα κάποια δυσκολία να παρακολουθήσω τον ειρμό του Ντέιβις, γιατί έχει την τάση να κάνει συνεχώς πιασγυρίσματα. Παρουσιάζει ένα μοντέλο δύο τάσεων του σύγχρονου αναρχισμού, αλλά με καταδικάζει επειδή υποτίθεται πως παγιώνω αυτή τη διάκριση. Είναι υπέρ της προοπτικής της «εξόδου», εστιάζοντας στο να ζει «αναρχικά» στο εδώ και τώρα, αποδέχεται όμως και την πιθανότητα μιας ύστατης κατά μέτωπο αναμέτρησης με το κράτος -απορρίπτει όμως κάθε προσπάθεια προπαγάνδας και οργάνωσης για το σκοπό αυτό τώρα. Παραφράζει τις απόψεις μου για την τεχνολογία. Παραφράζει τις απόψεις των αναρχικών του ταξικού αγώνα όσον αφορά τη φύση της επανάστασης. Υπερασπίζεται τον Γκόρντον, υποστηρίζοντας πως ο Γκόρντον, «δεν ενστερνίζεται πλήρως την αρχή της ριζοσπαστικής δημοκρατίας», ενώ ο Γκόρντον απορρίπτει ξεκάθαρα τις αρχές της δημοκρατίας, είτε είναι ριζοσπαστική, είτε όχι.

Ολοκληρώνω με μια παρατήρηση του Πολ Γκούντμαν (ο οποίος ανήκε γενικότερα στην τάση της «εξόδου»).

«Κάποιοι θα πουν πως δεν υπάρχει χρόνος. Πιθανότατα, έτσι είναι. Επιτρέψτε μου όμως να αναφέρω μια παρατήρηση του Tocqueville. Στο τελευταίο του έργο, L' Ancien Régime, παρατηρεί «με τρόπο» -όπως

ο ίδιος λέει- ότι πολλοί συγγραφείς και ειδικοί του 18ου αιώνα, ο ένας μετά τον άλλο, υποδείκνυαν πως διάφορες δομές και λειτουργίες του Παλαιού Καθεστώτος δεν ήταν πλέον βιώσιμες και δεν θα μπορούσαν να επιζήσουν, και πως το καθεστώς της μοναρχίας ήταν καταδικασμένο και επρόκειτο να καταρρεύσει, κι όμως παρόλα αυτά, δεν υπήρξε ούτε ένα άτομο που να πρόβλεψε ότι θα ξέσπαγε μια μεγάλη επανάσταση!» (Goodman, 1965, p. 189).

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

- Bookchin Murray (1996). *The Third Revolution; Popular Movements in the Revolutionary Era*. Vol. 1. London /NY : Cassel.
- Davis Laurence (2012). «Anarchism and the Future of Revolution». In Ruth Kinna (ed.). Pp. 212-232.
- Goodman Paul (1965). *People or Personnel ; Decentralizing and the Mixed System*. NY : Random House.
- Gordon Uri (2008). *Anarchy Alive! Anti-Authoritarian Politics from Practice to Theory*. London/Ann Arbor MI : Pluto Press.
- Kinna Ruth (ed.) (2012). *The Continuum Companion to Anarchism*. London/NY: Bloomsbury Academic.
- Kropotkin Peter (1975). *The Essential Kropotkin* (ed. E. Capouya & K. Tompkins). NY: Liveright.
- Kropotkin Peter (1986). *The Great French Revolution; 1789-1793*. Vol. 1. London: Elephant Editions.
- Price Wayne (2007a). *The Abolition of the State: Anarchist and Marxist Perspectives*. Bloomington IN: AuthorHouse.
- Price Wayne (2007b), «Fragments of a Reformist Anarchism: A Review of David Graeber, Fragments of an Anarchist Anthropology. Anarkismo». http://www.anarkismo.net/article/4979?search_text=Wayne...Price
- Price Wayne (2009a). «The Two Main Trends in Anarchism» Anarkismo http://www.anarkismo.net/article/13536?search_text=Wayn...Price
- Price Wayne (2009b). «The Palestinian Struggle and the Anarchist Dilemma; Comments on Gordon's Anarchy Alive!» Anarkismo <http://www.anarkismo.net/article/12856>

▪ Price Wayne (2012). «Review of the Debt: The First 5.000 Years by David Graeber». Anarkismo http://www.anarkismo.net/article/23603?search_text=Davi...aeber

▪ Price Wayne (2015). «The Reversed Revolutions of David Graeber; Review of David Graeber, Revolutions in Reverse» Anarkismo. http://www.anarkismo.net/article/28134?search_text=Wayn...Price

▪ Schmidt Michael & van der Walt Lucien (2009). *Black Flame; The Revolutionary Class Politics of Anarchism and Syndicalism*. Vol.1. Oakland CA: AK Press.

ΤΟ ΟΡΑΜΑ ΤΟΥ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΟΥ ΑΝΑΡΧΙΣΜΟΥ

Υπάρχουν πολλές προσεγγίσεις του Αναρχισμού, για μένα όμως το βασικότερο θέμα είναι το όραμα μιας αντί-εξουσιαστικής, α-κρατικής, αταξικής, αντί-καταπιεστικής κοινωνίας. Είναι το όραμα για μια παγκόσμια κοινωνία που θα βασίζεται στη συνεργασία, και στη συμμετοχική δημοκρατία, η οποία θα παράγει προϊόντα για τη χρησιμότητά τους και όχι για το κέρδος, μια κοινωνία με ελεύθερο και ισότιμο συνεταιρισμό σε όλους τους τομείς της ζωής, μια κοινωνία που θα βρίσκεται σε οικολογική ισορροπία με τον φυσικό κόσμο που μας περιβάλλει. Θα περιλαμβάνει δίκτυα και ομοσπονδίες αυτό-διαχειριζόμενων χώρων δουλειάς, εργοστασίων, κοινοτήτων, γειτονιών, και (αν χρειάζεται) μονάδων πολιτοφυλακής (ο ένοπλος λαός). Όλα αυτά θα πραγματοποιηθούν μέσα από την άμεση, κατά πρόσωπο δημοκρατία -την αυτό-οργάνωση του ίδιου του λαού. Για να πετύχει όμως αυτό, θα πρέπει ο λαός να οργανωθεί όσο πιο δημοκρατικά και αποκεντρωμένα γίνεται, περιορίζοντας την κεντρική οργάνωση στο ελάχιστο δυνατό.

Αυτό δεν σημαίνει το τέλος κάθε κοινωνικού συντονισμού, ούτε της κοινωνικής άμυνας, αλλά το τέλος του κράτους. Το κράτος είναι ένας γραφειοκρατικός-μιλιταριστικός-καπιταλιστικός και κοινωνικά αποξενωμένος μηχανισμός ο οποίος στέκεται πάνω από την υπόλοιπη κοινωνία. Δεν θα υπάρχουν πλέον στρατιές επαγγελματιών μπάτσων, στρατιωτικών, πολιτικών, δικαστών, διαδρομιστών, κατασκόπων, δεσμοφυλάκων και

γραφειοκρατών, ούτε καμία από τις καπιταλιστικές επιχειρήσεις και τα ολιγοπώλια τα οποία συντηρούν -και συντηρούνται από- το κράτος. Αυτές είναι οι αρχές και οι αξίες του δικού μου οράματος για τον Αναρχισμό, και είναι απόλυτα συνεπείς και εναρμονισμένες με το μεγάλο βασικό ρεύμα του αναρχικού κινήματος.

Αυτές οι αρχές και οι αξίες είναι απόλυτα συνεπείς με τα οράματα εκατομμυρίων ανθρώπων που αναπολούν την Χρυσή Εποχή της Εδέμ ή προσδοκούν το τέλος των Μεσσιανικών Χρόνων, όταν όλη η καταπίεση και η δυστυχία θα εξαφανιστούν και οι άνθρωποι θα είναι ελεύθεροι και ίσοι μεταξύ τους. Αυτοί οι μύθοι περιγράφουν μια προϊστορική αλήθεια όπου οι άνθρωποι έζησαν για δεκάδες χιλιάδες χρόνια σε μικρές αυτό-κυβερνώμενες ομάδες κυνηγών-τροφοσυλλεκτών, και σε αγροτικά χωριά, κατά κύριο λόγο σε καθεστώς συνεργασίας και ισότητας, χωρίς κράτη, χωρίς κοινωνικές τάξεις και «αγορές». Στην πραγματικότητα το αναρχικό όραμα μοιάζει με ένα σπирάλ που οδηγεί σε μια τέτοια κοινωνία, και σε ένα τέτοιο ανώτερο επίπεδο παραγωγής που θα εγγυάται αφθονία, οικολογική ισορροπία, και αρκετό ελεύθερο χρόνο για τον καθένα.

Το όραμα αυτό είναι διαφορετικό από το όραμα της φιλελεύθερης καπιταλιστικής δημοκρατίας. Οι φιλελεύθεροι και οι σοσιαλδημοκράτες επιθυμούν να διευρύνουν τα «καλά» κομμάτια της καπιταλιστικής δημοκρατίας και να περιορίσουν τα «κακά» κομμάτια της. Έτσι, υποτίθεται πως τελικά θα γίνει καλύτερος ο κόσμος. Οι φιλελεύθεροι δεν αναγνωρίζουν πως ο καπιταλισμός έχει κι αυτός τα όριά του. Ειδικότερα, ενώ τα περισσότερα σύγχρονα καπιταλιστικά κράτη διατείνονται πως είναι «δημοκρατικά», οι ηγέτες τους δεν ισχυρίζονται το ίδιο για την οικονομία τους. Η δικαιολογία του οικονομικού συστήματος είναι πως υπάρχει «ελεύθερη οικονομία».

Κάθε απόπειρα να «επεκταθεί η δημοκρατία» στην καπιταλιστική οικονομία σημαίνει πως πρέπει να αφαιρέσουμε τον πλούτο και την εξουσία αυτών που κατέχουν τις εταιρείες και τις επιχειρήσεις. Σημαίνει πως πρέπει να αποδώσουμε

αυτό τον πλούτο και την εξουσία σ' αυτούς που εργάζονται για τους καπιταλιστές, και σε όσους εργάζονται σε αυτές τις επιχειρήσεις. Πρέπει να αποδώσουμε αυτό τον πλούτο και την εξουσία σ' αυτούς που αγοράζουν και καταναλώνουν τα προϊόντα των εταιρειών, και πληρώνουν φόρους που κατά κάποιο τρόπο επιδοτούν τα κέρδη των εταιρειών. Για τους καπιταλιστές -και όλη την άρχουσα τάξη- αυτό θεωρείται κατάφορη παραβίαση του δίκαιου και του σωστού, θεωρείται το τέλος του πολιτισμού, και μια ολοκληρωτική καταπίεση της ελευθερίας (τους).

Οι καπιταλιστές, οι υποστηρικτές τους και οι πράκτορές τους, θα αντισταθούν σε κάθε αλλαγή -όσο ειρηνική, σταδιακή και δημοφιλής κι αν είναι- με νύχια και με δόντια, μέχρι την τελευταία ρανίδα αίματος (τη δική τους και του λαού). Το δημοκρατικό (αστικό δημοκρατικό) κράτος τους, θα αποδειχθεί πως δεν ήταν και τόσο δημοκρατικό τελικά, καθώς θα το χρησιμοποιήσουν για να συντρίψουν τη λαϊκή αντίσταση (ή θα το αντικαταστήσουν με ένα πιο απολυταρχικό καθεστώς που θα κάνει τη δουλειά).

Μεταρρυθμίσεις και βελτιώσεις για τη ζωή του λαού, κερδήθηκαν και ακόμη μπορούν να κερδηθούν (και πρέπει να γίνουν αγώνες γι' αυτό) ειδικά σε περιόδους σχετικής ευημερίας και σταθερότητας. Όταν όμως τα πράγματα δεν πηγαίνουν καλά και η οικονομία είναι σε ύφεση, η τάξη των αφεντικών αναστέλλει τα προνόμια, σταματά κάθε διάλογο με τις λαϊκές τάξεις και αρνείται να κάνει άλλες μεταρρυθμίσεις. Αυτό συμβαίνει και σήμερα. Έτσι, οι πιθανότητες για εξέλιξη των όποιων δημοκρατικών-φιλελεύθερων όψεων του σύγχρονου καπιταλισμού σε μια καλύτερη κοινωνία είναι πρακτικά μηδενικές χωρίς επανάσταση.

Το αναρχικό όραμα ξεπερνά και αντικρούει τη μαρξιστική παράδοση. Στα μέσα του 19^{ου} αιώνα, τόσο ο Αναρχισμός όσο και ο Μαρξισμός είχαν ένα όραμα για μια συνεργατική, δημοκρατική κοινωνία απαλλαγμένη από τάξεις και κράτος, μια κοινωνία οικολογικά ισορροπημένη, που θα πραγματωνόταν

από τη χειραφέτηση της σύγχρονης εργατικής τάξης και των συμμάχων της. Οι Μαρξ και Ένγκελς, έγραψαν ελάχιστα σχετικά με το πώς θα ήταν ο κομμουνισμός. Τα σχόλια αυτά είναι διασκορπισμένα εδώ κι εκεί μέσα στο έργο τους. Πάντως από αυτά τα λίγα, φαίνεται πως ο στόχος τους ήταν πολύ κοντά στους στόχους του Αναρχισμού.

Ακολουθώντας τα βήματα των πρώιμων «ουτοπιστών σοσιαλιστών» (Όουεν, Φουριέ, Καμπέ, κλπ.), τόσο οι αυθεντικοί μαρξιστές όσο και οι αναρχικοί προέβλεψαν το τέλος του διαχωρισμού της εργασίας όπως αυτή είχε εξελιχθεί και διαμορφωθεί κάτω από συνθήκες καπιταλισμού. Ειδικότερα απέρριπταν τη διάκριση ανάμεσα σε όσους δίνουν και όσους δέχονται διαταγές, και τη διάκριση ανάμεσα στην πνευματική και τη χειρωνακτική εργασία. Πίστευαν πως μια αναδιοργάνωση της παραγωγής και της τεχνολογίας θα διεύρυνε τις δυνατότητες του ανθρώπου. Περίμεναν τον τερματισμό της διάκρισης ανάμεσα στις πόλεις και την ύπαιθρο, ανάμεσα στη βιομηχανία και τη γεωργία. Έτσι, θα προέκυπτε μια νέα οικολογική ισορροπία.

Το να έχει όμως κάποιος ένα όραμα για μια ελευθεριακή, ανθρωπιστική, κομμουνιστική κοινωνία, δεν σημαίνει ότι έχει και ένα σχέδιο για το πώς θα λειτουργήσει μια τέτοια κοινωνία. Οι πρώτοι «ουτοπιστές» έγραψαν λεπτομερείς αναφορές των οραμάτων τους. Ο Μαρξ, προέβλεψε ότι η μετά-καπιταλιστική κοινωνία θα περνούσε από συγκεκριμένα στάδια. Στην αρχή θα πλήρωνε τους εργάτες με εργοδο-γραμμάτια (*labor-notes*) και αργότερα θα προχωρούσε στον πλήρη κομμουνισμό («από τον καθένα ανάλογα με τις δυνατότητές του, στον καθένα ανάλογα με τις ανάγκες του»). Αναρχικοί, όπως ο Κροπότκιν, έφεραν πιο συγκεκριμένα παραδείγματα του πώς οι αρχές τους θα έμπαιναν σε εφαρμογή: για παράδειγμα μεταβαίνοντας απ' ευθείας στον πλήρη κομμουνισμό. Μετά τον Κροπότκιν, ο Ερίκο Μαλατέστα υπερθεμάτισε υπέρ μιας πειραματικής και πλουραλιστικής προσέγγισης του Αναρχισμού. Πίστευε πως διαφορετικές κοινότητες, περιοχές, έθνη κλπ. θα δοκίμαζαν

διαφορετικούς τρόπους οργάνωσης μη-καπιταλιστικών, ριζοσπαστικά δημοκρατικών κοινωνιών στις οποίες δεν θα υπήρχε πλέον εκμετάλλευση.

Ανάμεσα στον Μαρξ και τους αναρχικούς, υπήρχαν όμως και κάποιες σημαντικές διαφορές. Ο Μαρξ, ήθελε να αντικαταστήσει το καπιταλιστικό κράτος όχι με μια ελεύθερη ομοσπονδία, αλλά με ένα νέο κράτος της εργατικής τάξης και των συμμάχων της. Αυτό το «εργατικό» κράτος θα ήταν μεταβατικό, και θα εξελισσόταν σε μια μη-καταναγκαστική, αλλά αυστηρά κεντρική «δημόσια εξουσία». Ενώ λοιπόν υποστήριζαν μια δημοκρατική μορφή αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας, οι Μαρξ και Ένγκελς δεν διέγινωσαν την ανάγκη των αποκεντρωμένων, κατά πρόσωπο, κοινωτικών δημοκρατιών για το ριζώμα μιας νέας κοινωνίας.

Επίσης δεν διέγινωσαν το στοιχείο του ηθικού οράματος της νέας κοινωνίας. Για τους Μαρξ και Ένγκελς, η ίδια η διαδικασία (process) του ιστορικού υλισμού θα οδηγούσε υποχρεωτικά στον σοσιαλισμό και τον κομμουνισμό. Ειδικότερα, αρνήθηκαν να εμπιστευτούν το όραμα των εργατών. Οι εργάτες θα πάλευαν για το σοσιαλισμό, νομοτελειακά. Οι διαλεκτικές δυναμικές του καπιταλισμού θα ανέπτυσαν κάποιες εσωτερικές αντιφάσεις. Σε βάθος χρόνου θα δημιουργούνταν γιγάντιες καπιταλιστικές επιχειρήσεις με τεράστιες συγκεντρώσεις εργατικού δυναμικού, και εκεί θα κορυφωνόταν ο αγώνας ανάμεσα στους εργάτες και τα αφεντικά. Σαν αποτέλεσμα, οι εργάτες θα αποκτούσαν αυτόματα ταξική συνείδηση και αυτό-οργάνωση που θα οδηγούσαν στην ανατροπή του καπιταλισμού. Οι Μαρξ και Ένγκελς σε κανένα σημείο της ογκώδους δουλειάς τους δεν αναφέρουν ότι οι εργάτες «πρέπει» να παλέψουν για το σοσιαλισμό γιατί αυτό είναι «δίκαιο», ή γιατί ο σοσιαλισμός είναι «καλός». (Αναμφίβολα οι Μαρξ και Ένγκελς έτρεφαν προσωπικά και ηθικά κίνητρα, αλλά αυτό δεν αποτελούσε κομμάτι του θεωρητικού τους έργου).

Αν και είμαι αναρχικός, συμφωνώ πως υπάρχουν κάποιες δυναμικές του καπιταλισμού που αναλύθηκαν με ακρίβεια από

τον Μαρξ και οδηγούν προς την κατεύθυνση του σοσιαλισμού. Αυτές περιλαμβάνουν την αύξηση του βιομηχανικού καπιταλισμού, τις περιοδικές και μακροχρόνιες κρίσεις του καπιταλισμού, και την εξέλιξη -μέσω του καπιταλισμού- της διεθνούς εργατικής τάξης. Υπάρχουν όμως και κάποια αντίβαρα, τα οποία υπογράμμισε ο Μαρξ. Υπάρχουν -μέσα στον καπιταλισμό- κάποιοι σταθεροποιητικοί μηχανισμοί που του επιτρέπουν να ξεπερνά τις σύντομες κρίσεις (προς το παρόν τουλάχιστον). Επίσης, στην καλύτερη των περιπτώσεων, οι εργάτες είναι συνήθως ικανοποιημένοι από την κατάσταση των πραγμάτων. Ενώ, στη χειρότερη των περιπτώσεων, βρίσκονται νικημένοι και αποκαρδιωμένοι. Το «πότε» και το «αν» αυτά τα εργατικά στρώματα θα εξεγερθούν ενάντια στον καπιταλισμό, κανείς δεν το ξέρει με σιγουριά. Η σοσιαλιστική επανάσταση, δεν είναι «αναπόφευκτη».

Ο ιστορικός αγώνας για μια καλύτερη κοινωνία, δεν είναι «κάτι που συμβαίνει στο λαό» -μέσα από ιστορικές διεργασίες ξένες προς αυτόν. Είναι κάτι που ο ίδιος ο λαός πραγματοποιεί, αντιδρώντας στις ιστορικές συγκυρίες. Η ταξική πάλη δεν είναι μια μηχανική σύγκρουση δυνάμεων. Η ταξική σύγκρουση, είναι μια σύγκρουση θελήσεων. Ο σοσιαλισμός δεν είναι κάτι το αναπόφευκτο. Είναι μια πιθανότητα η οποία θα συμβεί μόνον αν αρκετοί άνθρωποι αποφασίσουν να την πραγματοποιήσουν.

Ο Μαρξισμός, ξεκίνησε από ένα όραμα πολύ κοντινό με αυτό του Αναρχισμού, για να καταλήξει μια φτηνή ιδεολογία του ολοκληρωτικού, μαζικά-δολοφονικού, κρατικού καπιταλισμού -μέχρις ότου τα κράτη αυτά κατέρρευσαν επιστρέφοντας στον παραδοσιακό καπιταλισμό. Έχω επανειλημμένως θίξει μερικές από τις θεμελιώδεις αδυναμίες που τον οδήγησαν σ' αυτό το σημείο (ταυτόχρονα με τις αντικειμενικές πιέσεις που δεχόταν): ο συγκεντρωτισμός του, το «μεταβατικό» του στάδιο, και ο αήθης ντετερμινισμός (αιτιοκρατία) του.

Απορρίπτω την ηθικολογική μέθοδο που έχει σαν αφετηρία μια δέσμη αξιών (που μια καλή κοινωνία πρέπει να διαθέτει),

ώστε να φτιάξει ένα σχέδιο του πώς θα είναι μια καλή κοινωνία. Αυτή ήταν η κλασική μέθοδος των «ουτοπιστών», όπως επίσης και των συγγραφέων της *Partecon* (*participatory economics*) στις μέρες μας. Απορρίπτω επίσης τη μηχανική σύλληψη ενός καπιταλισμού που αλέθει μια νέα κοινωνία, στην οποία δεν υπάρχει χώρος για οραματική συνείδηση. Αυτή η άποψη ήταν κυρίαρχη στον Μαρξισμό (και σε κάποιο βαθμό στην δουλειά του μεγάλου αναρχικού Κροπότκιν). Η απόκλιση ανάμεσα σ' αυτές τις δύο απόψεις, βασίζεται σε μια θετικιστική απόκλιση ανάμεσα στις αξίες και τα γεγονότα. Δεν δέχομαι αυτή τη διχοτόμηση. Ο αγώνας για τον ελευθεριακό σοσιαλισμό, ο αγώνας για τον Αναρχισμό, βασίζεται ταυτόχρονα σε ηθικές και κοινωνικές δυνάμεις.

ΤΟ ΟΡΑΜΑ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΠΡΑΓΜΑΤΩΘΕΙ

Το όραμα μιας ελεύθερης, δημοκρατικής και συνεργατικής κοινωνίας, έχει λοιπόν τις ρίζες του στα αρχαία οράματα της ανθρωπότητας. Είναι το επιστέγασμα των αξιών που έθεσαν οι μεγάλοι δάσκαλοι, οι φιλόσοφοι, και οι θρησκευτικοί ηγέτες. Είναι η προέκταση των δημοκρατικών δικαιωμάτων που πρόταξαν οι μεγάλες αστικές δημοκρατικές επαναστάσεις (η αμερικανική επανάσταση, η γαλλική επανάσταση, κλπ.), και που εκφράστηκε στα πρώιμα κείμενα του «ουτοπικού» σοσιαλισμού. Τώρα, αυτοί οι στόχοι μπορούν να πραγματοποιηθούν. Στις επαναστάσεις του παρελθόντος, ο λαός ανέτρεπε τους παλιούς του αφέντες, όμως λίγο αργότερα οι περισσότεροι άνθρωποι ήταν υποχρεωμένοι να επιστρέψουν στη δουλειά τους για να μην λιμοκτονήσουν. Ελάχιστοι είχαν την ελευθερία να ασχοληθούν με την επιστήμη, τα μαθηματικά, τον κοινωνικό συντονισμό, τη διαχείριση των υδάτινων πόρων, κλπ. Αντίθετα με τις προϊστορικές κοινωνίες των κυνηγών-τροφοσυλλεκτών, υπήρχαν λίγα αγαθά που μετά βίας έφταναν για να καλύπτουν τις ανάγκες της μη-παραγωγικής ελίτ (και των μπράβων της) -όμως δεν υπήρχε ποτέ πραγματική αφθονία για όλους.

Τώρα οι άνθρωποι διαθέτουν την τεχνολογία ώστε η σκληρή εργασία που ήταν κάποτε απαραίτητη μπορεί να μειωθεί στο ελάχιστο και να την μοιραστούν όλοι. Είναι πλέον δυνατόν η (περισσότερη) εργασία να γίνει ένα μίγμα δημιουργικότητας, ευχάριστης δραστηριότητας και χρήσιμης εργασίας, όπως ήταν κάποτε ο χαρακτήρας της κάθε τέχνης. Οι σοσιαλιστικές κοινότητες μπορούν να αποφασίζουν πότε να χρησιμοποιήσουν τον αυτοματισμό, πότε να χρησιμοποιήσουν μηχανές χαμηλής ισχύος, πότε να δουλέψουν χειρωνακτικά. Αντίθετα από την παρούσα χρήση που της επιφυλάσσουν οι κεντρικές εταιρείες και τα εθνικά-μilitarιστικά κράτη, η βιομηχανική τεχνολογία πλέον μπορεί να οργανωθεί διαφορετικά ώστε να στηρίξει τις αυτό-οργανωμένες κοινότητες και βιομηχανίες. Χάρη στα σύγχρονα μέσα επικοινωνίας, οι αποκεντρωμένες ομαδοποιήσεις μπορούν πλέον να συντονίζονται από τα κάτω. Υπάρχει επίσης η δυνατότητα ελεύθερου χρόνου για τον καθένα, ώστε να μπορεί να συμμετέχει στις συνελεύσεις όπου παίρνονται συλλογικές αποφάσεις, χωρίς να ξοδεύει όλο τον ελεύθερο χρόνο του. Έτσι οι άνθρωποι θα μπορούν να επιλέγουν τον τρόπο ζωής τους, και τις δραστηριότητές τους.

Παρόλα αυτά, επειδή η σοσιαλιστική επανάσταση έχει καθυστερήσει, αυτή η παντοδύναμη τεχνολογία κρύβει και τρομερές απειλές. Βρίσκεται εγγεγραμμένη σε ένα κοινωνικό σύστημα το οποίο θεμελιώθηκε πάνω στη σπανιότητα και την έλλειψη των αγαθών, το οποίο διένειμε -και διανέμει- τον κοινωνικό πλούτο ανάμεσα σε ανταγωνιζόμενες καπιταλιστικές εταιρείες και το οποίο διαίρεσε τον κόσμο σε πολεμοχαρή εθνικά κράτη. Βρίσκεται σε ένα καπιταλιστικό σύστημα το οποίο επιδιώκει διαρκώς να επεκτείνεται και να αναπτύσσεται ποσοτικά, συσσωρεύοντας διαρκώς κεφάλαιο χωρίς να υπολογίζει κανένα κοινωνικό και οικολογικό κόστος.

Η κακή χρήση της σύγχρονης τεχνολογίας είναι εμφανής στα πυρηνικά όπλα. Μέχρι στιγμής τα καπιταλιστικά κράτη απέφυγαν τον πυρηνικό πόλεμο, επειδή οι εξουσιαστές φοβήθηκαν τα αποτελέσματα. Ένας «μικρής» κλίμακας

πυρηνικός πόλεμος -ακόμη και μια μονομερής ενέργεια- δεν πρόκειται να δημιουργήσει απλά κάποια τοπικά καταστροφικά αποτελέσματα μέσα από τεράστιες εκρήξεις, αλλά θα εκτοξεύσει στην ατμόσφαιρα ραδιενεργή σκόνη και συντρίμια που θα επηρεάσουν όλη την υφήλιο. Μπορεί να προκαλέσει «πυρηνικό χειμώνα», μην επιτρέποντας στις ακτίνες του ήλιου να φτάσουν στη γη με αποτέλεσμα να καταστραφεί ο πολιτισμός ή ακόμα και να αφανιστεί το ανθρώπινο είδος (και άλλα είδη).

Αυτό τελικά αποφεύχθηκε κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου. Όμως οι συμβατικοί πόλεμοι συνεχίζονται ανελέητοι ανά την υφήλιο, και τα πυρηνικά όπλα εξαπλώνονται και αναβαθμίζονται. Η παγκόσμια καπιταλιστική τάξη δεν μπόρεσε ούτε να τις περιορίσει ούτε να τις καταργήσει. Αρκεί λοιπόν μια και μόνο πυρηνική έκρηξη για να μας εξαφανίσει δια παντός. Αυτά λοιπόν τα κράτη και αυτή η παγκόσμια άρχουσα τάξη πρέπει να αφοπλιστούν από τους εργαζόμενους του κόσμου.

Ταυτόχρονα, η καπιταλιστική κακό-διαχείριση της τεχνολογίας προκαλεί οικολογικές καταστροφές: βιολογικά είδη εξαφανίζονται, ο αέρας, η γη, το νερό και οι τροφές μολύνονται, και ακόμη χειρότερα βιώνουμε την υπερθέρμανση του πλανήτη. Προς το παρόν, αυτό εκδηλώνεται με ακραία καιρικά φαινόμενα, καταιγίδες, πλημμύρες, ξηρασίες και πυρκαγιές. Οδηγεί όμως με μαθηματική ακρίβεια σε ακραία θερμικά επίπεδα, στα οποία ο άνθρωπος και οι άλλοι έμβιοι οργανισμοί δεν έχουν δοκιμαστεί. Το αν θα επιζήσει λοιπόν ο πολιτισμός, παραμένει ένα ζήτημα αναπάντητο.

Το πρόβλημα είναι ότι ο καπιταλισμός εξ' ορισμού πρέπει να αυξάνει και να συσσωρεύει διαρκώς, αλλιώς καταρρέει. Όμως ο κόσμος της οικολογίας έχει ακριβώς την αντίθετη ανάγκη. Χρειάζεται ένα σταθερό, ισορροπημένο σύστημα που δεν είναι προσανατολισμένο στην ανάπτυξη -ή τουλάχιστον όχι στην ποσοτική ανάπτυξη μιας διαρκώς μεγαλύτερης παραγωγής. Οι ποιοτικές βελτιώσεις και η αυξημένη πολυπλοκότητα είναι τελείως άλλο ζήτημα. Βρισκόμαστε λοιπόν μπροστά σε μια

βαθιά, μια ριζική αντίφαση. Ο βιομηχανικός μας πολιτισμός βασίζεται στην ολοένα αυξανόμενη χρήση ορυκτών καυσίμων, τα οποία είναι περιορισμένα και μη-ανανεώσιμα, μολύνουν, και προκαλούν παγκόσμια υπερθέρμανση. Όμως ούτε οι πετρελαϊκές εταιρείες, ούτε η τάξη των καπιταλιστών στο σύνολό της είναι διατεθειμένες να βάλουν ένα τέλος σε αυτό το αδιέξοδο σύστημα: «ανάπτυξη ή θάνατος».

Μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, οι θεωρητικοί του καπιταλισμού υποστήριξαν πως είχαν λύσει τις αντιφάσεις του καπιταλισμού. Θα υπήρχε αιώνια ευημερία (τουλάχιστον στα βιομηχανικά ιμπεριαλιστικά έθνη) με ελεγχόμενους επιχειρηματικούς κύκλους (ανάπτυξης και ύφεσης). Αυτό θα γινόταν εφικτό μέσα από μια μετριοπαθή κυβερνητική παρέμβαση στην οικονομία (επιχειρηματικά κίνητρα, φορολογικούς και νομισματικούς χειρισμούς). Στην πραγματικότητα, η μεταπολεμική ευημερία κράτησε σχεδόν τριάντα χρόνια.

Παρόλα αυτά, η βαθύτερη κρίση του καπιταλισμού στα χρόνια της Μεγάλης Ύφεσης, ξεπεράστηκε προσωρινά. Σ' αυτό συνηγόρησαν οι μαζικές ήττες της παγκόσμιας εργατικής τάξης, η άνοδος του Ναζισμού και του φασισμού, η άνοδος του σταλινισμού, και ο Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος. Αυτό ακολουθήθηκε από την αναδιοργάνωση του παγκόσμιου ιμπεριαλισμού (όπου οι ΗΠΑ έγιναν κυρίαρχη δύναμη), τις εκτεταμένες στρατιωτικές δαπάνες (στα πυρηνικά όπλα), την ανάπτυξη παγκόσμια εξαπλωμένων ημι-μονοπωλίων, και την εντατική χρήση του «φθηνού» πετρελαίου και άλλων φυσικών πόρων (χωρίς αντίτιμο, ούτε μέριμνα για την αντικατάστασή τους). Αυτές οι δυνάμεις συνετέλεσαν στη διαμόρφωση μιας «νέας ευημερίας» που κράτησε μέχρι τις αρχές του 1970, όταν τελικά ξέμειναν από ατμό.

Τα κέρδη προέρχονταν από την υπεραξία, που δεν είναι τίποτε άλλο από τον απλήρωτο μόχθο των εργατών. (Αυτό λέει ο Μαρξ, και συμφωνώ). Η παραπέρα εξάπλωση της καπιταλιστικής παραγωγής σημαίνει πως θα υπάρχουν ακόμη περισσότερες μηχανές και πρώτες ύλες προς χρήση, έτσι ώστε

η εργατική δύναμη να γίνει μικρότερη ποσοτικά από αυτό που οι καπιταλιστές πληρώνουν για την παραγωγή (δηλαδή μπορεί ο αριθμός των εργατών να αυξηθεί, αλλά και πάλι θα είναι σχετικά μικρός σε σχέση με την ακόμη μεγαλύτερη αύξηση του μη-ανθρώπινου κόστους παραγωγής). Αυτό προκαλεί μια σχετική μείωση της συνολικής εργασίας που χρειάζεται για την παραγωγή των αγαθών (και η οποία καθορίζει την ανταλλακτική τους αξία). Έτσι υπάρχει σχετικά λιγότερη απλήρωτη εργασία (υπεραξία) που υφαρπάζεται από τους εργάτες. Το ποσοστό κέρδους μικραίνει για τους περισσότερους καπιταλιστές. Υπάρχει λοιπόν μια σειρά αντίρροπων δυνάμεων που περιορίζουν αυτή την πτώση του κέρδους, όπως την περιγράφει ο Μαρξ. Συνεχίζει όμως να υπάρχει μια μακρόχρονη τάση για μείωση του ποσοστού κέρδους.

Αυτή η βασική τάση βρήκε την έκφρασή της γύρω στα 1900, στην αρχή της «εποχής της καπιταλιστικής πτώσης». Αργότερα, γύρω στο 1970, επαναβεβαιώθηκε παρά την προφανή μεταπολεμική ευημερία. Βασικό σύμπτωμα (αλλά και γενεσιουργός αιτία) υπήρξε η επέκταση των γιγάντιων εταιρειών: μονοπώλια, ημι-μονοπώλια και ολιγοπώλια. Άλλο σύμπτωμα ήταν η έλλειψη κονδυλίων προκειμένου να αντιμετωπιστεί η αύξηση της θερμοκρασίας του πλανήτη. Γενικότερα υπήρξε στασιμότητα, ανεργία, περίοδοι φτώχειας, αλλά και περιοχές φτώχειας ακόμη και στις πλούσιες χώρες, εκτεταμένη ανισότητα, άνιση ανάπτυξη των φτωχών κρατών, ενώ αυξήθηκαν οι πόλεμοι και οι διεθνείς συρράξεις, η αύξηση των επενδύσεων (σε χρήμα και σε πιστώσεις, και όχι με όρους πραγματικής παραγωγής), και συνεχείς επιθέσεις των καπιταλιστών, προκειμένου να πληγούν τα συνδικάτα και το βιοτικό επίπεδο της εργατικής τάξης. Απόδειξη είναι πως η γενικότερη οικονομία θα συνεχίσει να καταρρέει, με ελεγχόμενες περιόδους άνθησης και ύφεσης, και ακόμη χειρότερες κρίσεις στο μέλλον -πιθανότατα μια ύφεση χειρότερη και από εκείνη της δεκαετίας του 1930.

Πέρα όμως από αυτές τις εγγενείς καταστροφές -πυρηνικός

πόλεμος, αύξηση θερμοκρασίας του πλανήτη, οικονομικές κρίσεις- υπάρχουν και άλλα κακά σε αυτό το σύστημα. Ο καπιταλισμός υποστηρίζει (και υποστηρίζεται από) ένα ολόκληρο δίκτυο καταπίεσης που περιλαμβάνει το ρατσισμό, το σεξισμό, τον ετεροσεξισμό, την εθνική καταπίεση, τη θρησκευτική μισαλλοδοξία, κλπ. Παραμένει λοιπόν ένας δύσμορφος πολιτισμός, που συντρίβει το ανθρώπινο πνεύμα και διαστρεβλώνει τις δυνατότητες του ανθρώπου, προκαλώντας θλίψη και πόνο σε όλους τους τομείς της ζωής.

Η ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ

Έτσι, το όραμα ενός καινούριου κόσμου είναι όχι μόνο δυνατό, αλλά και απαραίτητο, στο βαθμό που επιλέγουμε να αποφύγουμε τις μιλιταριστικές, οικονομικές καταστροφές, και τη συνεχιζόμενη δυστυχία που προκαλεί ο καπιταλισμός στο σύνολό του. Αυτό εννοούσε η Ρόζα Λούξεμπουργκ όταν έλεγε πως οι εναλλακτικές είναι: «σοσιαλισμός ή βαρβαρότητα» συγκεφαλαιώνοντας κάποια από τα λεγόμενα των Μαρξ και Ένγκελς. Στο ίδιο κλίμα, ο Μάρει Μπούκτσιν εστιάζοντας στην οικολογική κατάσταση αναβάθμισε το ρητό λέγοντας: «αναρχισμός ή όλεθρος».

Αυτό βέβαια δεν κάνει τον σοσιαλισμό (αναρχισμό, ελευθεριακό κομμουνισμό) αναπόφευκτο. Αντίθετα, μας δείχνει ότι ο καπιταλισμός έχει μια δυναμική που οδηγεί σε χειρότερες και μεγαλύτερες ακόμα κρίσεις και καταστροφές. Ο καπιταλισμός σαν οικονομικό σύστημα είναι εξαιρετικά προβληματικό και παράλογο. Είναι μάλλον απίθανο (για να μην πω αδύνατον) να βγει από την παρούσα εκτεταμένη κρίση και να επιστρέψει σε μια περίοδο σταθερότητας και σχετικής ευημερίας. Την τελευταία φορά που έγινε αυτό, από τα τέλη της δεκαετίας του 1940 μέχρι το 1970-1975, έγινε πληρώνοντας το τίμημα της Μεγάλης Ύφεσης, του Ψυχρού Πολέμου, ενός Παγκόσμιου Πόλεμου, των μεταπολεμικών δαπανών για τους πυρηνικούς εξοπλισμούς, και της μαζικής χρήσης ορυκτών

καυσίμων. Για να ανακάμψει λοιπόν, έστω και για κάποιο διάστημα, θα χρειαστεί κάτι ανάλογο. Είναι όμως απίθανο το σύστημα αυτό να επιζήσει ενός ακόμη Παγκοσμίου Πολέμου ή μιας ακόμη εντατικότερης λεηλασίας του φυσικού κόσμου.

Όμως οι άνθρωποι του κόσμου -η εργατική τάξη, οι σύμμαχοί της, και όλοι οι καταπιεσμένοι- έχουν τη δυνατότητα να επιλέξουν και να αντικαταστήσουν τον καπιταλισμό με τον ελευθεριακό σοσιαλισμό. Αυτό σημαίνει να κάνουν επανάσταση. Ενώ λοιπόν, όπως είπα και προηγούμενα, υπάρχουν δυνάμεις που οδηγούν στην κατεύθυνση αυτή, τελικά είναι θέμα μιας ηθικής επιλογής, που θα πρέπει να κάνουν τα μαζικά κινήματα εκατομμυρίων καταπιεσμένων και περιφρονημένων ανθρώπων. Τα δεινά του καπιταλισμού και των κρατικών καταπιεστικών θεσμών πρέπει να απορριφθούν, και στη θέση τους μπορούν να υλοποιηθούν τα πανάρχαια οράματα ενός καινούριου καλύτερου κόσμου. Αυτό, όμως, δεν εξαρτάται από μηχανιστικές ιστορικές διαδικασίες, αλλά από την ηθική επιλογή και τη δέσμευση.

Από τις εκδόσεις σοφίτα
κυκλοφορούν επίσης

**Ανθρωπολογία και
Αναρχισμός**

**Voltaireine de Cleyre
Γιατί είμαι Αναρχική**

Ποιες είναι οι δύο κύριες τάσεις του Αναρχισμού; Γιατί δεν είμαστε Πασιφιστές; Ποιες είναι οι διαφορές μεταξύ Αναρχικών και Μαρξιστών; Μπορούμε να αλλάξουμε τον κόσμο χωρίς να πάρουμε την εξουσία; Ποια είναι η εναλλακτική του καπιταλισμού; Ποιο είναι το πρόγραμμα της αναρχικής επανάστασης; Τι είναι οι εργατικά αυτό-διαχειριζόμενες επιχειρήσεις; Ποιο είναι το όραμα του επαναστατικού Αναρχισμού;

Ο μαχητικός Αμερικανός αρθρογράφος και θεωρητικός Γουέν Πράις, θέτει επίκαιρα ερωτήματα που απασχολούν τον αναρχικό χώρο, και δίνει σαφείς απαντήσεις που εμπλουτίζουν και διευρύνουν το διάλογο για τον σύγχρονο Αναρχισμό.

ISBN 9786188044692

